Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)



Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)



Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)



Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)



Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

DA BOX

No 203.



BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

ΣΥΝ ΘΕΩ.

DE AVCTORITATE SACRÆ SCRIPTVRÆ,

ET

NVMERO LIBRORVM CANONICORVM VETERIS TESTAMENTI

CONTRA PONTIFICIOS

EXERCITATIO,

IN QVA

SVB PRAESIDIO

GEORGII CALIXTI

S. THEOLOGIÆ D. ET PROFESSORIS PRIMARII

IN ACAD. IVLIA

PVBLICE

DIEBVS XXI IVNII, ET XVI SEPTEMB.

HORIS MATVTINIS ET POMERIDIANIS

RESPONDIT

STEPHANVS Kenckel

FLENSBVRGENSIS.

HELMESTADI,

IN TYPOGRAPHEO CALIXTINO EXCVDIT

HENNINGVS MVLLERVS.

CIϽ IϽ C XLIIX.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO PRINCIPI ET DOMINO,

DOMINO

FRIDERICO TERTIO,

DANIÆ, NORWEGIÆ, WANDALORVM ET GOTHORVM REGI,

DVCI SLESVVICI, HOLSATIÆ, STORMARIÆ ET DITMARSIÆ,
COMITI OLDENBVRGICO ET DELMENHORSTANO,

REGI ET DOMINO MEO CLEMENTISSIMO

SALVTEM ET FELICITATEM.

QVum famâ in has terras delatum eſſet, CHRISTIANVM QVARTVM Daniæ Regem (at quantum, quàm pium, quàm prudentem, quàm fortem, quàm

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

clementem, quàm deniq; paterno in populos ſuos affectu inclutum!) è regno terreno ad cœleſte tranſlatum mortalitatem exuiſſe, dici nō poteſt, quantopere conſternati fuerint omnium animi, inprimis verò noſtrûm, qui ex provinciis Cimbricæ cherſoneſi hereditariis orti in hac academiâ numero non exiguo ſtudiis operam damus. Aſt ubi poſt temporis intervallum nō adeo diuturnum increbreſceret, conſentientibus Procerum & Ordinum ſuffragiis electum eſſe Filium, qui maximo Parenti ſuccederet, & ſceptra paterna capeſſeret, in quo reſtauraretur, quidquid in illo videri poſſet amiſſum; quantâ pridē triſtitiâ correpti & proſtrati

fue-

fuerant, tantâ iterum lætitiâ recreabantur & emergebant. Videbamur nobis, quamquam procul poſiti, audire omnium in Daniâ, & vicinâ noſtrâ patriâ, quin in Norvvegiâ & ultimâ terrarum Islandiâ Procerũ, Cleri & Populi vota, quibus Tui, Sereniſsime Rex FRIDERICE TERTIE, regni auſpicium Regum Regi & regnorum omnium ſupremo diribitori ardentiſsimè commendarent. Videbamur nobis videre, quàm peculiare eſſet eorum gaudium, qui Te primi Regem ſalutaſſent: quomodo non ætas quemquam, non valetudo, non ſexus retardaret, quò minus oculos ſpectaculo Tuæ Majeſtatis paſceret. Eam parvuli noſcere, oſtentare juvenes, mirari ſe-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

nes, ægri quoq; neglecto medentiū imperio, ad conſpectum Ejus, quaſi ad ſalutem, ſanitatemq; prorepere. Inde alii ſe ſatis vixiſſe, Te viſo Te recepto; alii, nunc magis eſſe vivendum, prædicarent: fæminas etiam tunc fœcunditatis ſuę maxima voluptas ſubiret, quum cernerent, cui Principi cives, cui Imperatori milites peperiſſent: deniq; ut in Tui unius ſalutem collata eſſent omniū Ordinum vota, quum ſibi ſe, ac liberis ſuis intelligerēt precari, quidquid pro Tuâ Majeſtate quiſq; precarentur. Nobis autem, qui extra patriam hîc in literis vivimꝰ, & Muſis operamur, videbantur popularium noſtrorum votis noſtra quoque eſſe adjungenda, & ad veterum

Roma-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

Romanorum imitationem accla-
mandum; FRIDERICE Auguſte De-
us Te ſervet! ut ſalvi ſimus, Deus o-
ptime maxime, ſerva nobis FRIDE-
RICUM! Prætoriis cohortibus felici-
ter! exercitibus Regiis feliciter! Fe-
lices nos FRIDERICO imperante!
Quemadmodum olim Plato natu-
ræ gratias agebat, quòd natus eſſet
homo, non belua; maſculus non
fæmina; Græcus non barbarus; præ-
ſertim verò Socratis temporibus:
ita nos Æterno Deo hymnos grati-
arum decantabimus, quamdiu hu-
jus lucis fruemur uſurâ; quòd nos
homines produxerit, quòd fecerit
naſci è Chriſtianis parentibus & in-
ter Chriſtianos in terris neq; litera-
rum neq; pietatis cultu vacuis, deni-

que

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

que quòd ætas noſtra incideret, & ſi quæ ſperari poteſt maturitas ſtudiorum noſtrorum, incurſura ſit in felicia tempora glorioſiſsimi Regis FRIDERICI tertii. In Te, FRIDERICE, omnia, per Te omnia, Deo cœlitus annuente, habebimus. Deus Te nobis dedit, Deus conſervet. Non poſſumus ſub felice Rege infelicia, ſub prudente temeraria, ſub conſtante levia, ſub indefeſſo languida, ſub pio crudelia metuere. Sive enim fortitudinem Tuam, Rex Sereniſſime, ſive juſtitiam, ſive temperantiam, ſive prudentiam, ſive deniq; pietatem ſpectemus, ita à teneris citato curſu ad ſummum omniū virtutum faſtigium graſſatus es, ut vel diſertiſsimum Romuli nepotū vari-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

etas laudum Tuarum ſit delaſſatura. Equidem ſi poëta eſſem, optarem mihi linguas centũ, & ora centum; ſi orator, δεινότητα Demoſthenis, & copiam Tullii; nunc quia neuter ſum, quia nullus ſum, ne optare quidem audeo, quod tantæ rei par eſſe poſsit. Vnum ſaltem dicam, quod ſit inſtar omnium, quum Illuſtres Daniæ Ordines ſæpe multumq; ſecum agitaſſent, qualem quantumq; eſſe oporteret, cujus ditione nutuque tanti regni maria, terrę, pax, bella regerentur, digniorẽ, cui omnia illa committerent, quem Regem appellarent, non invenerunt. Animadvertebant videlicet mirum quemdam virtutum concentum & concordiam, quòd nihil fortitudi-

dini probitas, nihil prudentiæ inge-
nuitas, nihil ſeveritati hilaritas, nihil
gravitati candor, nihil majeſtati hu-
manitas detraheret. Iam firmitas, jã
proceritas corporis, jam honor ca-
pitis & dignitas oris, ætatis maturi-
tas, quin non ſine omine feſtinata
ſenectutis inſignia, nonne longè la-
teque Regem oſtentant? Talem vi-
delicet tantumq; eſſe oportuit, quo
electio & exoratum Numen Daniã
donaret. Tu itaq;, Sereniſsime Prin-
ceps, unicè dignus habitus, in cujus
ſinum anxia & afflicta Reſpub. con-
fugeret: neq; Te propria cupiditas,
ſed aliena utilitas dicam, an indigen-
tia Regem fecit. Oneraſti futuros
Reges ac Principes, ſed & poſteros
noſtros. nam & hi à Regibus ſuis exi-

gent,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

gent, ut eadem audire mereantur, & illi, ſi non audiant, indignabuntur. Iam ſi de excelſiſsimâ Tuâ familiâ & antiquiſsimâ generis proſapiâ loqui & quidem à ſuis inde cunabulis arceſſere deberem, quæ oratio omnia complecti, aut memoria conſequi valeat? Negare verò aut velit aut poſſit natus nemo, quòd ſit inſigne peculiaris divinæ providẽtiæ argumentum, ex unâ ſtirpe tot ordine Reges electos eſſe. Gentilis antiquitas olim neſcio quos Ioves, Hercules, Quirinos, deoſq́; indigites commenta cœlo intulit, quos detinebat infernus: at Dania longè veriorem ἀποθέωσιν tribuere poſſit CHRISTIANIS, FRIDERICIS, Regibus invictiſſimis, optimis, ſanctiſſimis, à quibus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

ipſa pietas & virtus nominis ac famæ æternitatẽ accepiſſe videntur. De omnium ultimo, proximo deceſſore & parente CHRISTIANO QVARTO, glorioſiſsimæ memoriæ, Regum noſtri temporis tum ætate tum virtute maximo quid dicam? aut potiùs, quid non dicam? arbitror enim longè conſultius eſſe, eũ non tenui ſermone velut hominẽ, ſed eloquenti ſilentio, numinis alicujus inſtar, venerari. De Timanthe refert Plinius, quum Iphigeniã ſtantem ad aras, & perituram, in tabellâ exprimere vellet, mœſtos pinxiſſe omnes circùm, præcipuè patruum; jamq; omni triſtitiæ imagine conſumtâ, patris ipſius vultum velaſſe, quem dignè oſtendere non

poſſet.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

poſſet. Idem planè, Rex FRIDERICE, in diſſimili quidem affectu, quando glorioſiſsimi Tui Parentis magnitudinẽ venerabundus inſpicio, mihi contingit. Dum enim Tuis virtutibus digna elogia aliquo ſaltem modo conor adumbrare, ſentio facultate me deſtitui; atq; adeo quũ ad Divum Parentem accedo, cui gloriam & laudes, quas deberem, circumdare nequeo, Timanthis velum malo injicere, quàm rem viribus majorem moliri. Interim nullus dubito, Oratores & Poëtas, quos ſive Tua celeberrima Hafnia, & amœniſſima Sora nutriunt, ſive reliquus eruditus orbis habet, ex ſuæ copiæ divite cornu certatim depromturos, quidquid ſive ad Tuã,

 ſive

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

ſive beatiſsimi Parentis gloriam poſſit facere. Ego verò, quem felicior ingenii vena deficit, ne prorſus ἀσύμβολος ſim, & nullum devotiſsimi animi ſpecimen edere videar, Majeſtati Tuæ Exercitationem Theologicam, Pontificum ſynodiq; Tridentinæ anathemata elidentem, in quâ Reſpondentis partes obivi ſub magiſterio & præſidio ejꝰ, qui ob communem patriam non minùs, quàm quivis popularium alius, gaudet & gratulatur, humillimè offero, dico, conſecro. Quod dum præſto, nonnullis fortè temerarius videbor & audax: ſed facit fiducia Tuæ benignitatis & clementiæ, ut certò mihi perſuadeam, quemadmodum Sol, quò altius attollitur, eò magis infi-

mos

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

mos vallium anfractus radiis ſuis il-
luſtrat;ita Te quoq;,tamquam ſalu-
tare ſidus ad faſtigium , quod inter
mortales ſummum eſt,evectum,in
humillimum & infimæ ſortis ſervu-
lum Regiæ gratiæ radios demiſſurũ,
& pietatis ac devotionis fervori im-
putaturũ , quidquid tantâ ſublimi-
tate inferius ad Majeſtatis Tuæ pe-
des depoſuero. Accipe igitur illud,
Potentiſſime Rex, qualecumq; fue-
rit,& vultu Tuæ Majeſtati proprio,
hoc eſt, ſereno & propitio intuere:
me quoq;,ſtudia, parenteſq; meos
cætera quidem nullius dignationis,
Tuæ tamen Majeſtati devotiſſimos,
ſpem deniq; & fortunas omnes po-
tentiſſimo Tuo patrocinio unicè
committẽtes, Regiâ gratiâ comple-

cti di-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

ēti dignare. Noſtrum viciſſim erit imitari votum, quo Venuſinus vates Cæſarem ſuum proſequebatur;

Serus in cœlum redeas, diuq́;

Lætus interſis populo Quirini: ad hujus, inquā, imitationem precari & exclamare, Vive & diutiſsimè regna Rex magne; vive FRIDERICE, nec niſi tardus cœlo, unde nobis dat⁹ es, redoneris. Ita regnes, ita omnia ſupremæ poteſtatis munia expleas, ut quum apparuerit magnus ille Regum Rex, reportes amarantinam gloriæ coronam! Luculentiorem mercedē nec Tua Majeſtas ſperare poteſt, nec nos optare. Scripſi in Academiâ Iuliâ, quæ eſt Helmeſtadii Saxonum, anno CIƆ IƆ C XLIIX, die XIX Septemb.

REGIAE TVAE MAIESTATIS

ſubiectiſſimus & devotiſſimus cliens

STEPHANVS Kenckel Flensburg.

DE AVCTORITATE
SACRÆ CANONICÆ SCRIPTVRÆ.

AVctoritas, uti à nobis nunc capitur & conſideratur, eſt rationalis naturæ, (qualis Dei, Angeli, hominis) aut alicujus, quod ab eâ ad ejus mentem & voluntatem ſignificandam profectum fuerit, (ut legis, teſtimonii, ſcripturæ) ex ejus perfectione reſultans vis vel facultas alliciendi aliorum ſive intellectum ad adſentiendum aſſertionibus, ſive voluntatem ad obſequendum mandatis.

II. Dico non niſi rationali naturæ vel alicui hinc profectæ rei auctoritatem competere; eamque derivo ab ejus perfectione ſive præſtantiâ & excellentiâ. Quò enim quiſque virtute, ſcientiâ vel ſimilibus dotibus perfectior, eò quoque majoris eſt auctoritatis tum ipſe, tum quod ille dicit, vel docet, vel teſtatur. Hominis vilis, nullâ virtute & doctrinâ præditi nulla quoque eſt auctoritas. Quam auctoritatem formaliter eſſe dico facultatem, vim vel virtutem alliciendi aut inducendi aliorum ſive intellectum ad adſenſum, ſive voluntatem ad obſequium.

III. Quoniam autem hæc ipſa facultas, vis vel virtus à perfectione ejus, cui tribuitur, dependet, manifeſtum eſt auctoritatem Dei ſummam eſſe: atq; itidem, ſi quæ lex, aut doctrina, aut ſcriptura à Deo profecta

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

fecta fuerit, hujus itidem auctoritatem eſſe maximam. Quò enim propiùs à Deo abeſt, vel in Deum proximiùs referri poteſt, eò quoque majore pollet auctoritate. Sacra quidem ſcriptura per homines confecta & conſignata eſt. Sed hi homines loquuti ſunt ac ſcripſerunt ὑπὸ πνεύματος ἁγίου φερόμενοι, *acti à Spiritu ſancto*, II Petri I, 21. *Benedictus Dominus Deus Iſraël loquutus eſt per os ſanctorum, qui à ſeculo fuerunt, Prophetarum ſuorum*, Lucæ I, 70. πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος, II Tim. III, 16. *Omnis Scriptura divinitus eſt inſpirata.*

IV. Idipſum priſca & recentior Eccleſia ſemper agnovit, doctoreſque tum primæ tum ſequiorum ætatum teſtati & profeſſi ſunt. Irenæus libro ſecundo, cap. XLVII: *Credere hæc talia debemus Deo, qui & nos fecit, rectiſſimè ſcientes*, certiſſimè perſuaſi, *quia Scripturæ quidem perfectæ ſunt, quippe à Verbo Dei & Spiritu eius dictæ.* Origenes homiliâ ſecundâ in Ieremiam: *Sacra volumina Spiritus plenitudine ſpirant, nihilque eſt ſive in Prophetiâ, ſive in Lege, ſive in Evangelio, ſive in Apoſtolo, quod non à plenitudine divinæ maieſtatis deſcendat.* Ambroſius epiſtolâ LXIII: *Negant plerique noſtros ſecundum artem ſcripſiſſe. nec nos obnitimur. neque enim ſecundum artem ſcripſerunt, ſed ſecundum gratiam, quæ ſuper omnem artem eſt. Scripſerunt enim quæ Spiritus iis loqui dabat.* Auguſtinus undecimo de Civitate Dei, capite tertio: Filius Dei *priùs per Prophetas, deinde per ſeipſum, poſtea per Apoſtolos, quantum ſatis eſſe iudicavit, loquutus, etiam Scripturam condidit, quæ Canonica nominatur, eminentiſſimæ auctoritatis, cui fidem habemus de his rebus, quas ignorare non expedit, nec per noſipſos noſſe idonei ſumus.* Gregorius Magnus Regeſti libro IV, epiſt. XL: *Quid eſt Scriptura ſacra, niſi quædam epiſtola omnipotentis Dei ad creaturam ſuam?* Thomas inter Scholaſticos princeps, Primâ,

quæſt.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

quæſt. I, in corpore art. x: *Auctor Sacræ ſcripturæ eſt Deus.* Idem ibidem, art. IIX ad II: *Sacrâ doctrina auctoritatibus canonicæ Scripturæ utitur propriè, ex neceſsitate argumentando: auctoritatibus autem aliorum doctorum eccleſiæ, quaſi arguendo ex propriis,* non extraneis, quales ſunt philoſophi, *ſed probabiliter. Innititur enim fides noſtra revelationi Apoſtolis & Prophetis factæ, qui canonicos libros ſcripſerunt: non autem revelationi, ſi quæ fuit aliis doctoribus facta.* Item opuſculo primo, quod Græcis eſt oppoſitum, cap. xxx: *Fides noſtra non habet auctoritatem neq; ab angelis, neq; ab aliquibus miraculis factis, ſed à revelatione Patris per Filium & Spiritum ſanctum: licet etiam angeli ea, quæ ſunt fidei noſtræ, revelaverint aliquibus, ut Zachariæ, & Mariæ, & Ioſepho; & etiam ad fidei robur miracula plurima facta ſint.*

V. Videamus itidem, quomodo de Scripturâ canonicâ, cum aliis ſcriptis eam comparans, loquutus fuerit ſanctus Auguſtinus. Epiſtolâ XIX, *Ego,* inquit, *ſolis eis Scripturarum libris, qui iam Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremq; deferre, ut nullum eorum auctorem ſcribendo aliquid erraſſe firmiſsimè credam. Ac ſi aliquid in eis offendero literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quàm vel mendoſum eſſe codicem, vel interpretem non aſſequutum eſſe quod dictum eſt, vel me minimè intellexiſſe non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet ſanctitate doctrinaq; præpolleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt; ſed quia mihi vel per illos auctores canonicos, vel probabili* (probâ & firmâ) *ratione, quòd à vero non abhorreat, perſuadere potuerunt.* Rurſus: *Sicut paullò antè dixi, tantummodo Scripturis canonicis hanc ingenuam debeo ſervitutem, quâ eas ſolas ita ſequar, ut conſcriptores earum nihil in eis omnino erraſſe, nihil fallaciter poſuiſſe non dubitem.* Epiſtolâ XLIIX quum *Hilarii, Cypriani & Agrippini* mentionem feciſſet, ſub-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

ſubjungit, *Hoc genus literarum ab auctoritate canonis diſtinguendum eſt. Non enim ſic leguntur, tanquam ita ex eis teſtimonium proferatur, ut contra ſentire non liceat, ſicubi fortè aliter ſapuerint quàm veritas poſtulat.* De baptiſmo contra Donatiſtas libro ſecundo, cap. III: *Quis neſciat Sanctam ſcripturam canonicam tam Veteris quàm Novi teſtamenti certis ſuis terminis contineri, eamq́ue omnibus poſteriorum epiſcoporum literis,* & proinde etiam Romanorum decretalibus, *ita præponi, ut de illâ omnino dubitari & diſceptari non poßit, utrum verum vel rectum ſit, quidquid in eâ ſcriptum eſſe conſtiterit?*

VI. Adjiciamus nunc etiam, quæ Gregorius de Valentia inſignis Ieſuita, & juxta genium ſectæ infallibilitatem Pontificis adſtruens, de Scripturâ & Pontificiis cum eâ comparatis decretis affirmat. Adſcribemus verba, quamvis pluſcula, ex commentario in Secundam ſecundæ, diſp. I, quæſt. I, puncto VII, parag. XLIII. *Cognitio ſacris expreſſa literis, quam Deus Canonicis ſcriptoribus indidit, quamq́ue per illos voluit cæteris ſcripto patefieri, velut ſonorum quoddam verbum Dei eſt, quo is videlicet conceptum æternæ mentis ſuæ notitiamq́ue verißimam hominibus eloquitur atq́ue manifeſtat. Cæterùm cùm doctrinam hanc Spiritu ſancto dictante eſſe à ſacris auctoribus exceptam, litteriſq́ue mandatam dicimus, non utcunq́ue ſignificare volumus, Spiritu ſancto dirigente, ſacros auctores illam infallibiliter ſcripſiſſe. Nam & Pontifices ſummi certam quandam Spiritus ſancti aßiſtentiam habent, cùm definiunt controverſias fidei, neque tamen illorum definitiones, quantumvis ab ipſis conſcriptæ, Scriptura ſacra ſunt, aut eſſe dicuntur, ſicut nunc quidem loquimur de Scripturâ ſacrâ. Auctores igitur Canonicos ſcribere Spiritu ſancto dictante, ob eam rem propriè dicimus, quoniam in doctrinâ ſcripto tradendâ ſic illorum operâ Spiritus ſanctus utitur,*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

tur, ut in eo quidem negotio, non tam illi agant, quàm agantur à Spiritu ſancto; planè inſtar calami, cùm uſurpatur à ſcriptore. — Porrò ſacrum ſcriptorem agi potius à Spiritu ſancto, quàm agere, aſſerimus. Primò propter facilitatem, quâ is Spiritu ſancto docente ac dirigente, cognoſcit ac ſcribit omnia etiam minutiſſima veriſſimè: cùm tamen Pontifex, ut rectè, hoc eſt, ſine culpâ definiat, ſtudio ac diligentiâ maiore opus habeat, nec etiam omnia ſint certa ac infallibilia, quæ obiter ille inter definiendum aſſerit. — Deinde ob eam cauſam quoq; ſcriptorem ſacrum agi potius à Spiritu ſancto aſſerimus, quia etſi ſponte quidem ſcribat, at ſcribit tamen omnino neceſſariò, ita ut (Spiritu ſancto ſic efficaciter volente) minimè in ipſius arbitrio ſit poſitum aut non ſcribere, aut alio modo, alio tempore, aliis verbis ſcribere: cùm tamen ſummus Pontifex (quod ad eas quidem attinet definitionis circumſtantias) arbitrio ſuo libero in definiendo utatur. Hæc Valentia.

VII. Conſtat itaque nullum hodie exſtare ſcriptum, nullum effatum, nullum teſtimonium, quod Sacræ ſcripturæ, quoad infallibilitatem & certitudinem, queat æquiparari. Tota ſcriptura eſt divinitus inſpirata. Auctores igitur ſive conditores Scripturæ nihil ſcripſerunt, niſi quod Deus eos voluit ſcribere, imò inſpiravit & in calamum quaſi dictavit; vel certè ita moderatus eſt, ne quidquam ſcriberetur, niſi quod eſſet ex re, vero & decoro. Quod ipſum de nullâ aliâ ſcripturâ vel doctrinâ, quæcunque tandem & ubicumque in univerſo terrarum orbe occurrat, affirmari poteſt. Quin, uti ex jam dictis conſtat, primarius Scripturæ auctor ſive conditor eſt ipſe Deus. Audivimus Gregorium de Valentiâ: audiamus alium adhuc Ieſuitam, Martinum Delrionem, cujus Proloquiorum in Pharum ſapientiæ capite primo hæc ſunt verba: *Auctor non*

mendaculus poëta, non rhetor garrulus, non ſophiſta captioſus, non philoſophus glorioſus; non, qui poſſunt ac ſolent errare hominum alius; non, quorum, ut libet magna, precaria tamen certiſq; finibus comprehenſa ſcientia, ullus Angelorum: ſed ipſemet Deus; æterna, infallibilis, infinita bonitas & ſapientia. Sanctiſsima namq; Trinitas, cui abſolutè convenit ſoli Canonicam ſcripturam condere, primarius eſt ſacræ Scripturæ fons & auctor.

IIX. Rectè igitur Alfonſus Toſtatus Præfatione in Matthæum, quæſt.v: *Magna, imò maxima omnium auctoritatum, quæ ſub cœlo eſſe poteſt, eſt auctoritas Sacræ ſcripturæ.* Et in caput quartum Matthæi, quæſt.xxiix: *Quia nulla eſt maior auctoritas ſub Deo, quàm Sacræ ſcripturæ, qui per eam convincitur, firmiſsimè convincitur.* Nempe auctoritas Scripturæ eſt divina auctoritas, id eſt, Scriptura pollet divinâ virtute inducendi animos ad præbendum adſenſum. Et hanc habet non aliunde quàm ab ipſo Deo auctore ſuo. Sicut auctoritas hiſtoriæ Livianæ pendet ab auctore Livio; teſtimonii Tulliani à Tullio, & ſic cujuſvis alterius à ſuo auctore, ut quanti ille ſit, tanti quoque idipſum habeatur. Scripturæ igitur auctoritas quia divina eſt, ideo etiam infallibilis eſt, ut per eam in fraudem vel errorem induci nemo poſſit. Deus enim auctor ejus per infinitam ſuam ſcientiam nihil ignorare, & per infinitam bonitatem nemini imponere poteſt. Inter homines enim alios ab aliis falli inde eſt, quòd veritatem vel per imperitiam neſciunt, vel per malitiam celant aut adulterant.

IX. Pariter quia Scripturæ auctoritas divina eſt, ideo etiam pollet, ut jam dictum fuit, maximâ virtute efficaciter movendi & trahêdi animos ad adſenſum: in quâ ratio auctoritatis propriè ſive formaliter, ut loqui-

mur,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

mur, ſita eſt. Hæc vis, inquam, pendet à Deo agente cum ſuo verbo & per ſuum verbum, non tantùm concurſu generali ad modum cauſſæ primæ, ſed etiam ſpeciali gratiâ & illuminatione. Quæ ipſa cum verbo arctè adeo cohæret, ut ab eo numquam penitus abſit, imò ſine eo numquam, ſiquidem de hodierno ordinario divinæ illuminationis modo loquamur, adſit.

X. Atque hoc etiam peculiare divino verbo, teſtimonio ſive doctrinæ & ſcripturæ divinæ præ verbis teſtimoniis, doctrinis & ſcripturis humanis, quòd additam habet gratiam ſive adjunctum Spiritum divinū, qui animos audientium, quibus innoteſcit, illuminet, certoſque reddat, hujuſmodi doctrinam ſive ſcripturam eſſe divinam, & ab alio primo auctore non profectam, quàm ab ipſo Deo. Homines ſuis ſcripturis addunt ſigna, è quibus genuinas ſive ab ipſis, quorum nomina præ ſe ferunt, ortas & editas eſſe appareat, qualia ſunt ſigilla, ſubſcriptiones: ſed hæc infallibilem certitudinem non pariunt. De cætero librum vel ſcriptum hujus illiúſve eſſe auctoris, probatur teſtimonio eorum, quibus res creditur eſſe comperta. Aliter de libris aut ſcriptis humanis, quos videlicet auctores habeant, non conſtat. Si doctrinæ & ſcripturæ divinæ aptemus, habet etiam ipſa, quæ auctorem Deum teſtentur, ſigna ſive miracula, quibus confirmata fuit: ſed hæc, quando de credendis ſupernaturalibus agitur, *mentem omnino convincere nequeunt*, ut agnoſcit Bellarminus; nec fuerunt perpetua, ſed patrari dudum deſierunt. Habet conſequutos ſucceſſus planè admirandos converſarum gentium: ſed hi non ſunt omnibus noti, minimè autem rudibus & idiotis, quales mortalium plerique ſunt. Quod igitur quibuſcumq;, quocumq;

L. 6 de gr. & lib. arb. cap. 1.

cumq; etiam loco & tempore, verbum divinum Deo auctori acceptum ferendum eſſe firmiter perſuadeat, non eſt niſi gratia divina & vis quædam verbo divino indita ſive addita, & Spiritus ſanctus in auditorum vel lectorum animis internè operans, & certum atq; infallibile verbo ſuo teſtimonium perhibens.

1 Theſſ. 2, 3. XI. Hinc itaque fuit, quòd Theſſalonicenſes λαβόντες λόγον ἀκοῆς τοῦ Θεοῦ acceptum ab Apoſtolis verbum de Deo, quod audiebant, *excepere non ſicut verbum hominum, ſed (ut erat verè) ſicut Dei verbum, qui etiam agit*, ait ſanctus Paulus eos compellans, *in vobis qui creditis*. Hinc fuit, quòd *populus percelleretur ſuper doctrinâ* Servatoris: *docebat enim eos*, ait Evangeliſta Matthæus, *ut habens auctoritatem, non autem ut Scribæ*. Nempe quum Scribarum homiliæ frigidæ & elumbes eſſent, nec auditores afficerent, contrà Chriſti ſermones vividi erant & validi, animoſque hominum ad præbendum adſenſum potenter commovebant. Hæc eſt ἀπόδειξις πνεύματος καὶ δυνάμεως, *demonſtratio ſpiritualis & potens ſive efficax*, in quâ, *& non in perſuaſoriis humanæ ſapientiæ verbis præconium ſuum verſatum* fuiſſe docet Apoſtolus. Hinc Origenes libro adverſus Celſum primo rectè affirmat *diſciplinam noſtram* Chriſtianam *habere quamdam demonſtrationem propriam, diviniorem quàm ſint Græcorum demonſtrationes, quam Apoſtolus nominat demonſtrationem ſpiritus & virtutis, utpote Spiritu per prophetias fidem adſtruente iis, quæ de Chriſto docentur*. Sanctus Iohannes 1 epiſt. v, 6: *Spiritus eſt, qui teſtificatur ſpiritum*, id eſt, doctrinam Spiritus, ſive quam miniſterium ſpiritus, (uti vocatur 11 Cor. III, 8) proponit & tradit, *veritatem eſſe*. Et paullò inferiùs verſu 10: *Qui credit in Filium Dei, habet teſtimonium* Dei (eam voculam addit Vulgata verſio) *in ſeipſo*. Hanc di-

c. 7. v. 28.

1 Cor. 2, 4.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

vinam ſancti Spiritus in animis credentium operationem vocat unctionem, cap. 11,27. *Vnctio*, inquit, *docet vos de omnibus*, nempe de omnibus, quæ vobis ad ſalutem neceſſaria. Ad hæc verba Auguſtinus, *Sonus verborum noſtrorum aures percutit, magiſter intus eſt. — Magiſteria forinſecus, adiutoria quædam ſunt & admonitiones. Cathedram in cœlo habet, qui corda docet.* Concione de geſtis cum Emerito: *Nos aurem forinſecus percutimus, Deus novit intrinſecus loqui.* Hinc Fulco Remenſis exhortatione ad Richildim reginam, quæ legitur apud Flodoardum hiſtoriæ Remenſis libro IV, cap. V: *Qui per me loquitur hæc in auribus veſtris, per ſeipſum loquatur in corde veſtro.* Huc etiam faciunt, quæ ſcribit Gregorius libro XXIX Moralium, cap. XIII. *Quilibet prædicator verba dare auribus poteſt, corda verò aperire non poteſt: & niſi per internam gratiam ſolus omnipotens Deus prædicantium verbis ad corda audientium aditum præſtet, incaſſum prædicatio aure audientis percipitur, quæ pervenire ad intima corde ſurdo prohibetur.* Et homiliâ XXX in Evangelia: *Niſi ſpiritus cordi adſit audientis, ocioſus eſt ſermo doctoris. — Niſi intus ſit qui doceat, doctoris lingua exteriùs in vacuum laborat.*

XII. Quum prophetaret Ieremias, & populo captivitatem, urbi excidium prædiceret, pſeudoprophetæ contraria promittebant. Quid ad hæc ipſe Dominus? *Propheta penes quem ſomnium eſt, enarret ſomnium; & penes quem eſt verbum meum, eloquatur verbum meum verè. Quid paleæ cum tritico? ait Dominus. Annon ita verbum meum eſt ut ignis? dicit Dominus; & ſicut malleus conterens petras?* Hiſce virtus & efficacia divini verbi indicatur & deſcribitur. nam, ut bene loquitur Albertus Magnus, *Verbum exiens ab ore verbi increati cum virtute ſonat.*

Ier. 23, 28.

In Iohan. cap. 4,42.

XIII. Priſci doctores idem agnoverunt & paſ-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

ſim inculcarunt. Paucorum teſtimonia apponemus. Origenes quarto περὶ ἀρχῶν: *Si quis cum omni ſtudio & reverentiâ, quâ dignum eſt, prophetica dicta conſideret, eo ipſo dum legit & diligentiùs intuetur, certum eſt quòd aliquo diviniore ſpiramine mentem ſenſumq; pulſatus agnoſcet non humanitus eſſe prolatos eos, quos legit, ſed Dei eſſe ſermones; & ex ſemetipſo ſentiet non humanâ arte, nec mortali eloquio, ſed divino (ut ita dixerim) cothurno libros eſſe conſcriptos.* Clemens Stromatum ſeptimo κυριακὴν γραφὴν vocat ἀρχὴν ἀναπόδεικτον. Euſebius Demonſtrationis Evangelicæ libro tertio ait divinum verbum adjunctam habere θειοτέραν καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον δύναμιν καὶ συνέργειαν. Chryſoſtomus homilia in Natalem Domini: *Præconium verbi univerſum orbem, ubi quidem homines habitant, paucis annis occupavit, etiamſi tabernaculorum opifices, piſcatores, literarum ignari, & idiotæ ubiq; gentium illud divulgent. Nihil autem detrimenti vilitas miniſtrorum attulit, quum prædicati verbi vis omnia præoccupet, & impedimenta amoveat, & proprias vires demonſtret.* Salvianus tertio libro de Providentiâ: *Alia omnia, id eſt, humana dicta argumentis ac teſtibus egent: Dei autem ſermo ipſe ſibi teſtis eſt.* Nec Nemeſius incommodè libro de naturâ hominis, cap. 11: ἡ τῶν θείων λόγων διδασκαλία τὸ πιστὸν ἀφ' ἑαυτῆς ἔχει, διὰ τὸ θεόπνευστον εἶναι. *Divinorum ſermonum doctrina à ſemetipsâ ſortitur vim faciendæ fidei, inde quòd divinitus eſt inſpirata.* Gregorius Nyſſenus de Gregorio Neocæſarienſi ſive Thaumaturgo diſſerens oſtendit eum repudiatâ Græcorum & Barbarorum theologiâ amplexum fuiſſe τὸν ἑστῶτα λόγον τῆς πίστεως, τὸν οὐδεμίᾳ λογικῇ τινὶ περιεργίᾳ, καὶ τεχνικαῖς πλοκαῖς κρατυνόμενον, ἀλλὰ διὰ ἁπλότητος ῥημάτων ὁμοτίμως πᾶσι καταγγελλόμενον, ὃς ἐν αὐτῷ τῷ ὑπὲρ τὴν πίστιν εἶναι, τὸ πιστὸν ἔχει. *ſtabilem & firmum fidei ſermonem, qui non exquiſitâ quadam & redundante*

Tomo 5 Sauil. or. 72.

dante

dante verborum curioſitate, & artificioſis nexibus argumento-rum confirmatur, ſed per ſimplicitatem verborum omnibus ex æquo annuntiatur; qui in hoc ipſo, quòd ſupra fidem eſt, vim fidei faciendæ habet.

XIV. Pontificiorum & Ieſuitarum, qui vi veritatis adacti idipſum agnovere, dicta & teſtimonia produximus parte primâ Reſponſi Moguntinis oppoſiti, num. CXVII & ſeq. Adjicimus hîc non niſi unum Iacobi Andradii ex libro tertio Defenſionis concilii Tridentini. *Noſtri*, inquit, *Theologi minimè quidem arbitrantur, id ſolum ineſſe Scripturæ ſacræ momenti, quod illi Eccleſiæ ſuffragiis conceditur, ſed totum illius pondus Dei ipſius graviſſimæ auctoritati adſcribunt. — Quum item myſteria ſacris voluminibus comprehenſa, humanæ mentis vires mirum in modum excedant, oportere aiunt, quòd poſtquam ab Eccleſiâ quis didicit Evangelium Matthæi ſacrum eſſe, internâ Spiritus ſancti impulſione animus permoveatur, ut fidem Matthæi verbis adiungat. Gratias enim Paulus Deo agit maximas, quòd quum ab eo Theſſalonicenſes acceepiſſent verbum auditus Dei, hoc eſt, quum auribus percepiſſent verba, quibus Dei ipſe myſteria enuntiaverat, accepiſſent illud non ſicut verbum hominum, ſed, ſicut eſt verè, verbum Dei, qui operabatur in illis qui credebant, hoc eſt, qui arcanâ quadam vi efficiebat, ut ſingulari ea fide, mente, & cogitatione proſequerentur, quæ corporis auribus uſurpaverant. — Vnde eſt ut non modò omne Scripturæ ſacræ pondus & auctoritatem, ſed ipſam etiam credendi actionem cœleſti muneri & afflatui adſcribant: Eccleſiæ verò ſacra tantummodo ſcripta pura & incorrupta conſervandi, atq; omnium mortalium generi illa proponendi munus attribuant.* Hæc ſatis rectè Andradius.

1 Theſſ. 2. 13.

XV. Ad eum modum præeunte Scripturâ ſacrâ, & conſentientibus melioribus priſci ævi, quin ipſis etiam Pontificiis doctoribus, neceſſitatem ſpecialis di-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

vinæ gratiæ divino verbo inditæ & annexæ, intuſque & in animo operantis adſtruimus: quod dum facimus, Pelagianiſmum evitamus: dum verò hanc non niſi cum verbo & per verbum extrinſecus acceptum ſeſe exſerere & operari adſerimus, ἐνθουσιασμοὺς repudiamus. Quum enim Deus in ſuo verbo inevidenter nobis loquatur, niſi ipſe cum ſuo illo verbo ſive per illud verbum ſe nobis loqui perſuaſerit, quis alius aut quibus rationibus id efficaciter evincet? Si fiat argumentum: Quidquid Deus dicit & docet, verum eſt. Quidquid Scripturis continetur, Deus dicit & docet. Ergo. Si hujuſmodi, inquam, argumento facto Minor evinci poſſet vel evidentibus è lumine naturæ ductis rationibus, vel irrefragabilibus teſtimoniis humanis, tum Concluſio parem participaret certitudinem. Fides igitur indubitata haberi poſſet abſq; peculiari intrinſecâ gratiâ & illuminatione divinâ: quod dudum communi conſenſu in Pelagianis damnatum eſt. Ergo reliquum eſt, ut Deus ipſe verbo ſuo in animis humanis teſtimonium perhibeat, eoſque ſuâ gratiâ & virtute intrinſecus operante ad fidem perducat. Rectè itaque Franciſcus Suarez Tractatu de Fide, diſp. III, ſectione XII: *In actu exercito dum Deus aliquid dicit, quaſi per intrinſecam reflexionem eiuſdem actus in ſeipſum, dicit ſe dicere, &c. — Hoc ergo modo divinum verbum & rem dictam & ſeipſum dicit; & hac ratione per fidem infuſam creditur, non per reſolutionem in aliud verbum, ſed per ſeipſum.*

XVI. Illuſtrari res poteſt exemplo principiorum notorum per ſe, ut loquimur, ſive per naturale rationis lumen & habitum, quem νοῦν vel intellectum, vocabulo peculiariter huic rei accommodato, appellavit Ariſtoteles. Cognoſcuntur videlicet per ſimplicem apprehen-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

prehenſionem & notitiam terminorũ, citra diſcurſum & aliunde ducta argumenta: ita quoq; fides, quæ verbo divinitus revelato adſentitur, propriè in ſimplice apprehenſione & non in diſcurſu conſiſtit. Quod ibi animo apprehendentis eſt lumen naturale, id hîc eſt gratia & illuminatio ſupernaturalis: & ſicut ibi animus naturali facultate intelligendi inſtructus adſequitur & apprehendit veritatem ejuſmodi principiorum; ita hîc idem animus, dum revelationes divinas divino verbo ſive Scripturis expoſitas, non ſolâ, quam diximus, naturali facultate præditus, ſed internâ ſancti Spiritus gratiâ verbo junctâ & cum verbo datâ illuminatus conſiderat, intelligit has ipſas revelationes divinas eſſe, ſive à Deo profectas. Sicut itaque, quod principia per ſe nota attinet, ratio adſentiendi eſt, quòd ſint per ſe nota; & ab his ipſis tamen propoſitionibus ſive principiis reapſe non diſtinguitur τὸ *notum eſſe per ſe*, ſed uno & eodem conceptu concipiuntur tamquam nota per ſe, & propterea tamquam veriſſima, quibus adſenſum dipræberi omnino oporteat: ita quoque quod haſce divinas revelationes attinet, ratio adſentiendi eſt, quòd divinitus ſint revelatæ, & ſub hac ipsâ ratione tamquã veriſſimæ & adſenſu digniſſimæ apprehenduntur & creduntur. Sicut autem nihilominus de principiis per ſe notis, ubi opus eſt & res exigit, diſcurſus aliquis poteſt inſtitui; & habitum, quo id præſtatur, Sapientiam appellant Philoſophi: ita quoque de fide & revelationibus per fidem creditis, quando, quomodo inter ſe conveniant & cohæreant, expenditur, diſcurſus datur; quem accuratè inſtituere, & fidem ab iis, quæ objiciuntur, adſenſumque impedire vel turbare poſſunt, vindicare, habitus eſt non ipſius fidei ſecundum ſe, ſed Theologiæ.

XVII. Hactenus itaque demonſtravimus & declaravimus adſenſum fidei, quem revelationibus divinis præbet homo fidelis, pendere à gratiâ divinâ, & teſtificatione ac efficaciâ Spiritus ſancti, ut à cauſsâ præcipuâ, inſenſibili, intrinſecus operante & ad habendam fidem commovente; à verbo autem, ut à cauſsâ inſtrumentali, ſenſibili, extrinſecus agente: priore aſſertione excludi Pelagianiſmum, poſteriore Enthuſiaſmum, duos ſcopulos hîc inprimis cavendos. Nempe Evangelium (ut de eo, utpote remotiore à naturali notitiâ, quaſi ſeorſim & peculiariter loquamur) ab Eccleſiæ capite Ieſu Chriſto & ab auctore ſuo Spiritu ſancto ejuſq; inſeparabili influxu illam trahit virtutem & efficaciam ſibi ſemper & perpetuò innexam, ſive audiat civis, ſive peregrinus, vel qui prope, vel qui procul, ſive rudis, ſive eruditus, ut animum ejus inenarrabili quadam vi ſubeat, percellat, afficiat, ſibique devinciat, atque adeo ut potens ſit ſibi fidem efficere & credenti ſa-
Rom. 1,16. lutem. *Evangelium* enim *eſt potentia Dei*, id eſt, potens & efficax organum Dei, *ad ſalutem omni credenti* per idipſum conficiendam & conferendam. Illam vim, quam aliàs divinam gratiam, Spiritus ſancti opem, virtutem, ἐνέργειαν & teſtimonium, aut etiam ſupernaturale lumen appellamus, Deus ſuo verbo adjunxit, & quaſi indidit. nam quia cum eo arctè adeo cohæret, ut ab eo numquam penitus abſit, imò ſine eo numquam, ſi quidem ordinarium modum attendamus, adſit, ideo ipſius quoque verbi eſſe, ſive ipſi verbo ineſſe, & per illud fidem & ſalutem operari dicitur. Inde etiam eſt, quòd evangelium effectu ſuo non caret, & in animis auditorum fidem excitare poteſt, etiamſi ab hominibus vel externâ & in oculos incurrente dignitate ſive auctori-

tate

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

tate deſtitutis, ut olim ab Apoſtolis, vel probitate & virtute vacuis, ut ſæpe factum & hodie etiam aliquando fit, annuncietur. Eſca enim ſecundum ſe ſalubris non deſinit talis eſſe eſca, etiamſi à corvo, impurâ ave, ut quondam Eliæ, afferatur. 1 Reg. 17, 6.

XIIX. At dicit Auguſtinus contra epiſtolam fundamenti cap. v: *Ego non crederem Evangelio, niſi me eccleſiæ catholicæ auctoritas commoveret.* Vt cuncta rectiùs intelligantur, obſervandum eſt auctoritatem eccleſiæ duplicem eſſe, unam quaſi ſenſibilem & externam, quatenus ipſa videlicet aliquamdiu fuit & hodie eſt multitudo & congregatio ampliſſima & nobiliſſima, complexa florem generis humani. nam quod in eo eruditum eſt, & animos habet diſciplinis imbutos, & proinde de rebus ac religione judicandi & vera à falſis diſcernendi ſolertiâ pollentes, id totum intra catholicæ eccleſiæ pomœria continetur: quod extra eam deprehenditur, ferè rude & barbarum eſt, cujus judicium nemo prudens magni fecerit. Sub initia naſcentis eccleſiæ aliter ſeſe res habebat. *Non* erant enim in eâ *multi ſapientes, non multi potentes, non multi nobiles,* 1 Cor. 1, 26. Cæterùm auctoritas iſta, quam diximus, non niſi humana eſt, nec fidem parit niſi humanam, magis apta ſuadere & inducere, quàm convincere. Et quum primæ eccleſiæ deeſſet, locum ejus ſupplebant miracula. Deus enim ſemper præſtò eſſe voluit, quo homines comiter ad agnoſcendam & amplectendam veritatem induci poſſent. Quanta tamen & qualis ſit iſta auctoritas, non capitur niſi ab hominibus rerum humanarum peritis, & ſtatus mundani gnaris, atq; adeo comparationem inter populos, qui intra & extra eccleſiam ſunt, inſtituere doctos.

XIX.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

XIX. Alia eſt auctoritas Eccleſiæ propria, ſed nemini infidelium cognita vel credita, quam liceat inſenſibilem vel internam appellare. Hæc enim ipſa Eccleſiæ competit per peculiarem gratiam, directionem & adſiſtentiam principis ſui capitiſque Chriſti, & Spiritus ſancti, per quam fit, ut univerſa in rebus ad ſalutem neceſſariis errare nequeat. Et hactenus catholica ſive univerſalis eccleſia infallibilis, atq; adeo *columna & firmamentum veritatis* eſt, quod elogium ei tribuit Apoſtolus 1 Timoth. III, 15. Particulari eccleſiæ idipſum competit, non abſolutè & ſimpliciter, ſed quouſq; catholicæ vivum & verum membrum eſſe perſeverat. Sicut autem particularis eccleſia poteſt deficere, ita quoque elogium hoc amittere. Inde dixit Toſtatus, (quod obiter annotetur) *ſoli eccleſiæ univerſali convenire: quæ numquam*, inquit, *errat, quia numquam tota errat*. Et alibi: *Eccleſia Latinorum non eſt eccleſia univerſalis, ſed quædam pars eius: ideo etiamſi tota ipſa erraſſet, non errabat eccleſia univerſalis, quia manet eccleſia univerſalis in partibus illis, quæ non errant, ſive illæ ſint plures numero quàm errantes, ſive non.*

Præfat. in Matth. quæſt. 13. Ad prol. 2. in Matth. quæſt. 4.

XX. Eſſe verò Eccleſiam hoc, quem diximus, modo ab erroribus immunem, non conſtat niſi ex prædictionibus, & ex promiſſionibus, quas utraſque Scriptura proponit. Lucæ 1, 33: *Regnabit in domo Iacobi*, id eſt eccleſiâ, *in æternum, & regni eius non erit finis*. Iohan. XIV, 16. *Ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiſcum in æternum: nempe Spiritum illum veritatis, quem mundus non poteſt recipere*. Matth. XXIIX, 20. *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, uſq; ad conſummationem ſeculi.* XVI, 18: *Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam: & portæ inferorum non ſuperabunt eam.* Non itaque peſſum dabunt perſequutiones, non adeo inundabunt

flagitia,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

flagitia, non tantopere invalebunt hæreſes vel errores fundamentum ſalutis ſubruentes, ut nulla umquam vel ullibi ſuperfutura ſit Eccleſia.

XXI. Quoniam igitur hæ prædictiones & promiſſiones, & his innixæ infallibilitas & auctoritas per Scripturam innoteſcunt, manifeſtum eſt infidelem, & qui Scripturam non agnoſcat vel admittat, hac ipsâ auctoritate ad Scripturam vel religionem amplectendam commoveri non poſſe. Res adeo eſt perſpicua, ut coëgerit Melchiorem Canum fateri, *rationem formalem noſtræ fidei non eſſe Eccleſiæ auctoritatem, hoc eſt, fidei ultimam reſolutionem non fieri in Eccleſiæ teſtimonium. Apoſtoli*, inquit, *& Prophetæ reſolvebant ultimò fidem ſuam in divinam & auctoritatem & veritatem. Ergò nos in humanam eccleſiæ auctoritatem fidem noſtram non reſolvimus. Eadem enim fides eſt, idemq; proinde habet obiectum, rationemq; formalem. Confirmat autem hoc vel maximè, quòd ea, quæ per accidens contingunt obiecto alicuius habitus, non variant illius obiecti formalem rationem: ſed articulos credendos proponi per hos aut illos homines, per accidens omnino contingit. Cùm ergo Prophetæ & Apoſtoli aſſentirentur articulis fidei, quia Deus revelavit; eandem quoq; nos credendi rationem habebimus.* Addit, *ultimam fidei noſtræ reſolutionem fieri in cauſſam interiorem efficientem, hoc eſt, in Deum moventem ad credendum.* Plura, qui volet, in eamdem ſententiam legere ibi poterit. Res ſanè, ut dixi, adeo eſt perſpicua, ut etiam coëgerit Franciſcum Suarez loco ſuperiùs allegato reprehendere illos, qui docent, *quòd fides noſtra reſolvatur in auctoritatem eccleſiæ. nam ſi id intelligant*, inquit, *de illâ auctoritate, ut humana eſt, omnino falſum dicunt, —quia illa non eſt fundamentum fidei. Si verò loquantur de auctoritate eccleſiæ, ut regitur à Spiritu ſancto, ſic non ſufficit illam credere vel illi credere fide acquiſitâ,*

Lib. 2 Locorum, c. 8.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

quiſitâ, ſed neceſſarium eſt credere fide infusâ, quæ reſolvenda eſt in illud principium, Quod DEUS dixit & promiſit adſiſtentiam Spiritus ſancti ſuæ eccleſiæ: & ita neceſſe eſt tandem recurrere ad doctrinam traditam, imò ad Scripturam. Auctoritas itaque, quam humanâ majorem Eccleſia obtinet, in ordine ad noſtram cognitionem ab auctoritate Scripturæ pendet; non hæc ab illâ.

XXII. Interim qui alteram cognoſcere & æſtimare potuerit, ut ſanè potuit Auguſtinus, ei fuerit non modò occaſio credendi, ſed etiam motivum, quo ad credendum invitetur & inducatur. E quo tamen proximè & propriè non niſi fides humana & acquiſita oritur, ut expoſitum fuit. Hac itaque ſe commotum, & ut Scripturam admitteret, inductum fuiſſe, affirmare Auguſtinum nihil eſt mirum.

XXIII. Dum hæc recenſeo, incido in commentarium Aegidii Coninck Bellani Ieſuitæ & Profeſſoris Lovanienſis de actibus ſupernaturalibus, propemodum eadem, quæ nos hîc, docentis, & eodem modo Auguſtini dictum exponentis. Lubet nonnulla apponere. Sic enim loquitur diſp. IX, dubio V, concl. III: *Nota Eccleſiam dupliciter poſſe conſiderari. Primò, prout eſt congregatio hominum toto orbe diſperſorum, conſtans pluribus viris ſummâ doctrinâ ac vitæ ſanctimoniâ illuſtribus. — Et hac ratione Eccleſiæ auctoritas eſt quidem inter res humanas maxima, quæque meritò cuivis prudenti perſuadeat, ut omnem eius doctrinam tamquam omnino indubitatam amplectatur; eſt tamen naturalis & humana. Secundò, conſiderari poteſt, prout infallibiliter à Spiritu ſancto dirigitur. — Quia tamen de hac Spiritus ſancti aſſiſtentiâ nobis ſolâ fide ex Scripturæ teſtimonio conſtat, auctoritas Eccleſiæ hoc modo conſiderata ſolos fideles dirigit, aut eos qui ſaltem Scripturæ credunt. Priore verò modo*

conſi-

conſiderata cùm naturalibus argumentis clarè probari poſſit; etiam omnino infidelium iudicium dirigere poteſt. Eorum ſanè infidelium judicium dirigere poteſt, qui dum inter diverſas mundi religiones ambigunt, illas inter ſe comparare poſſunt, & quanta ſit univerſalis Chriſtianæ eccleſiæ præ cæteris ſectis amplitudo, antiquitas, præſtantia & dignitas, quod tamen plerorumque captum excedit, adſequuntur & intelligunt. *Hinc patet*, inquit Bellanus, *Auguſtinum meritò dixiſſe, Evangelio non crederem, niſi Eccleſiæ catholicæ me commoveret auctoritas.*

XXIII. Non erit nullum operæ precium, ſi quomodo Auguſtini dictum Gregorius Ariminenſis celebris inter Scholaſticos expoſuerit, ſubjiciamus. Verba ejus ſunt Prologi quæſt. I, art. II: *Non dixit ſe credere evangelio per adſenſum, quem habeat ad aliquod aliud principium, ex quo evangelium demonſtretur vel probetur eſſe verum: ſed ſolùm ex auctoritate eccleſiæ tamquam ex cauſsâ movente ipſum ad fidem evangelii. Et eſt quaſi ſimile huic dicto, quod iſte vel alius dicere potuiſſet; Non crederem evangelio, niſi me eccleſiæ ſanctitas commoveret. Vel ſi tempore Chriſti dixiſſet aliquis credentium; Non crederem evangelio, niſi me Chriſti miracula moverent. Ex quibus dictis etſi fidei evangelicæ aliqua cauſſa adſignaretur in talibus: non tamen aliquod principium primum, cuius fides cauſſa eſſet, ut evangelio crederetur.* Hæc Ariminenſis: quæ ſequitur & tantùm non deſcribit Cameracenſis ad primum Sent. quæſt. I, art. III. Iungo verba Thomæ VValdenſis è Doctrinalis libro II, cap. XXI. *Non laudo ſupercilium, quod quidam attollunt, volentes occaſione huius dicti decretum Patrum in eccleſiâ maioris eſſe auctoritatis, culminis & ponderis, quàm ſit auctoritas Scripturarum. Quod quidem non tam videtur ineptum, quàm fatuum; niſi quis talis dicat, Philippum fuiſſe maiorem Chriſto, quando in-*

 do in-

Ioh. 1, 46. *do induxit Nathanaëlem ad credendum, Chriſtum eſſe illum,*
quem ſcripſit Moſes in lege, & Prophetis; ſine cuius auctoritate
tunc non advertiſſet. Et ſi ſic; dicat conformiter, parentes no-
ſtros carnales aut pædagogos eſſe altiores & eminentiores Chri-
ſto: quia eorum auctoritate ab infantiâ didicimus, quid de Chri-
ſto ſit credendum, quid ſperandum. Hæc ſcriptores ſub me-
dio ipſo Papatu.

XXV. Durandus quidem Eccleſiæ plus quàm
oportebat, tribuit: reſtringit tamen ad primam & A-
In 3, diſt. 24, qu. 1. poſtolicam eccleſiam. *Quod dictum eſt*, inquit, *de appro-*
batione Scripturæ per Eccleſiam, intelligitur ſolùm de Eccleſiâ,
quæ fuit tempore Apoſtolorum, qui fuerunt repleti Spiritu ſan-
cto, & nihilominus viderunt miracula Chriſti, & audierunt e-
ius doctrinam, & ob hoc fuerunt convenientes teſtes omnium,
quæ Chriſtus fecit aut docuit, ut per eorum teſtimonium Scri-
ptura continens facta & dicta Chriſti approbaretur. Sequitur
eum Iohannes Gerſon, & quum mentionem ejus feciſ-
De vitâ ſp. animæ lect. 2, cor. 7. ſet, ſubjicit, *Hîc aperitur modus intelligendi illud Auguſtini;*
Evangelio non crederem &c. Ibi enim eccleſiam ſumit pro pri-
mitivâ congregatione fidelium eorum, qui Chriſtum viderunt,
audierunt, & ſui teſtes exſtiterunt. Eodem inclinat Tho-
mas VValdenſis, loco paullò antè adducto. *Sufficiat*,
inquit, *univerſali eccleſiæ pro præconio poteſtatis ſuæ modernæ,*
quòd olim hoc fecerit, unde gloria poteſtatis eius, quaſi per cu-
iuſdam maieſtatis imperium, valeret ad poſteros; ita quòd adhuc
ſine eius, primæ ſcilicet eccleſiæ, *auctoritate ſcriptura ali-*
qua nec legi poterit nec haberi pro certâ. Et hoc ſapuit, cùm di-
ceret Auguſtinus, Evangelio non crederem &c. Sequuntur
verba ſuperiùs prolata, quibus tamen ipſi priſcæ eccle-
ſiæ non tribuit, niſi auctoritatem teſtificandi; & ſubji-
cit: *Longè diſtat auctoritas Scripturarum, & eminet auctori-*
tati, ſive præ auctoritate *cunctorum doctorum etiam totius*
eccleſiæ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

eccleſiæ catholicæ: quamvis ſuper eius auctoritate catholica atteſtetur eccleſia.

XXVI. Eodem modo accepit & intellexit Iohannes Driedo, opere de Eccleſiaſticis ſcripturis & dogmatibus ante cx annos, & quod excurrit, ſcripto. Lib. 4, c. 4.
Verba ejus hîc legi digna. *Prior*, inquit, *notior & vetuſtior eſt auctoritas Scripturæ, quàm eius eccleſiæ, quæ nunc eſt. Nam & huiuſcemodi eccleſia, quæ nunc eſt, ex Scripturis ſacris quærenda eſt & cognoſcenda. Auguſtinus autem cùm dicit; Ego evangelio non crederem, niſi me catholicæ eccleſiæ commoneret* (ita ſanè videtur Driedo legiſſe) *auctoritas; intelligit de eccleſiâ catholicâ, quæ fuit ab initio Chriſtianæ fidei ſecundùm ſeriem ſucceſſionis epiſcoporum creſcens ad hæc uſq; tempora, quæ ſanè eccleſia complectitur collegium Apoſtolorum, qui Chriſtum & miracula eius videntes, doctrinamq; fidei ex ore eius audientes, ſcripturas evangelicas tradiderunt, qui & ſpiritum intelligendi prophetas, ſalutiſq; noſtræ myſteria in viſibilibus ſignis cœlitus acceperunt, corroborantes doctrinæ ſuæ veritatem prodigiis & miraculis. Vnde tantæ auctoritatis eſt Scriptura ſemel ab eiſdem Apoſtolis tradita ſeu approbata, ut etiam ipſi Apoſtoli fuiſſent anathema, neq; manſiſſent eccleſiæ membra, ſi ſententiam fidei ab ipſis prædicatæ mutantes, incepiſſent doctrinam contrariam evangeliis tradere. Verbum enim ſemel divino ſpiritu enunciatum, manet in æternum.—De eccleſiâ autem quæ nunc eſt, intelligendo eam, ut præciſam ſeu abſtractam ſeu nudam & abſq; cohærentiâ in fide & moribus cum eccleſiis quæ fuerunt in prioribus ſeculis, diceret Auguſtinus; Ego huius eccleſiæ homines non agnoſcerem eſſe eccleſiam Chriſti, niſi doceret me quatuor evangeliorum auctoritas; ego eccleſiæ non crederem ſi aliud evangelium nobis euangelizaret, ſi Apoſtolorum doctrinas non doceret.*

XXVII. Verius tamen eſt Auguſtinum de eccle-

ſiâ ſuæ ætatis loquutum eſſe, quòd videlicet, quum Manichæus adhuc eſſet, ejus partim auctoritate externâ ſibi cognitâ, partim operâ, ut evangelio crederet, commotus & inductus fuerit. *Ipſi*, ait, *evangelio catholicis prædicantibus credidi.* Et alio loco, quo ſuæ converſionis ſeriem diſertiùs exponit: *Quum eſſemus infirmi ad inveniendam liquidâ ratione veritatem, & ob hoc nobis opus eſſet auctoritate ſanctarum literarum, iam credere cœperam nullo modo te* ô Deus, *fuiſſe tributurum tam excellentē illi ſcripturæ per omnes iam terras auctoritatem, niſi & per ipſam tibi credi & per ipſam te quæri voluiſſes.* Cæterùm Durandus ipſe, etiamſi ex dicto Auguſtini conatus fuerit elicere, *primum inter credibilia, quod ſit ratio eredendi alia, & ad quod fiat ultima reſolutio credibilium, eſſe, Credere eccleſiam regi à Spiritu ſancto*; paullò poſt, *Si tamen*, inquit, *ratio formalis credibilium complexorum diceretur eſſe medium, per quod eis adſentitur*, ſive quod animum movet, ut adſenſum fide immotâ præbeat; *ſic dicendum eſſet, quòd illa eſſet auctoritas divina regens Eccleſiam, & revelans Scripturam: per hanc enim, tamquam per medium, adſentimus omnibus credibilibus, ſicut per demonſtrationem adſentimus ſcitis, & per ſyllogiſmum dialecticum opinatis.* Item Driedo: *Animus verè Chriſtianus, credens ex verâ fide, credit propter vocem Dei intus loquentis, accipiens evangelia & verba Dei intus docentis & revelantis.* Quemadmodum autem propterea non excluditur opera, indicium & teſtimonium eccleſiæ: ſic etiam non efficitur, ut ab hac operâ, indicio ſive teſtimonio, & non ab ipsâ Scripturâ & virtute Spiritus ſancti ei conjunctâ, tamquam à cauſsâ per ſe, fides verè Chriſtiana, quâ Scripturam Dei verbum eſſe intelligimus & immoto adſenſu credimus, pendeat.

Loco allegato.

XXIIX. Ita ſi in magnâ & populoſâ urbe ſapientem

tem virum quærerem, & diu quæſitum Davus tandem
commonſtraret; commonſtratum ego adirem & col-
loquerer: num eum ſapientem virum eſſe, quia Davus
dixiſſet, crederem, & non potiùs quia ex ipſo & ſermo-
nibus ipſius, qui vir eſſet, cognoſcerem? Ita ex indicio
& teſtimonio mulieris Chriſtum Samaritani agnoſce-
re cœperunt: & *multi crediderunt in eum propter ſermo-* Ioan. 4. 39.
nem mulieris, teſtantis, Certè dixit mihi omnia, quæ feci.
Quum ergo veniſſent ad eum Samaritani, rogarunt eum, ut a-
pud ipſos maneret: & manſit ibi duos dies. Ac multò plures cre-
diderunt propter ſermonem ipſius. Et illi mulieri dicebant, Non
amplius propter tuos ſermones credimus: ipſi enim audivimus,
& ſcimus hunc eſſe verè Servatorem illum mundi Chriſtum.
Sicut inquam indicium & teſtimonium mulieris ad
Chriſtum adduxit; adductos autem, ut Chriſtum eſſe
indubitatò crederent, ipſe Chriſtus ejuſque ſermo per-
movit & impulit: ita etiam Eccleſiæ indicium ac teſti-
monium ad Scripturam homines deducit; deducto-
rum autem animos Scriptura ipſa ita percellit, ut eam
Dei verbum eſſe intelligant, & firmiter credant. Et
cum Samaritanis tunc oportebit dici: *Non amplius pro-*
pter tuos ſermones ſive teſtimonium credimus: ipſi enim audivi-
mus & ſcimus. Excluditur videlicet id ipſum ſive indici-
um ſive teſtimonium, non ut occaſio, quin ne quidem
ut inducens, ſed ut evincens, à quo per ſe fides pende-
at. Quando autem inducens & evincens inter ſe com-
parantur, præ hujus efficaciâ quod ab inducente effici-
ebatur, evaneſcit quaſi & nihili fit. Rectè enim Alber-
tus Magnus in hunc locum: *Iam non propter tuam loque-*
[illegible] rationem eius, quod vidimus, nihil eſt. Non enim
iam propter humanam rationem credimus, quamvis per illam
inducti ſimus: ſed ipſi veritati propter ſe & ſuper omnia adſen-
timur.

timur. Eumdem locum in eamdem ſententiam accipit Gulielmus Antiſiodorenſis, quando ſub initium ſuæ Summæ in hunc modum ſcribit: *Quum habet quis veram fidem, & rationes, quibus oſtendi poſſit fides; mens non innititur primæ veritati propter illas rationes, ſed acquieſcit potiùs illis rationibus, quia conſentiunt primæ veritati, & ei atteſtantur. Quod ſignificatur per Samaritanos Iohan.* IV; *per quos ſignificantur rectè credentes: qui videntes Ieſum per veram fidem, dicunt Samaritanæ, id eſt, rationi humanæ, iam non propter te credimus, ſed quia ipſi vidimus & audivimus.*

XXIX. Officium eſt Eccleſiæ, ut indicium faciat, teſtimonium perhibeat, codices accuratè ſervet, promtè ſuppeditet, ad legendum & perpendendum incitet, operam in explicando præſtet. Et communiter quidem ſine talibus officiis, quæ per unum vel plures è ſuis Eccleſia obeat, infideles non convertuntur: ut proinde opera hæc, quam eccleſia præſtat, ut plurimùm cauſſa ſit, ſine quâ non converterentur, ſive ad Scripturam agnoſcendam adducerentur infideles. Quæ tamen quando præſtatur, hoc ipſo auctoritas dignitaſque eccleſiæ non ſemper inculcantur: imò plerumque eum, qui convertitur, planè fugiunt, & ignorantur. Quin ſi ſtatus eccleſiæ, qualis eſt hodie, paullò accuratiùs fuerit cognitus, per ingentia, quibus in partes diſcerpitur, ſchiſmata hominem magis deterrere poterit, quàm allicere, & incertum, quò ſe vertat, reddere. Providentia quidem Dei per operam eccleſiæ ſacros libros conſervat, & integros ac incorruptos præſtat. Fieri autem poteſt, ut ſine omni aliâ eccleſiæ operâ fides Scripturæ præbe[illegible] ſacrum codicem forte fortunâ ſive quocumque caſu quis incidat, vel in mediâ viâ inveniat, tollat, legat

&evol-

& evolvat. Vt itaque liqueat, adſenſum veræ & indubitatæ fidei, qui Scripturæ à Chriſtianis præbetur, ab ipsâ Scripturâ, quocumque tandem modo homini offeratur, & in notitiam veniat, cum deſiderio & ſtudio cognoſcendæ veritatis ad ſalutem neceſſariæ conſideratâ, atque adeo à virtute & efficaciâ, quam ſibi ſuæque tali conſiderationi adjunctam & à Spiritu ſancto manantem obtinet, minimè verò ab eccleſiæ auctoritate, tamquam à cauſsâ per ſe, pendere; ideo nonnulla ex ethniciſmo & Iudaiſmo converſorum exempla, partim antiqua, partim recentia, in medium proferemus.

XXX. Iuſtinus dialogo cum Tryphone narrat, quomodo de veritate & indipiſcendo fine homini proprio ſollicitus in ſenem οὐκ εὐκαταφρόνητον, πρᾶον καὶ σεμνὸν ἦθος ἐμφαίνοντα, *adſpectu minimè contemnendum, leneſq; & graves mores præ ſe ferentem* inciderit; qui poſt varios ſermones ultrò citroq; habitos tandem in hunc modum diſſeruerit: *Fuerunt aliqui ante multa tempora, omnibus iſtis, qui habiti ſunt philoſophi, longè antiquiores, beati, iuſti, Dei amantes & Deo cari, divino Spiritu afflati, & futura, quæ nunc in rem conferuntur, vaticinati. Prophetas eos appellant. Hi ſoli, quid verum ſit, & viderunt, & hominibus renunciarunt; neq; obſervantes neq; metuentes quemquam, neq; gloriæ cupiditate victi; ſed dumtaxat loquuti quæ audierunt & viderunt, Spiritu ſancto repleti. Libri verò eorum etiam nunc exſtant: in quos ſi quis inciderit, legerit, fidemq; habuerit, plurimùm profecerit quod attinet notitiam principiorum, & finis, & eorum, quæ philoſophum noviſſe oportet. Neutiquam autem illi per demonſtrationes ſcripta ſua compoſuere; ut qui longiſſimè ſupra demonſtrationem omnem, locupletes & idonei fuerint veritatis teſtes. Porro & quæ evenerunt,*

Sub init.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

runt, & quæ eveniunt, adigunt aſſentiri eis quæ ab illis ſunt di-ſcta. Quin & propter miracula quæ edidere, ut eis crederetur, digni reperti ſunt. Conditorem certè univerſitatis huius Deum & Patrem glorificaverunt, & eum, qui ab illo miſſus eſt, Chri-ſtum filium eius annunciaverunt: quod qui ſeductore & impuro ſpiritu repleti ſunt, Pſeudoprophetæ neq; fecerunt, neq; faciunt: ſed prodigia quædam, ad ſtuporem hominibus incutiendum, pro-ducunt, & impoſtores ſpiritus atq; dæmonia magnificè prædi-cant. Tu verò votis precibusq;, ut tibi ante omnia portæ lucis a-periantur, inſta. Neq; enim ab aliis conſpici vel cognoſci poſſunt, præterquam ab iis, quibus Deus & Chriſtus eius conceſſerint. Hæc & plura alia, quorum commemorandorum nunc tempus non eſt, quum ille expoſuiſſet, & me ſectari iuſſiſſet, abiit; nec eum poſtea ego vidi. Confeſtim autem animum meum invaſit ardor, & occupavit amor Prophetarum, eorumq; virorum, qui Chriſto cari: & expendens mecum ſermonem eius, hanc unicam comperi ſolidam eſſe & utilem philoſophiam. Atq; ad eum modum & per hæc ipſa philoſophus, verus ſcilicet & qui à vero hominis fine non aberraret, *evaſi.* Hæc Iuſtinus.

XXXI. Poſt Iuſtinum audiamus etiam Tatianum de ſuâ converſione in oratione contra Græcos diſſe-rentem. Quum deprehendiſſem, inquit, abſurditatem
ultra med. cultus Deorum *in me deſcendens, quo modo tandem veritate potirer, inquirebam. Et quum diligenter circumſpicerem, in ſcripturas quaſdam barbaras* (non-græcas) *mihi contigit in-cidere, antiquiores quidem multò, quàm ſunt Græcorum dogma-ta, & diviniores, quàm horum errores. His mihi contigit fidem adhibere, quòd dictio eſſet minimè phalerata, & quæ diceban-tur, non affectata, & quæ de univerſi creatione proponebantur, perceptu facilia, præterea quòd futura prædicerentur, eximia promitterentur, deniq; unus omnium dominus & monarcha perhiberetur.* Θεοδιδάκτου δέ μου γενομένης τῆς ψυχῆς, *Itaque quum*

quum mens mea divinitus edocta eſſet, intellexi &c. Per lectionem itaq Scripturæ facta eſt mens ejus θεοδίδακτος.

XXXII. Theophilus Antiochenus libro primo ad Autolycum: *Et ego aliquando haut credebam reſurrectionem futuram, ſed nunc credo poſtquam iſta expendi, ſimul etiam incidens in ſacras ſcripturas ſanctorum prophetarum, qui per ſpiritum Dei enunciarunt quæ facta fuerunt, quomodo ſunt facta; & præſentia, quomodo fiunt; & ventura ita, uti perficientur. Convictus igitur ex iis quæ eveniunt & prædicta fuerunt, non amplius hæſito, ſed credo obtemperans Deo.* Græca, ſi quis fortè deſideret, in hunc modum habent: Καὶ γὰρ ἐγὼ ἠπίστουν τοῦτο ἔσεσθαι, ἀλλὰ νῦν κατανοήσας αὐτὰ πιστεύω, ἅμα καὶ ἐπιτυχὼν ἱεραῖς γραφαῖς τῶν ἁγίων προφητῶν, οἳ καὶ προεῖπον διὰ πνεύματος θεοῦ τὰ προγεγονότα ᾧ τρόπῳ γέγονε, καὶ τὰ ἐνεστῶτα τίνι τρόπῳ γίνεται, καὶ τὰ ἐπερχόμενα ποίᾳ τάξει ἀπαρτισθήσεται. ἀπόδειξιν οὖν λαβὼν τῶν γινομένων καὶ προαναπεφωνημένων, οὐκ ἀπιστῶ, ἀλλὰ πιστεύω πειθαρχῶν θεῷ.

XXXIII. Gregorij Thaumaturgi converſionem Num. 13.
tangentia nonnulla ſuperiùs è Gregorio Nyſſeno producta fuerunt. ὁ μέγας οὗτος, ait Nyſſenus, τῇ ἔξω φιλοσοφίᾳ δι' ἐπιμελείας καθομιλήσας, δι' ὧν ὁ ἑλληνισμὸς τοῖς πολλοῖς βεβαιοῦται, διὰ τούτων ὡδηγήθη πρὸς τὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ κατανόησιν. *Magnus ille Gregorius in externæ philoſophiæ ſtudiis diligenter verſatus, per quæ plerique errores & ſuperſtitiones Græcorum fulciunt, illis ipſis inductus eſt ad Chriſtianæ religionis cognitionem, & relictâ erroneâ maiorum ſuorum religione quærebat rerum veritatem,* ἐξ αὐτῶν τῶν πεπονημένων τοῖς ἔξωθεν διδαχθεὶς, τὸ τῶν ἑλληνικῶν δογμάτων ἀσύστατον, *ex ipſis illis, quæ ab externis philoſophis elaborata ſunt, edoctus, quòd Græcanica dogmata ſubſiſtere nequeant. Poſtquam enim animadvertit tum Græcorum tum barbarorum philoſophiam, quod attinet doctrinam de numine in diverſas ſententias ſcindi,—hos*

 qui-

quidem reliquit, & amplexus eſt ſtabilem firmumq́; fidei ſermonem, — qui, uti jam antè producta verba habent, ἐν αὐτῷ τῷ περὶ τὴν πίστιν εἶναι, τὸ πιστὸν ἔχει.

XXXIV. Simile aliquid de quodam Commodiano memorat Gennadius Maſſilienſis libro de viris illuſtribus, cap.xv. *Commodianus dum inter ſeculares literas etiam noſtras legit, occaſionem accepit fidei. Factus itaq; Chriſtianus & volens aliquid ſtudiorum ſuorum munus offerre Chriſto ſuæ ſalutis auctori, ſcripſit mediocri ſermone quaſi verſu librum adverſum Paganos.*

XXXV. Hilarius itidem ſub initium luculenti de Trinitate operis commemorat, quomodo conſideratâ veritate, quæ ex lumine naturæ cognoſci potuerit, & animadverſis gentium circa religionem & numinis cultum abſurditatibus, tandem ad Scripturas & Chriſti fidem deductus fuerit. *Quamquam*, ait, *non ineptam hanc eorum* (τῶν ἔξω) *eſſe ſententiam atq; inutilem exiſtimarem, Conſcientiam ab omni culpâ liberam conſervare, & omnes humanæ vitæ moleſtias vel prævidere prudenter, vel vitare conſultè, vel ferre patienter: tamen hi ipſi non ſatis mihi idonei ad bene beateq́; vivendum auctores videbantur, communia tantùm & convenientia humano ſenſui doctrinarum præcepta ſtatuentes. — Feſtinabat autem animus, non hæc tantummodo agere, quæ non egiſſe & criminum eſſet plenum, & dolorum: ſed hunc tanti muneris Deum parentemq́; cognoſcere, cui ſe totum ipſe deberet, cui famulans nobilitandum ſe exiſtimabat, ad quem omnem ſpei ſuæ opinionem referret. — Ad hunc igitur vel intelligendum, vel cognoſcendum, ſtudio flagrantiſſimo accendebatur. Namq; plures eorum numeroſas incertorum deorum familias introducebant; & virilem ac muliebrem ſexum in divinis naturis agere exiſtimantes, ortus ac ſucceſſiones ex diis deorum aſſerebant. — Dignumq́; iam non erat, auctores eos veritatis*

exiſti-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

exiſtimare, qui ridicula, & fœda, & irreligioſa ſectantes, ipſis illis inaniſſimarum ſententiarum ſuarum opinionibus diſſiderent. ——Hæc igitur multaq; alia eiuſmodi mecum animo reputans, incidi in eos libros, quos à Moyſe atq; à Prophetis ſcriptos eſſe Hebræorum religio tradebat: in quibus ipſo creatore Deo teſtante de ſe, hæc ita continebantur: Ego ſum qui ſum. Et rurſum: Hæc dices filiis Iſraël, miſit me ad vos is qui eſt. Admiratus ſum planè tam abſolutam de Deo ſignificationem, quæ naturæ divinæ incomprehenſibilem cognitionem aptiſſimo ad intelligentiam humanam ſermone loqueretur. Non enim aliud proprium magis Deo quàm ESSE intelligitur, quia id ipſum quod eſt, neq; deſinentis eſt aliquando, neq; cœpti. — His igitur religioſiſſimis de Deo opinionibus veri ſtudio detentus animus delectabatur.----- Fatigabatur autem partim ſuo, partim corporis metu; qui quum & conſtantem ſententiam ſuam piâ de Deo profeſſione retineret, & ſollicitam de ſe, atq; hoc occaſuro ſecum, ut putabat, habitaculo ſuo curam recepiſſet, poſt cognitionem legis ac prophetarum, doctrinæ quoq; Evangelicæ atq; Apoſtolicæ inſtituta cognoſcit.

XXXVI. Quomodo Victorinus, *rhetor urbis Romæ,* converſus fuerit, enarrantem *Simplicianum, patrem in accipiendâ divinâ gratiâ epiſcopi Ambroſii,* exprimit & ob oculos ponit Auguſtinus libro octavo Confeſſionum, capite ſecundo. Victorinus *ille doctiſſimus ſenex, & omnium liberalium doctrinarum peritiſſimus —ſtatuam in Romano foro meruerat & acceperat, uſq; ad illam ætatem venerator idolorum, ſacrorumq; ſacrilegorum particeps, quibus tunc tota fere Romana nobilitas inflata ſpirabat; — quæ iſte ſenex Victorinus tot annos ore terricrepo defenſitaverat.* Exclamat Auguſtinus, *O Domine, Domine, qui inclinaſti cœlos & deſcendiſti, tetigiſti montes & fumigaverunt, quibus modis te inſinuaſti illi pectori! Legebat, ſicut ait Simplicianus, ſanctam Scripturam, omneſq; Chriſtianas literas inveſtigabat ſtudioſiſſimè &*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

perſcrutabatur, & dicebat Simpliciano, non palàm ſed ſecretiùs & familiariùs: Noveris me iam eſſe Chriſtianum. Et reſpondebat ille: Non credam, nec deputabo te inter Chriſtianos, niſi in eccleſiâ Chriſti te videro. Ille autem irridebat eum dicens: Ergóne parietes faciunt Chriſtianos? Et hoc ſæpe dicebat, iam ſe eſſe Chriſtianum; & Simplicianus illud ſæpe reſpondebat, & ſæpe ab illo parietum irriſio repetebatur. Amicos enim ſuos verebatur offendere ſuperbos dæmonicolas, quorum ex culmine Babylonicæ dignitatis, quaſi ex cedris Libani, quas nondum contriverat Dominus, graviter ruituras in ſe inimicitias arbitrabatur. Sed poſteaquam legendo & inhiando hauſit firmitatem; timuitq́ negari à Chriſto coram angelis ſanctis, ſi eum timeret coram hominibus confiteri, ----ſubitò & inopinatus ait Simpliciano, ut ipſe narrabat: Eamus in eccleſiam, Chriſtianus volo fieri. At ille non capiens ſe lætitiâ perrexit cum eo. Vbi autem imbutus eſt primis inſtructionum ſacramentis, non multò pòſt etiam nomen dedit, ut per baptiſmum regeneraretur, mirante Româ, gaudente eccleſiâ.

XXXVII. Hactenus exempla converſorum ex paganiſmo: ſequuntur aliorum, qui ex Iudaiſmo ad Chriſtianiſmum tranſierunt. Epiphanius refert, famam fuiſſe de Evangelio Iohannis Hebraicè translato, & Tiberiade in gazophylaciis Iudæorum inter ſecretiora recondito; *quod mihi,* inquit, *nonnulli, qui ſe ad Chriſti fidem è Iudaiſmo tranſtulerant, exactè indicarunt. Quin pariter percrebuit, Actus Apoſtolorum itidem è Græco in Hebræum converſos in iiſdem theſauris haberi,* ὡς καὶ ἀπὸ τούτου ἀναγνόντας Ἰουδαίους τοὺς ἡμῖν ὑφηγησαμένους εἰς Χριστὸν πεπιστευκέναι. *ſicut etiam inde Iudæi, qui legerunt, & nobis iſta recenſuerunt, ad Chriſti fidem adducti fuerant.* Subjungit prolixam narrationem de Ioſepho Iudæo, ex hujus ipſius jam tum ſeptuagenario majoris ore exceptam, mirè obſtinato, etiam ſimul-

Hær. 30.

tis

tis modis & miraculis & ipſius Chriſti apparitionibus ad fidem invitaretur: tandem tamen in Ciliciâ, quum *contractâ cum quodam epiſcopo familiaritate, librum evangeliorum ab eo clam poſtulaſſet & legiſſet*, converſo & baptizato, & per Conſtantinum Imperatorem Comite creato. Qui ſingula accuratiùs voluerit cognoſcere, auctorem adeat.

XXXIIX. Superiore ſeculo in academiâ Viennenſi Hebrææ linguæ profeſſor fuit Paulus VVeidnerus, Medicinæ Doctor, ex Iudaiſmo ad fidem Chriſti converſus. Scripſit, & Ferdinando Imperatori inſcripſit librum, quo adverſus populares ſuos diſputat, & loca Veteris teſtamenti ad Chriſtianam fidem facientia explicat. Præfatione ad lectorem converſionis ſuæ occaſionem, modum & hiſtoriam exponit. Quoniam liber in paucorum eſt manibus, adjiciemus. *Ab Vtino*, inquit, *quæ civitas eſt Italiæ, vocatus fui in ducatum Carinthiæ, ibiq́ ordinarius eram medicus, & honeſta ſtipendia habebam, ab eius loci provincialibus Dominis, annos circiter ſex. Tandem ex benignâ Dei revelatione, & tractu Patris cœleſtis, mihi inter cæteras curas animi in mentem venit, ut mecum ipſe cogitarem, apud animumq́ meum revolverem & perpenderem, quænam eſſet vera religio in mundo, & quis cultus Deo placens: cœpiq́ diligentiùs legere Sacram ſcripturam, & huc illuc circumſpiciens, in novum Teſtamentum conieci oculos, illudq́ contuli cum veteri, ac ſimul adhibui Chaldæorum, Thalmudiſtarum & Cabaliſtarum expoſitiones, & ita demum Dei beneficio quotidiè ferè magis oculi mei aperiebantur, ut cernerem haud obſcurè veram religionem Chriſtianam, & quàm indignè, & impiè ac pertinaciter Iudæi contradicant Chriſto, qui veriſſimus eſt Meſſias, de quo vaticinati ſunt Patriarchæ & Prophetæ, & qui in Lege repromiſſus eſt populo Iſraëlitico & cæteris gentibus*,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

bus, per figuras, ænigmata, & arcanas revelationes adumbratus. Neq́ tamen adhuc mihi ipſi planè ſatisfeci, quamvis nihil dubitarem de fide Chriſtianâ veriſsimâ & certiſsimâ. Ne quid tamen incogitantiùs aut præcipitanter agerem aut imprudentiùs aggrederer, manſi per annum totum conſiderabundus, ac rem melius expendebam, donec ſubinde magis magisq́ in meâ ſententiâ confirmarer, & nullatenus fluctuarem dubitationibus.— Tales enim, quibus ſalus cordi eſt, rem ſeriò agunt, & rectè, iuſtéq́ moventur ad credendum: ducuntur enim auctoritate divinæ ſcripturæ, doctrinâ miraculis confirmatâ, & aguntur inſtinctu Dei illuminantis. Simul etiam variis exercentur tentationibus, ut fides fiat certior & firmior. — Hac ratione dico me manſiſſe in annuâ deliberatione, verſaſſeq́ libros utriusq́ inſtrumenti nocturnâ manu atq́ diurnâ, ſummo ſilentio & ſpe, ut inquit Apoſtolus. Porrò ſimul atq́ res celari ampliùs non potuit, protinus à meis ſecundum carnem, non mediocria, propter fidei Chriſtianæ ſuſpicionem, exſpectare pericula cogebar, quæ, proh dolor! in hunc usq́ diem mihi intentari video & experior. Indignum eſt, inter Chriſtianos improbitati Iudæorum tantum permitti, ut populares ſuos ad Chriſti fidem tranſeuntes affligant & injuriâ afficiant. E re foret, ejuſmodi nequitiam ſeriò caſtigari & compeſci. Sed pergat Paulus, qui itidem ipſe olim Saulus fuerat. *Cæterùm putabam iacturam potiùs rerum omnium & vitæ faciendam eſſe, quàm de ſalute animæ volentem ſcientemq́ periclitari. Quare ſpretis omnibus periculis, & neglectis fratribus & ſororibus, imò & parentibus atq́ omnibus propinquis & amicis, & poſthabitis patriâ & bonis paternis, cum uxore & liberis quatuor Viennam Pannoniæ me contuli, ibiq́ Chriſtianam religionem non intra parietes, non paucis adhibitis teſtibus, ſed publicè & palàm profeſſus ſum, tinctus ſacro baptiſmate unà cum uxore & quatuor liberis, in æde baſilicâ Divo Stephano ſacrâ, die Domi-*

nicâ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

nicâ undecimâ poſt feſtum Trinitatis, quæ fuit XXI dies menſis Auguſti, anno ꝟM D LIIX. Tandem Iudæos, populares & cognatos ſuos, compellat verbis dignis notari. *Quilibet veſtrûm à viâ ſuâ malâ recedat, & Deum oret, ut ſuum illuminet intellectum, ita quòd veritatis viam agnoſcere, & agnitam cuſtodire, hypocryſin, perfidiam, avaritiam atq; ſuperbiam fugere, & veras virtutes amplecti & exercere, quæ veræ fidei certiſſima documenta & teſtimonia ſunt, per omnem vitam poſſitis. Quod ipſum non aliâ ratione meliùs fiet, quàm ſi lectioni Prophetarum, etiam Evangeliorum, quæ Prophetis lucem inferunt, diligentem excuſſionem adiunxeritis. Nam vobis affirmo, quàm cara mihi eſt propria ſalus, teſte Deo, quòd ſi Evangelica verba non tantùm primis labiis deguſtaveritis, ſed ſtudio agnoſcendæ veritatis, & in ima pectoris tranſmiſeritis, fore ut in lumine ipſorum lumen videatis. In his enim verificationis Prophetiarum de Meſſia loquentium certitudo invenitur; & ex Chriſti verbis & vitâ manifeſtè cognoſcitur, quòd ipſe verus ſit Meſſias, qui ex immensâ dilectione, quâ complexus eſt Deus genus humanum, carnem induit, divinitatem indiſſolubili nexu cum humanâ naturâ mirabiliter copulans.*

XXXIX. Circa eadem tempora contigerunt, quæ de Iohanne Iſaac, itidem Hebrææ linguæ profeſſore in academiâ Colonienſi, & Iudæis nonnullis Africanis commemorat Andradius Defenſionis concilii Tridentini libro quarto. *Iohannes Iſaac,* inquit, *vir noſtrâ ætate inter Hebræos doctiſſimus, ingenuè fatetur, Prophetarum ſe, ac maximè Eſaiæ, quem non niſi Hebraicè legere poterat, continuâ meditatione fuiſſe pertractum, ut Iudaicâ perfidiâ deſertâ Chriſto Ieſu, à quo mirum in modum antea abhorruerat, nomen lubentiſſimè daret. Aliquos etiam hîc* in Luſitaniâ *agnoſco ipſe, non vulgaris antea inter Hebræos, qui interiorem Africam incolunt, eruditionis, qui ſolâ capitis Eſaiæ quinquageſimi tertii* Poſt initium.

 lectio-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

lectione inducti fuerunt, ut domo, patriâ, parentibus, ampliſſimisq́ fortunis relictis, Chriſto ſe Ieſu inflammatis ſtudiis conſecrarint.

XL. Chriſtianus Gerſon, cujus exſtat ſcriptum Germanicum, quo fabulæ & abſurda Talmudis recenſentur & refelluntur, nobis in hac academiâ ante annos XL familiariter notus fuit. Chriſto nomen dedit exeunte ſuperiore ſeculo, & ſacro lavacro tinctus eſt Halberſtadii, anno CIↃ IↃ C, die XIX Octobris. Occaſionem & modum converſionis ſuæ exponit ipſe præfatione ad Sereniſſimum & ſapientiſſimum principem Henricum Iulium, glorioſæ memoriæ. Nos inde excerpta breviter latinis verbis proponemus. *Me*, ait, *in vineam Chriſtianæ eccleſiæ Deus anno ætatis meæ trigeſimo primo vocavit per ſuum verbum, non quidem prædicatum vel auditum, quòd templa propter præſentes in iis imagines intrare non auderem: ſed paupercula quædam Chriſtiana fæmina, vicina mea tradebat pignori codicem Novi teſtamenti Germanici, à Luthero converſi: cui ego mutuos dabam octo ſolidos, ut uſuram meo more lucrarer, & librum interim evolverem, non quidem quòd de veritate Iudaicæ religionis dubitarem, aut ullum Chriſtianæ fidei articulum rectum crederem, ſed ut cognoſcerem, quisnam ille tantopere efficax error, qui tot animarum myriades ſeduceret & in exitium præcipites daret. Præſentibus igitur duobus meis affinibus Lazaro & Simeone totum perlegi, non ſine blaſphemiis. Interim verò cor meum percellebatur, & quū animadvertiſſem Evangeliſtas & Apoſtolos & Chriſtum ipſum toties ad Vetus teſtamentum provocare, & ſubinde loca ex eo alia poſt alia adducere, illectus fui ut denuò legerem, clanculum quidem, nemine conſcio, ne quidem uxore meâ, & ut loca adducta cum ipſo Veteris teſtamenti textu contenderem. Quod ubi feci, tanta lux mihi illuxit, ut eo nomine æternas Deo debeam gratias.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

gratias. Quum autem cogitationes meas nemini, & ne coniugi quidem, detegere auderem, & præterea cura uxoris, liberorum reiq́ familiaris & varietas ſectarum, quæ inter Chriſtianos deprehenditur, animum meum turbarent & diſtraherent, per integras XIV ſeptimanas adeo angebar, ut nec eſca nec potus ſaperent, nec quietum ſomnum caperem, donec pro ſuâ benignitate & clementiâ Deus animo meo indidit, ut relictâ patriâ & cognatione meâ in ditionem Brunſuicenſem me conferrem, ibiq́ ſacrum baptiſmum peterem. Hæc ille, vir Hebrææ linguæ peritiſſimus & in ſcriptis Rabbinicis & Talmudicis verſatiſſimus: qui deinceps etiam effecit, ut ſuus frater & filius Iudaiſmo erepti ad Chriſtum traducerentur. Et hæc quidem exempla ſunto converſionis Iudæorum.

XLI. Colophonis loco adjicio, quæ de converſione Iapanenſium ad Michaëlem Turrianum Ieſuitam ſcribit ex eadem ſocietate Iohannes Baptiſta Montius, Bungo, V Id. Octob. anno CIↃ IↃ LXIV. *Quod ad converſionem,* inquit, *harum gentium attinet, evangelium longè lateq́ iam pervagatum eſt, & ſanè probatur in vulgus, & ferè ſemper ad baptiſmum Dei beneficio aliqui perducuntur. Ratio autem noſtra cum illis agendi eſt eiuſmodi. Quæritur primùm quam ſectam ſequantur. Deinde non modò quam ipſi profitentur, ſed etiam reliquæ omnes Iapanicæ ſectæ multis rationibus ita confutantur, ut earum ope ac præſidio æternâ ſalute ſe nequaquam potiri intelligant. Id ubi perceperunt, docentur eſſe unum rerum omnium opificem, qui ex nihilo cuncta creaverit, eaque omnia fungi officio præter Angelos deſertores, & hominem, qui è primo illo ſtatu ſuâ culpâ exciderit, in quo ab Deo parente poſitus fuerat; idemq́ naturæ legibus, rectæq́ rationi adverſetur. Diſcunt deinceps Deum eſſe trinum & unum, cuius imperium homo neglexerit. Et quoniam infinitæ maieſtati ac numini facta iniuria infinitam quoque ſatis-*

Lib. 4 epiſtol. Iapanicarum.

 tis-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

tisfactionem exigeret, ſecundam Trinitatis perſonam, quum genus humanum, aliave omnino creata natura ſolvendo non eſſet, humanitatem noſtram ultro adſumſiſſe & induiſſe, ut idem homo ſimul & Deus innocentiſſimus pœnam noſtris ſceleribus debitam pretioſo ſanguine ſuo acerbaq; morte perſolveret, & nos in omnipotentis Dei gratiam reſtitueret. Hæc illis omnia clarè & copioſè explicantur. Tum ad eorum quæſtiones probè reſpondetur, & omnis ex eorum animis, quoad eius fieri poteſt, dubitatio tollitur, atque ut illis certæ precandi formulæ & præcepta decalogi tradita ſunt, promittunt ſe barbaros ritus ſuperſtitioneſq; depoſituros. Deniq; ſacri baptiſmi vis, atq; myſteria iisdem explicantur: atq; ita Chriſto dant nomina ac baptizantur.

XLII. Commemorata hactenus exempla evidenter oculis noſtris ingerunt ſummam Scripturæ auctoritatem ſive vim animos percellendi, & ad adſenſum prębendum commovendi, quam ab adjunctâ gratiâ divinâ & virtute S. Spiritus auctoris ſui ſortitur. Et ex hac priùs poſitâ & creditâ fidelibus innoteſcunt promiſſiones divinæ, per quas fit, ut univerſam eccleſiam in fundamentis ad ſalutem neceſſarjis errare, id eſt penitus interire & exſtingui non poſſe, conſtet. Quantum externæ dignitatis & eminentiæ hodie in Eccleſiam competit, tantum olim non competebat; atque ita hodie etiam ſe habet, ut pleriſque non ſit ſatis exploratum. Quibus autem innotuit, apud eos vicem inducentis tueri poteſt, non evincentis. Hinc igitur eſt, quòd ſuperiora converſionum exempla nuſquam auctoritatem eccleſiæ, per quam convertendi ad adſenſum Evangelio præbendum commoti fuerint, inducunt. Eſto itaque, quòd aliquibus fuerit occaſio credendi, & cauſſa per quam primitus allecti, & ſine

quâ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

quâ non credidiſſent, ut ſancto Auguſtino: eſto, inquam, intuitu nonnullorum id adſeri rectè poſſe; quod omnes attinet, certè non poteſt, quemadmodum adducta exempla demonſtrant. Minimè igitur eſt cauſſa per ſe adſenſus Evangelio à Chriſtianis præbiti. nam ſi eſſet, numquam ab ullo præbito adſenſu abeſſet. *Multi,* ait Serarius, *Biblia eſſe divina credunt, etiamſi neſciant Eccleſiæ de ipſis teſtificantis teſtimonium, ut gentilium aliqui, dum fidem amplectuntur, & Chriſtianorum non pauci, vel indocti, vel docti quidem, ſed circa hæc nihil ratiocinantes.* At *quando actus aliquis agi poteſt abſq; re aliquâ, non eſt hæc ad illum neceſſaria.* Cauſſa autem per ſe eſt divina gratia & virtus Sancti ſpiritus, cum Evangelio conjuncta, & per illud, tamquam per adæquatum & ordinarium medium, operans. Hinc fidem infuſam appellarunt Scholaſtici. Et vi veritatis adactus rectè admittit & docet Thomas Stapletonus, *impoſſibile eſſe ſine ſpeciali gratiâ ac dono fidei divinitus infuſo actum veræ fidei producere, aut ex veri nominis fide credere*: item *donum fidei infuſum tam certam & efficacem eſſe fidei cauſſam, ut per id ſolum veram fidem conſequi liceat, abſq; voce, teſtimonio, doctrinâ & magiſterio Eccleſiæ.* Et improbat ſententiam Bielis, docentis fidem infuſam non poſſe haberi ſine præviâ aut comitante acquiſitâ. Quò etiam videtur Scotus inclinare. Quin uterque πολυθρυλλήτῳ illo ſancti Auguſtini dicto abutitur. Quod etiam facit Iacobus Almainus, & inde colligit, aut colligere annititur, *Ergo tota ratio, quare tenemur credere Evangelio, epiſtolis Apoſtolorum & Prophetarum, eſt, quia præſentantur ab Eccleſiâ. ergo à fortiori tenemur magis credere veritati Eccleſiæ, quàm Evangelio.*

Proleg. Bibliac. c. 7. qu. 7.

Princip. doct. lib. 8. cap. 2.

Cap. 8.

3. dist. 25.

3. dist. 24.

XLIII. Multi ex iis, qui neceſſariæ, ſuperiore ſeculo cœptæ, reformationi ſeſe oppoſuerunt, ut Eccleſiæ,

ſiæ, & quidem non primæ & priſcæ, ſed recenti & præſenti; non univerſali, ſed particulari ſive Latinæ ſive Romanæ, ejúſve Pontifici ſupereminentem, immenſam & illimitatam auctoritatem & poteſtatem vindicarent, nihilo ſaniora protulerunt. *Revera*, ait Cardinalis Hoſius, *niſi nos Eccleſiæ doceret auctoritas hanc Scripturam eſſe canonicam, perexiguum apud nos pondus haberet.* Imò, ut loquitur Sixtus Senenſis Bibliothecæ ſuæ libro octavo, hæreſi XII, *nec quidquam librorum*, qui in canone ponuntur, *fidei derogatur, etiamſi ab auctore profano ſcripti ſint, quum libri fides non ab auctore, ſed ab eccleſiæ catholicæ auctoritate pendeat; & quod illa acceperit, verum & indubitatum eſſe oportet, à quocumq; dictum ſit auctore.* Similiter adſerit Thomas Stapletonus Principiorum doctrinalium libro nono, quòd ſit *penes eccleſiam huius temporis, librum aliquem in canonem nondum receptum, Apoſtolorum tamen tempore ſcriptum* (exempli cauſſâ librum Hermæ, *Paſtoris nomine inſcriptum, vel conſtitutiones Apoſtolicas à Clemente editas) in numerum librorum ſacrorum, & certò Canonicorum referre poſſe. Quod ut non temerè*, inquit, *unquam faciet Eccleſia; ſic ſi faceret, auctoritatem divinam apud nos illi libri haberent, non ſecus quàm alii, ſive ſub ipſis Apoſtolis, ſive poſt illorum tempora in Canonem relati.* Iacobus Gretſerus Defenſionis Bellarmini tomo I, lib. III, cap. IX: *Adeo ab Eccleſiâ fides infuſa & eſt & pendet, ut remotâ Eccleſiæ auctoritate nullo modo ſubſiſtere valeat.* Sub initium ejus operis, nempe libro primo, capite primo, *Id*, inquit, *ſolum pro verbo Dei veneramur ac ſuſcipimus, quod nobis Pontifex ex cathedrâ Petri, tamquam ſupremus Chriſtianorum magiſter, omniumq; controverſiarum iudex definiendo proponit.* Ita ad unum Pontificem tandem itur, & revocantur omnia. Silveſter Prierias, qui primus calamum contra Lutherum

L. 3 adverſ. prolegom. Brentii.

In fine.

rum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

rum ſtrinxit, ſub initium Dialogi, quem ei oppoſuit: *Quicumq; non innititur doctrinæ Romanæ eccleſiæ, ac Romani* Fundam. 8. *pontificis, tamquam regulæ fidei infallibili, à quâ etiam Sacra ſcriptura robur trahit & auctoritatem, hæreticus eſt.* Et progreſſus ultra medium, *Indulgentiæ*, ait, *auctoritate Scripturæ nobis non innotuerunt, ſed auctoritate eccleſiæ Romanæ, Romanorumq; pontificum, quæ maior eſt.* Ab eorum videlicet *arbitrio pendet*, ut loquitur Baronius, *quid velint eſſe* An. 553. num. 234. *in universâ eccleſiâ ſacroſanctum.* Et hoc eſt, quod fundamenta immanis & antichriſtiani dominatus jaciens Hildebrandus ſive Gregorius VII ante quinque ſecula primus dictavit, *nullum capitulum nullumq; librum canonicum haberi abſq; Romani pontificis auctoritate.*

XLIV. Ne quid tamen diſſimulemus, Gretſerus, quem paullò antè admodum dura loquentem audivimus, alibi ad ſaniorem ſententiam propiùs accedere videtur. Nempe Appendice ſecundâ ad librum tertium Bellarmini, Pontificii, inquit, *principaliter Scripturis fidem habent, eaſq; ut divinas venerantur ac ſuſpiciunt, propter divinam revelationem: at ob Eccleſiæ auctoritatem non aliter, quàm ut ob conditionem ſine qua non; ut in ſcholis appellamus. Niſi enim hæc teſtificatio accederet, ipſa divina revelatio de libris canonicis, atq; adeo ipſa etiam maieſtas & auctoritas, quâ Canonici libri in ſe ſunt præditi, nunquam nobis innoteſceret.* Hæc poſtrema, uti ad hunc modum ſimpliciter proferuntur, falſa eſſe ex iis, quæ ſuperiùs dicta & producta ſunt, conſtat. Interim Eccleſiæ auctoritatem apud nonnullos, qui eam penetrare potuerint; operam verò aliquam apud pleroſque *conditionem ſine quâ non* fuiſſe vel eſſe, ultrò conceditur. Ex operâ autem adhibitâ adhibentium hominum magnam vel ad commovendum idoneam auctoritatem fuiſſe, rectè non colligitur.

Alius

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

Alius magni nominis Ieſuita, Martinus videlicet Beca-nus, in hunc modum loquitur Tractatu de Fide, cap. 1, quæſt. 11: *Tripliciter credi poteſt Deum aliquid revelaſſe. Primò propter ſe; & tunc eſt aſſenſus fidei Theologicæ. Secundò propter auctoritatem Eccleſiæ dicentis; & tunc non eſt aſſenſus fidei Theologicæ, ſed alterius inferioris ordinis. Tertiò, propter auctoritatem hominis; & tunc eſt aſſenſus fidei humanæ. Primus aſſenſus ſic explicatur: Credo Deum hoc revelaſſe, non propter aliud, ſed immediatè propter ſe. Secundus ſic: Credo Deum hoc revelaſſe, quia Eccleſia dicit. Tertius ſic: Credo Deum hoc revelaſſe, quia homo dicit. Itaq; primus aſſenſus non reſolvitur ulteriùs, ſed ſiſtit in ipſâ revelatione divinâ, quæ creditur propter ſeipſam. Secundus reſolvitur in auctoritatem Eccleſiæ. Tertius in auctoritatem hominis.* Quod ſecundo adſenſui à cæteris diſtincto peculiare genus tribuit, non poteſt probari. Aut enim nititur teſtimonio Eccleſiæ, de quâ ex Scripturis conſtet, eam fundamenta ſalutis non ignorare vel depravare, id eſt, univerſalis eccleſiæ; & ſic in ſolos, qui fideles jam ſunt, competit, & eſt adſenſus fidei Theologicæ: aut Eccleſiæ, prout ea hodie præ cæteris mortalium congregationibus vel ſuperſtitionum ſectis antiquitate, amplitudine, eruditione & virtute eminet; & ſic in paucos cadit, neque tranſcendit adſenſum fidei humanæ. Priore itaque modo cum primo; poſteriore cum tertio coincidit: nec peculiare genus conſtituit.

XLV. Notandum autem, etiamſi adſenſus fidei Chriſtianæ, qui Scripturis præbetur, ſive donum fidei infuſæ haberi queat abſq; cognitâ auctoritate, imò abſque adhibito aliquo ſive magiſterio, ſive miniſterio Eccleſiæ; haberi tamen non poſſe abſq; ipſo verbo divinitus revelato, undecumq; tandem in notitiam deducatur,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

tur. Hîc operæ eſt obſervari, verbum Dei juxta triplicem differentiam conſiderari, ſive etiam triplici modo proponi poſſe: uno, ut ſit verbum Dei ſaltem ſecundum rem & ſententiam; altero, ſecundum rem & voces; tertio, ſecundum rem, voces & idioma. Primo modo fuerit verbum Dei, ſi dixero; Corpora noſtra eadem numero per omnipotentiam divinam ſupremo ſeculi die reſuſcitabuntur, & animabus noſtris denuò unientur, ut ſimus iidem homines, qui pridem eramus. Hoc eſt doctrina divina & Dei verbum, ſaltem quod rem & ſententiam attinet. Totidem enim verbis nullibi Scriptura utitur, ſed rem ipſam ſatis dilucidè proponit. Eodem modo verbum Dei eſt, quod Symbolo Apoſtolico continetur. Neq; enim illud eâ ſerie & contextu verborum ullibi in Scripturâ exſtat, & ne quidem omnia Symboli verba, Scripturæ ſunt verba. Dicitur Apoſtolicum, quòd ſummam contineat doctrinæ Apoſtolicæ. Ab ipſis enim Apoſtolis ἀυτολεξεὶ confectum fuiſſe nec probari poteſt; nec veroſimile eſt. Nam ſi ab ipſis Apoſtolis totidem verbis confectum eſſet, cauſſa reddi non poſſet, quare tamquam pars Scripturæ non habenda. Dicit quidem Hieronymus *ſymbolum fidei & ſpei noſtræ ab Apoſtolis traditum non ſcribi in chartâ & atramento, ſed in tabulis cordis carnalibus*; Epiſt. 61, cap. 9. quòd ſcilicet Chriſtiani omnes id memoriter tenerent, atq; illi etiam, qui literas neſcirent, nihilominus recitarent: non verò quòd ſcribi prorſus aut non ſoleret aut non deberet. Quin non ita verbis diſcreparent ſymbola antiquarum eccleſiarum Romanæ, Aquileienſis, Orientalis, ut apud Rufinum, & Ieroſolymitanæ, ut apud Cyrillum videre eſt, ſi ſymbolum aliquod ipſi Apoſtoli conceptis verbis edidiſſent. Rem verò unam &

 ean-

eamdem in alio libro canonico diffuſiùs, in alio contractiùs memorari, ad præſens negocium nihil facit, quum diverſi illi ſint libri, verbi gratiâ, alius eſt liber evangelicus Matthæi, alius Marci: hîc autem unum & idem Apoſtolicum ſymbolum. Pari ratione verbum Dei quoad rem dici meretur, quidquid habetur in ſymbolis & confeſſionibus primarum quatuor œcumenicarum ſynodorum: quidquid etiam rectè traditur & exponitur ſive à priſcis ſive à recentioribus eccleſiaſticis ſcriptoribus & doctoribus. Secundo modo quoad rem & voces verbum Dei eſt, quod ex origine ſive Hebræâ Veteris ſive Græcâ Novi fœderis in alias linguas probè eſt tranſlatum. Ad eum itaque modum comparatæ ſunt verſiones Scripturarum. Tertio modo ſe habent, atque adeo in ſummo gradu Verbum Dei ſunt libri, quales immediatè & proximè ab ipſis ſanctis auctoribus Moſe, Prophetis & Apoſtolis profecti & conſcripti ſunt, nempe Hebraici Veteris & Græci Novi fœderis.

XLVI. Iam dico, quocumque horum trium modorum verbum Dei proponatur, omnino verbum Dei eſt, & additam ſive innexam habet divinam gratiam & vim ſubeundi & percellendi animos, & ad præbendum indubitatâ fide adſenſum commovendi. Abſque hac enim ſi eſſet, ſive hanc ſi verbo ſuo Deus non adjungeret, fruſtra ipſum faceret proponi & prædicari, quum non ſervet hominem, niſi certâ & immotâ fide creditum: tali verò credi non poſſit, niſi per virtutem adjunctæ divinæ gratiæ, ut ſæpiùs jam fuit dictum; quòd videlicet argumenta, quæ infallibiliter perſuadeant & evincant, nulla dentur. Sed, ut jam dixi, Dei verbum quando proponitur, eſt Dei verbum, ſive primo, ſive

ſecun-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

ſecundo, ſive tertio modo proponatur; & juncta eſt ubique gratia & ἐνέργεια Spiritus ſancti, per quam qui audiunt, niſi negligentiam vel contumaciam objiciant, ad præbendum adſenſum inducantur. Et quum fides ſecundum ſe non ſit diſcurſiva, ſed ſimpliciter apprehenſiva, fieri bene poteſt, ut evangelium primo modo propoſitum homini, præſertim rudiori, ſatisfaciat. Hinc igitur eſt, quòd nonnulla ſuperiùs producta exempla non præciſè & directè Scripturam memorant, ſed Chriſtianam doctrinam. Hæc enim ipſa ſi ſincerè proponatur, quocumq; aliàs modo, ſive diſertè ſive indiſertè proponatur, Dei verbum eſt, & divinâ virtute pollet. Hinc etiam, quòd atteſtante Irenæo *multæ gentes barbarorum in Chriſtum crediderunt, ſine charactere vel atramento ſcriptam habentes per Spiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem traditionem diligenter cuſtodientes, in unum Deum credentes fabricatorem cœli & terræ, & omnium quæ in eis ſunt, per Chriſtum Ieſum Dei filium. Qui propter eminentiſſimam erga figmentum ſuum dilectionem, eam quæ eſſet ex Virgine, generationem ſuſtinuit, ipſe per ſe hominem adunans Deo, & paſſus ſub Pontio Pilato, & reſurgens, & in claritate receptus in gloriâ, venturus ſalvator eorum qui ſalvantur, & iudex eorum qui iudicantur, & mittens in ignem æternum transfiguratores veritatis, & contemtores Patris ſui & adventus eius. Hanc fidem qui ſine literis* (non tamen ſine doctrinâ è ſacris literis depromtâ) *crediderunt, quantum ad ſermonem noſtrum, barbari ſunt: quantum autem ad ſententiam, & conſuetudinem, & converſationem, propter fidem, per quam ſapientiſſimi ſunt, & placent Deo, converſantes in omni iuſtitiâ & caſtitate & ſapientiâ.* Hæc de barbaris Chriſtianis Irenæus. De aliis nonullis Auguſtinus libro primo de doctrinâ Chriſtianâ, cap. XXXIX. *Homo,* inquit, *fide, ſpe & caritate ſubni-*

Num. 11 & 40.

Lib. 3, c. 4.

ſubnixus, eaq; inconcuſſè retinens, non indiget Scripturis niſi ad alios inſtruendos. Itaq; multi per hæc tria in ſolitudine ſine codicibus vivunt.

Num. 16. XLVII. Quamvis enim, ut pridem dictum fuit, fides ſecundum ſe in ſimplice apprehenſione ſit poſita, & non in diſcurſu, ad eum fere modum, uti principia per ſe nota ex apprehenſis terminis præeunte naturali lumine ſive intelligendi facultate vera eſſe cognoſcuntur; nihilominus ſicut aliquando de hiſce principijs, ita quoque de dogmatibus & articulis Chriſtianæ fidei inſtituitur diſcurſus, imò inſtitui plerumque oportet. Poteſt fieri, ut ſummam Chriſtianæ religionis breviter & ſimpliciter propoſitam nonnulli amplectantur, & ſine ambagibus ac curioſo ſcrutinio adſenſum præbeant: ſed ſi aliter fuerint animati, ſi fortè ingeniis aut tardioribus aut acrioribus, ſi oboriantur ſcrupuli, ſi ingruat deſiderium cognoſcendorum principiorum ſive fundamentorum, quibus tota res innitatur; tum omnino diſcurſum inſtitui, & ad Scripturam eos deduci oportet. In eâ videlicet omnia Chriſtianæ fidei dogmata continentur, & ex eâ deduci & demonſtrari poſſunt ac debent. Etiamſi autem legatur, ſicut in aliam linguam per interpretem converſa fuit, eſt nihilominus Dei verbum: non tamen ita propè à Deo profectum vel ortum, quemadmodum ſe habet, quando linguâ primævâ, quâ ſcriptores ipſi θεόπνευστοι uſi ſunt, legitur. Pluſculum etiam hîc acceſſit humanæ operæ, & quidem talis, quæ non fuerit gubernata per peculiarem Spiritus ſancti adſiſtentiam, quâ ab omni errore immunis præſtaretur. Si itaque, cum quo agitur, non adquieſcat, adſcendendum erit ad Scripturam, uti à primis ſuis ſcriptoribus idiomate, quo ipſi uſi

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

uſi fuerunt, conſignata eſt. Atq; hoc eſt verbum Dei, quod quidem hodie exſtet, in ſummo gradu, ſive puritate maximâ; quo, quod proximiorem à Deo trahat originem, nullum in toto terrarum orbe reperitur. Et etiamſi acceſſerit aliqua hominum opera, totam tamen divinitus gubernatam, & ab omni errandi periculo defenſam fuiſſe agnoſcunt & fatentur Pontificii. Adſcribam modò in hanc rem verba Franciſci Suarez è Tractatu de Fide, diſp. V, ſectione III; ſatis, ut apparet, conſideratè loquuti. *Adverto*, inquit, *duobus modis poſſe* Paragr. 5.
intelligi ſingula verba Scripturæ eſſe ab Spiritu ſancto, ſcilicet per ſpecialem motionem antecedentem, vel tantùm per aſſiſtentiam, & quaſi cuſtodiam. Prior modus erit, quando Spiritus ſanctus, vel imprimit conceptum verbi per ſpecies infuſas; vel peculiariter movet, & excitat ſpecies præexiſtentes. Et hic modus eſt maximè proprius & perfectus: & veriſimilius eſt obſervari ab Spiritu ſancto, quoties myſteria, quæ ſcribuntur, ſupernaturalia ſunt, & captum humanum excedunt. Non videtur autem neceſſarium, etſi eruditi quidam recentiores id contendant, ut ſemper dictentur verba hoc peculiari modo: quando enim auctor canonicus ſcribit aliquid, quod ſecundum ſe humanum eſt, & ſubiacet ſenſibus, ſatis videtur, quòd Spiritus illi ſpecialiter aſſiſtat, & cuſtodiat illum ab omni errore, & falſitate, & ab omnibus verbis, quæ non expediunt, vel decent talem ſcripturam; avertendo ſcilicet ſpeciali providentiâ omnia obiecta, quæ conceptus talium verborum excitare poſſunt; & in reliquis permittendo, ut ſcriptor ſuâ memoria, & ſuis ſpeciebus, ac ſuâ diligentiâ utatur in ſcribendo. Poſterius deinceps repetit,
nempe *licet in Scripturâ omnia ſint ſcripta Spiritu divino, nihilominus eundem Spiritum relinquere ſcriptorem, ut modo ſibi* Parag. 15.
accommodato, & ſecundum ſuum ingenium, eruditionem, & linguam ſingula ſcribat, & ita etiam permittit, ut aliqua familiari

 & hu-

& humano modo ſcribat, quamvis ſub directione ſuâ. Et hinc etiam ſine dubio diverſitas dictionis, quâ inter ſe ſacri libri differunt. Directio autem illa omnibus & ſingulis infallibilitatem impertit.

XLIIX. In diſcurſu itaq; circa res credendas & ſub lumine fidei ad alios ſive informandos ſive convincendos inſtituto primum principium complexũ, ad quod reſolvendo tandem devenitur, & ultra quod inter ea, quæ creduntur, progredi non datur, hoc ipſum eſt, Quidquid ſacra canonica Scriptura dicit, divinitus eſt ſcriptum, & indubitatò ſive infallibiliter verum. Vt autem hoc axioma exquiſitè ſibi conſtet, *ſacram canonicam ſcripturam* intelligi oportet eam, quæ à canonicis ſcriptoribus idiomate ab ipſis uſurpato confecta & edita fuit. Vltra hanc in ſerie revelatorum, reſpectu cognitionis noſtræ aliquem ſanè inter ſe ordinem, nexum & dependentiam habentium, progredi non licet. Hîc opera humana aliter non acceſſit, quàm ſuperiùs fuit expoſitum, & Pontificios agnoſcere demonſtratum eſt. Operæ humanæ interpretum præter revelationem (quâ hîc novâ vel iteratâ opus non eſt, quum ante oculos in fontibus præſtò ſit priſca & prima) abeſt illa peculiaris divina directio, per quam omne errandi periculum amovetur. Quamque igitur verſionem cum fonte contendere, & ad eum examinare fas eſt; inprimis ſi urgeat, cum quo fuerit negocium. Interim quod verſione exprimitur, præſertim ſi à fonte quoad ſententiam non diſcrepet, nihilominus Dei verbum eſt; imò etiamſi quod Scriptura proponit, verbis prorſus aliis, ſenſu tamen illibato & integro exponatur: idque etiam ipſum virtute

divi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

divinâ divino verbo propriâ ad animos commovendos & ad adſenſum pertrahendos pollet.

XLIX. Hoc itaque, quod diximus, axiomate vel principio poſito demonſtrari & ex eo evidenter (etiamſi ipſum in ſe non ſit evidens) deduci poſſunt omnia credenda, & omnia agenda ſive quod ſacramenta attinet, ſive quod vitam & mores. Lubet adjicere verba Iohannis Gerſonis, quæ habentur Tractatu, *Quæ veritates ſint de neceſſitate ſalutis credendæ. Credulitas*, inquit, *omnium traditorum in Sacrâ ſcripturâ innititur huic principio ſolùm credito, & naturaliter inevidenti, QVOD TOTA SCRIPTVRA A DEO REVELATA EST.* Addit eodem Tractatu: *Vna eſt omnium credibilium credendi ratio, ſcilicet auctoritas primæ veritatis revelantis, quæ nunc videtur in ænigmate.* Sacræ verò canonicæ Scripturæ auctoritatem eſſe tantam, ut omnem aliam cujuſvis ſive ſcripti, ſive teſtimonii, ſive decreti, quod quidem hodie exſtet, aut exſtare poſſit, excedat, ex dictis eſt manifeſtum; & ex his potiſſimùm rationibus, quòd immediatiùs ſive proximiùs à Deo profecta, quàm ulla alia ſcriptura; & quòd ejus ſcriptores gubernati fuerint divinâ adſiſtentiâ & directione, quali poſt confectam & completam Scripturam nullus alius vel ſcriptor, vel teſtis, vel judex.

L. De Iohanne Baptiſtâ Dominus ipſe; *Amen dico vobis, non ſurrexit inter eos, qui naſcuntur è mulieribus, quiſquam maior Iohanne baptiſtâ:* & tamen idem Dominus; *Ego teſtimonium habeo maius teſtimonio Iohannis. Opera enim, quæ dedit mihi Pater, ut ea perficiam, teſtantur de me, quòd Pater miſerit me. Et qui miſit me Pater, ipſe teſtatus eſt de me. Et Scripturæ ſunt, quæ teſtantur de me.* Scripturarum itaque teſtimonium teſtimonio Iohannis, tamquam majus,

Matt.11.

Ioh.5, v.36 & ſeqq.

jus, præfert. Evangelium, quod prædicavit Apoſtolus Paulus, non eſt aliud, quàm quod hodie Scripturis, & diſertè quidem Scripturis Novi teſtamenti continetur. Huic autem tum ſuam ipſius, tum cœleſtium Angelorum auctoritatem ſubjicit, & cedere jubet ſanctiſſimus Apoſtolus. *Etiamſi nos*, ait, *aut Angelus è cœlo evangelizet vobis præter id, quod vobis evangelizavimus, anathema eſto.* Quod Angelus evangelizaverit, ut intelligatur vel idem vel diverſum eſſe ab eo, quod evangelizavit Paulus, oportebit conferri cum evangelio, quod prædicavit Paulus, & hodie canonica Novi teſtamenti ſcripta exhibent; & ſi deprehendatur diverſum eſſe, non obſtante auctoritate Angeli è cœlo, irrogato anathemate repudiandum & damnandum erit. Sic etiam de hodiernâ eccleſiâ ex collatione doctrinæ ejus cum libris Evangelicis judicandum eſſe docuit Driedo ſuperiùs num. XXVI. At presbyteri Congregationis Oratorii, & inter eos Thomas Bozius Eugubinus, dum Romanæ curiæ ejuſque Pontifici adulatur, eò uſque provehitur, ut affirmet, *quòd ſit falsò & impudenter dictum, Divinam ſcripturam eſſe maioris auctoritatis, quàm ſit Eccleſia.* Imò juxta ipſum *doctrina Eccleſiæ eſt divina propter Ordinis ſacramentum, quo qui conſecrantur, hauriunt hanc à Chriſto divinitatem, ut ipſorum decreta pro ratione muneris commiſſi divina ſint ac dicantur.* Iohannes Morinus præfatione in verſionem LXX interpretum, præmiſsâ ſplendidis & operoſis Bibliis πολυγλώττοις, Lutetiæ nuper editis, aſſeverat *Scripturæ auctoritatem, quantum ad nos attinet, in Eccleſiæ teſtimonio & auctoritate totam reſidere.*

Galat. 1, 8.

De ſignis eccl. l. 16, c. 10.

Cap. 9.

LI. Verum quidem eſt, Eccleſiam inter homines in mundo conſtitutam & collectam fuiſſe annis propemodum bis mille & quingentis, priuſquam miniſterio

Moſis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

Moſis condi cœperit Scriptura. Et potuit aliquamdiu ſine adminiculo Scripturarum haut incommodè conſiſtere Eccleſia, quòd nondum tanta eſſet hominum multitudo per univerſum orbē diſperſa, ut poſtea fuit; quòd præſtò eſſent Patriarchæ maximè longævi, ſinguli erudiendis familiis ſive populis ex ſe ortis intenti; denique quòd his ipſis Deus ſæpe ſeſe manifeſtaret, & peculiaribus alloquiis ſive revelationibus voluntatem ſuam patefaceret. Obſervandum hîc eſt, tum conditi orbis hiſtoriam, tum veri Dei notitiam & cultum uſq; ad ætatem Iacobi Patriarchæ per annos plures quàm bis mille, propter longævam vitam ejus ævi mortalium propagari potuiſſe per ſolos tres homines, Adamum videlicet, Methuſalemum & Semum. Potuit Adamum audire Methuſalem; Methuſalemum Semus; Semum autem Iacobus. Potuit igitur audire Iacobus ab eo, qui teſtaretur ſe audiviſſe ex auditore Adami. Cæterùm ubi diſperſum fuit genus humanum per plurimos & diſjunctiſſimos terrarum tractus; ubi contrahi cœpit ætas humana, & à multis annis ad paucos redigi, atque adeo deſierunt populis adeſſe μακρόβιοι Patriarchæ, & qui adeſſent, officio negligentiùs fungi; denique ubi Deo viſum fuit ſuarum apparitionū & alloquutionum frequentiam minuere, minúſq; crebras hominibus impertire: ibi placuit medium, quod ſuâ naturâ ad conſervandam rerum geſtarum memoriam & doctrinæ veritatem idoneum, nempe Scripturam, adhibere. Non quidem abſolutè neceſſarium fuit Scripturis uti: potuiſſet enim Deus pro immensâ ſuâ ſapientiâ & potentiâ alias rationes inire, alioſq; conſervandæ & propagandæ veritatis modos invenire. Interim ubi ſuppetunt ordinaria media, ad finem ex ſe idonea, non con-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

ſuevit illis rejectis ad extraordinaria & ſupernaturalia
Lib. 6 init. progredi. Ex re autem & vero *literas* appellat Livius *unam cuſtodiam fidelem memoriæ rerum geſtarum.* nam quod relationes ore tenus factas attinet. οἱ ἄνθρωποι τὰς ἀκοὰς τῶν προγεγενημένων, κἂν ἐπιχώρια σφίσιν ᾖ, ὁμοίως ἀβασανίστως παρ' ἀλλήλων δέχονται, ut obſervat Thucydides. *Ho-*
Libro 1. *mines quæ de rebus præteritis audierunt, etiamſi propriè ad eos pertineant, temerè & ſine examine alii ab aliis accipiunt.* Et probat experientia, de rebus majorum noſtrorum, recepto ab iis literarum uſu antiquioribus, nihil aut parum certi ad poſteritatem derivatum eſſe. Traditio itaquè ſine Scripturâ non eſt propagandæ veritati aptum medium: aptiſſimum autem & huic fini natum factum Scriptura, cui aliàs innituntur res publicæ & privatæ. Quo proinde uti Deus voluit; præſertim ex quo hominum multitudo in immenſum excrevit, ætas decrevit, & revelationes complementum & finem ſortitæ ſunt.

LII. Hinc igitur Novi teſtamenti doctrina, per univerſas gentes brevi ſpargenda, non ita ut Veteris, citra Scripturam diu fuit relicta, ſed intra annos non adeo multos, quum adhuc Apoſtoli, omnium rerum teſtes, in vivis eſſent, literis commendata. *Non per alios,*
Lib.3. c. 1. ait Irenæus, *diſpoſitionem ſalutis noſtræ cognovimus, quàm per eos, per quos Evangelium pervenit ad nos, quod quidem tunc præconiaverunt, poſtea verò per Dei voluntatem in ſcripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei noſtræ futurum.* Neq; quidquam dignitati vel certitudini Scripturarũ detrahit, quòd auctores earum tum Prophetæ tum Apoſtoli non videntur corpus Scripturæ, quale & quantum hodie exſtat, intendiſſe, ſed ſinguli ſeorſim ſuos libros pro conditione ſui temporis & oblatâ occaſione ſcripſiſſe: ſupremus enim architectus fuit Spiritus
ſanctus;

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

ſanctus; ſcriptores, tamquam operarij, ſinguli ſuas partes exſequuti opus, quod privatim obtigerat, peregerunt: qualis futura ex junctis omnium laboribus integri & completi operis ſtructura, menti & diſpoſitioni ἀρχιτεκτονικῇ committi oportuit. Neque parcâ manu theſaurum hunc ſuum mortalium generi admenſa eſt benignitas divina, ſed ut potiùs ſuperſit, quàm deſit. Neque enim negari poteſt, etiamſi abeſſent quidam libri, nihilominus conſultum fore humanæ ſaluti. Nihil tamen eſt, quod non ſit *utile ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad diſciplinam in iuſtitiâ: ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum perfectè inſtructus.* Ex abundante itaque copiâ, Dei erga homines provida & larga benignitas innoteſcit, ſuoq; merito humanos animos ad amorem & laudem provocat. 2 Tim. 3,16

DE NVMERO LIBRORVM CANONICORVM VETERIS TESTAMENTI.

SAcra canonica Scriptura eſt verbum Dei ab ipſo Deo hominibus patefactum, Sanctoque Spiritu ſuggerente & dirigente à Moſe, Prophetis, Apoſtolis viriſque Apoſtolicis in literas & libros relatum, & divinâ providentiâ Eccleſiæq; operâ ad nos derivatum, cujus infallibili ductu de omnibus creditu & factu ad ſalutem neceſſariis erudimur, ut per veram & vivam fidem in Ieſum Chriſtum vitam æternam habeamus. Nec altiùs, quàm ad hoc ipſum, adſcendere poſſumus, quando de patefactis à Deo, & creditis, præeunte fide, inquiſitio & diſcurſus inſtituitur; ſicut ex iis, quæ hactenus dicta fuerunt, ſatis conſtat.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

II. Adventus Servatoris Ieſu Chriſti in mundum omne mundi ævum diſpeſcit in partes duas, unam videlicet, quæ adventum præceſſit, & alteram, quæ ſubſequuta eſt: prior Veteri teſtamento tribuitur, poſterior Novo. Quamdiu Vetus obtinuit, exſpectabatur adhuc Chriſtus, & venturus credebatur; quando venit & reapſe exhibitus eſt, incipit Novum. Libri itaq; ſub Vetere ſcripti venturum promittunt, & typis ac figuris adumbrant: libri ſub Novo confecti præſentem & exhibitum ſiſtunt, & quomodo propter ſalutem noſtram natus, paſſus, mortuuſque fuerit, reſurrexerit, & in cœlos, quum in nomine ſuo Apoſtolos ſuos pœnitentiam ac remiſſionem peccatorum apud omnes gentes, initio ab urbe Ieruſalem facto, prædicare juſſiſſet, adſcenderit, dilucidè explicant; atque adeo quod ſub Vetere prænunciabatur, obſcuriùs proponebatur & umbris involvebatur, utpote jam perfectum & completum, clarè ob oculos ponunt. Hujuſmodi θεόπνευστα ſcripta ſub Vetere confieri deſierunt poſt annos mille centum circiter à Moſe primo ſcriptore uſque ad ultimum, ſeculo ante natum Servatorem quarto; ſub Novo intra ætatem Apoſtolorum conſtiterunt. Malachias Prophetarum ultimus deſinit in prænun-
Mal. 3, 1; & 4, 5. ciatione Angeli ante Chriſti faciem mittendi, viamque paraturi, nempe Iohannis baptiſtæ ſub Eliæ titulo & typo adumbrati: ab hoc autem ipſo incipit Novum, ut inprimis videre eſt ſub initium Evangeliſtæ Marci. Atque hoc pacto Vetus Novumque combinantur. Apocalypſis, quâ σύστημα Novi claudi-
Lib. 5, c. 25. tur, *non ante multum temporis*, ait de ſuâ ætate Irenæus, *viſa eſt, ſed penè ſub noſtro ſeculo, ad finem Domitiani imperii.*
Apoc. 22, 18. Finiens hanc adhibet conteſtationem: *Si quis appoſuerit ad hæc,*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

ad hæc, apponet ei Deus plagas ſcriptas in libro iſto; & ſi quis abſtulerit aliquid, auferet Deus partem eius è libro vitæ, & ex urbe ſanctâ, & ex iis quæ ſcripta ſunt in libro iſto. Digna eſt annotari obſervatio Toſtati, quam quæſtioni primæ ad quartum caput Deuteronomii immiſcuit. *Perfecto,* inquit, *nec addi poteſt, nec auferri debet. — Sic Apocalypſeos capite ultimo quia tota revelationum ſeries claudebatur, dicitur; Si quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſuper illum plagas &c.*

III. Diximus, demonſtrationum & deductionum prælucente revelationis & fidei lumine factarum primum principium complexum eſſe, QVIDQVID CANONICA SCRIPTVRA DICIT, DIVINITVS EST INSPIRATVM: primum, inquam, in componendo, ſive à quo initium deducendi fiat vel actu, vel virtute; & ultimum in reſolvendo, ad quod tandem iri & in quo ſiſti neceſſe ſit. Vt autem hujus ipſius principii rectus & legitimus queat eſſe uſus, ante omnia terminos intelligi oportet. Quid per prædicatum intelligatur, & quomodo cuncta in Scripturis θεόπνευςα, & propterea etiam infallibilia ſint, ipſis Pontificiorum verbis fuit expoſitum. Canonici tituli rationem reddat itidem Pontificius Andradius. Defenſ. conc. Trid. l. 3 initio. Sacræ ſcripturæ libri *ideo*, inquit, *Canonici appellantur, quia pietatis, fidei, & religionis canonem, hoc eſt, regulam, atq; normam è cœlis ſummo Dei beneficio ad nos delatam continent ampliſſimam. Nam quum omnipotentis Dei incorruptiſſima & integerrima voluntas humanarum eſſe debeat actionum & voluntatum norma, meritò ſanè à canone & regulâ nomen accipere ii codices debuere, quibus divina ſunt myſteria atq; voluntas comprehenſa. — meritò Canonici, id eſt, humanæ vitæ directores atq; moderatores dicti ſunt. Quorum dignitati nulla par oratio poteſt reperiri.* Ex veteribus Chryſoſtomus vocat Hom. 13 in 2 Corinth. ἁπάντων ἀκριβῆ ζυγὸν καὶ γνώμονα καὶ κανόνα, *accuratam omnium*

 truti-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

a de bapt. cont. Donatiſtas c. 6.

trutinam & indicem & normam: Auguſtinus ſtateram divinam. *Afferamus*, inquit, *divinam ſtateram de Scripturis ſanctis, tamquam de theſauris Dominicis, & in illâ, quid ſit gravius, appendamus: imò non appendamus, ſed à Domino appenſa recognoſcamus.*

IV. Vt autem rectè & exactè intelligatur, quid vocabulum *Sacræ canonicæ ſcripturæ* ſibi velit, & quid hoc ipſo ſignificetur, cognoſci oportet, quinam libri ad Sacram canonicam ſcripturam pertineant, vel compagem, ſtructuram & corpus ejus conficiant: & primùm equidem, qui Veteris teſtamenti σύςημα, deinde qui Novi conſtituant & abſolvant. Primâ quidem ætate mundi Deum ſeſe ſuamque voluntatem protoplaſtis & ſubſequutis Patriarchis manifeſtaſſe, nondum tamen, quæ revelaverat, in literas & libros referri voluiſſe, dictum eſt ſuperiùs: neque verò opus fuiſſe, quum alloquia divina frequentia tunc eſſent, & cum Patriarchis quaſi familiariter Deus converſaretur: ipſi verò Patriarchæ longævitate ſuâ multa complecterentur ſecula, ut à quibuſvis, poſterorumque poſteris adiri & audiri poſſent. nam nec hi in eam multitudinem excreverant, ut univerſam terræ ſuperficiem occuparent, quum adhuc pauci præ pòſt-exortis eſſent, & in meridie atque oriente orbis partem non adeo magnam habitarent. Cæterùm ubi alloquia divina infrequentiora eſſe, homines ut ætate minui, ita numero in immenſum augeri, ſimulq; diſpergi cœperunt; placuit Deo revelationes hactenus factas, potiſſimùm, quæ ad hominum ſalutem facerent, & porrò neceſſariæ futuræ eſſent, ſcribi ſive literarum monumentis committi.

V. Ad hanc rem delectus à Deo fuit Moſes, ſcriptorum omnium, quotquot exſtant, antiquiſſimus, & major

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

major bello Trojano, quod Homerus Græcorum συγγραφέων vetuſtiſſimus deſcripſit, trecentis minimùm annis. Iſraëlitis quidem potiſſimùm ſcripſit: non tamen manſit ignotus Græcis, quorum aliquos ejus mentionem facientes, noſtræ notitiæ per ævi longinquitatem ſubtractos, memorat Euſebius προπαρασκευῆς εὐαγγελικῆς libro nono. Ex iis, qui hodie ſuperſunt, Moſis meminerunt Diodorus Siculus libro primo; & Strabo Geographiæ libro XVI; & Dionyſius Longinus libello περὶ ὕψους. Inter Latinos Trogus Pompejus, & ex eo Iuſtinus libro XXXVI; Tacitus etiam Hiſtoriæ quincto meminerunt, ſed addunt planè abſurda, & à vero aliena. Rectiùs Strabo, Moſes, inquit, *docebat, Aegyptios non rectè ſentire, qui beſtiarum ac pecorum imagines Deo tribuerent, itemq; Afros; & Græcos, qui diis hominum figuram affingerent.* Errat autem, quum addit, juxta Moſis doctrinam, *id ſolum eſſe Deum, quod nos & terram ac mare continet, quod cœlum & mundum & rerum omnium naturam appellamus.* Vero propiora, quæ ſubjicit: *Loco armorum ſacra & Deum prætendebat, cui ſe dicebat ſedem quærere, & eiuſmodi cultum & ſacrificia traditurum pollicebatur, quæ nec impenſâ nec furoribus, neque re ullâ abſurdâ cultores perturbarent. — Succeſſores aliquamdiu in iiſdem inſtitutis permanſere,* δικαιοπραγοῦντες, καὶ θεοσεβεῖς ὡς ἀληθῶς ὄντες, *juſti & verè religioſi.* Hoc elogium doctrinæ Moſaicæ ſectatoribus tribuit homo ethnicus. Rectiſſimè autem iudicat Dionyſius Longinus, Homerum, qui tamen à Græcis non modò antiquiſſimus, ſed ſapientiſſimus, imò ſapientiæ quidam ſive fons ſive oceanus habitus ſemper fuit, de numine perperam & abjectè commentari. *Videtur mihi*, ait, *quum tradit vulnera deorum, factiones, vindictas, lacrymas, vincula, varias & multas clades; homines qui in bello apud Ilium geſto in-*

ſto in-

ſto interfuere, pro virili deos facere, & econtra deos homines voluiſſe. In eandem ſententiam diſertiſſimus Romuli nepotum: *Fingebat Homerus, & humana ad deos transferebat: divina mallem ad nos.* Sicut autem Homerum de divinis ineptè, ita è contrario Moſen aptè & ex dignitate ſcripſiſſe agnoſcit Dionyſius. Ταύτῃ καὶ ὁ τῶν Ἰουδαίων θεσμοθέτης, οὐχ ὁ τυχὼν ἀνὴρ, ἐπειδὴ τὴν τοῦ θείου δύναμιν κατὰ τὴν ἀξίαν ἐγνώρισε, κἀξέφηνεν, εὐθὺς ἐν τῇ εἰσβολῇ γράψας τῶν νόμων, Εἶπεν ὁ θεὸς, φησὶ, τί; γενέσθω φῶς, καὶ ἐγένετο. γενέσθω γῆ, καὶ ἐγένετο. *Sic & Iudæorum legislator, vir non vulgaris, quandoquidem Numinis potentiam pro dignitate notam fecit declaravitq́, ſtatim initio procemii legum ſuarum ſcribens;* DIXIT DEVS, *inquit; quid?* FIAT LVX, ET FACTA EST: FIAT TERRA, ET FACTA EST. Hactenus itaq; dignitatem & τὸ εὐπρεπὲς ſcripturæ Moſaicæ intelligere & adſequi potuit homo gentilis.

1 Tuſcul.

VI. Non autem ex ſolâ ſuâ ſtructurâ, ſive ex concinnitate verborum quibus utitur, & dignitate rerum quas tractat, & ſanctitate doctrinæ & præceptorum quæ proponit, animadverti poteſt, Scripturam eſſe opus eximium, & neutiquam vulgare: ſed divina gratia, quam verbo ſuo Deum jungere diximus, animum deſiderio cognoſcendæ veritatis & curâ ſalutis ſuæ accenſum, elevat & illuminat, ut quum legit, audit, perpendit, intelligat hujuſmodi Scripturam à meris hominibus non profectam, ſed θεόπνευστον, Deoque tamquam primario auctori imputandam eſſe. Hæc autem interna divina illuminatio & teſtificatio etiamſi, ut Scriptura Dei verbum eſſe fide Chriſtianâ, certâ & immotâ credatur, omnino ſit neceſſaria: non tamen eſt idonea, ut per eam, quatenus in me eſt & operatur, alter, qui fortè adhuc ignorat vel dubitat, convincatur. Nemini enim,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

enim, præter ipſum habentem, nota eſt; atquè adeo alteri ob oculos poni non poteſt. Sive itaque de veritate religionis Chriſtianæ, ſive de dignitate & auctoritate Scripturæ agatur, nempe ubi divinam vel à Deo profectam eſſe probari oportet; utendum erit argumentis inducentibus, vel quæ vocari ſolent, motivis externis, alibi expoſitis. His ubi effectum fuerit, ut ad fidei doctrinam, vel Scripturam, quâ hæc nititur, cognoſcendam & conſiderandam animum is, cum quo agitur, adjiciat, ipſa porrò illuminatione & gratiâ Sancti ſpiritus, quam conjunctam ſecum adfert, fidem & quidem talem, qualis à Chriſtianis habetur, niſi præfractè homo obnitatur, ſibi faciet. Doctrina quidem ipſa vel Scriptura eſt objectum, quod cognoſcitur: ſed ut cognoſci rectè poſſit, voluit Deus cum eâ conjungi & exhiberi gratiam, quâ facultas cognoſcens ſive intellectus illuminetur, & per quam eouſque, quò aliàs pertingere non poſſet, elevetur. Sed hæc, ut diximus, intrinſecus in habente operatur; extrinſecus alterum non movet aut convincit. Ita in iis, quæ per lumen naturæ cognoſcuntur, ubi de concluſione aliàs certâ, ſed homini incognitâ vel dubiâ agitur, monſtramus principia à quibus pendet, & in quibus virtute continetur; & aſcendimus eouſque, donec quæ in eo genere haberi poſſunt maximè evidentia ob oculos ponantur. Quòd ſi ne hæc quidem, fortè ob defectum ſive impedimentum luminis naturæ & connatum ſtuporem, capiat; nos ſanè lumen noſtrum, quo res illas penetramus & intelligimus, communicare ei non poſſumus.

VII. Pari ratione, quum de numero librorum divinæ Scripturæ agitur, vel num hic aut iſte liber canonicus ſit, quæritur, ex interno meo teſtimonio veri-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

tas alteri, qui dubius fuerit, oſtendi non poteſt, nec qui veritatem impugnaverit, convinci: ſed utendum erit teſtimonio externo illorum, quos rem compertam habuiſſe conſtat: inter quos extra controverſiam eminent, qui ſcriptioni peractæ propiores fuerunt, ſive tempus ſpectetur, ſive locus; & quorum illa ſcripta fuerunt quaſi propria, ut ſunt ſingulis ferè gentibus ſuæ leges, ſuæ hiſtoriæ: quarum αὐθεντίαι ex harum ipſarum gentium, quarum ſunt aut fuerunt propriæ, teſtimonio & monumentis innoteſcere nullum eſt dubium.

IIX. Poteſt quidem fieri, ut ad eos etiam, qui extra cœtum Deo peculiariter dicatum vixerunt, de libris ſacris fama pervenerit, atque adeo ignari non fuerint, quos vel olim Iudæi, vel deinceps Chriſtiani tamquam divinos venerarentur. Cæterùm quoniam rem ad ſe parum pertinere arbitrati curæ non habuerunt, teſtimonium quoque illorum de hac ipsâ temerè inveniri vel magni eſſe ponderis non poteſt. Teſtimonio igitur eorum, quibus rem & certò cognitam & magnæ curæ fuiſſe in confeſſo eſt, utendum erit. De libris videlicet veteris teſtamenti teſtimonio tum Iudæorum ſive ſynagogæ, tum Chriſtianorum ſive eccleſiæ, quæ quos ab illâ accepit, ſedulò conſervavit & ad poſteritatem tranſmiſit.

IX. *Primarium* ἀξίωμα Iudæorum eſt, *quòd eis credita ſunt eloquia Dei*, ut loquitur Sanctus Paulus Roman. III, 2. Et *quid eſt aliud hodieq́ʒ*, ait Auguſtinus, *gens ipſa, niſi quædam ſcriniaria Chriſtianorum, baiulans Legem & Prophetas ad teſtimonium aſſertionis Eccleſiæ?* Lubet ex eodem adhuc nonnulla ſubjungere. Enarratione in pſalmum XL: *Iudæi tamquam capſarii noſtri ſunt: ſtudentibus nobis codices portant.* — *Apud illos ſunt Propheta & Lex, in quâ Lege & in qui-*

12 contra Fauſt. c. 23.

in quibus Prophetis Chriſtus prædicatus eſt. — Si aliquis perſtrepit inimicus, & dicit, Vos vobis prophetias finxiſtis; proferantur codices Iudæorum. Rurſus in pſalmum LVI: *Propterea adhuc Iudæi ſunt, ut libros noſtros portent ad confuſionem ſuam. Quando enim volumus oſtendere paganis prophetatum Chriſtum, proferimus paganis iſtas literas: — quia omnes ipſæ literæ, quibus Chriſtus prophetatus eſt, apud Iudæos ſunt; omnes ipſas literas habent Iudæi. Proferimus codices ab inimicis, ut confundamus alios inimicos. Codicem portat Iudæus, unde credat Chriſtianus. Librarii noſtri facti ſunt, quomodo ſolent ſervi poſt dominos codices ferre.* Libri itaq; quos Iudæi non habent, ad literas, quibus prophetatus eſt Chriſtus, ſive ad ſacrum canonicum volumen Veteris teſtamenti non pertinent. Fieri enim nullâ ratione poteſt, ut ſit canonicus liber Veteris teſtamenti, quem numquam habuerint, numquam talem agnoverint Iudęi. Nec fieri poteſt, ut teſtetur primitiva eccleſia de libris à ſynagogâ per manum traditis & acceptis, quos tamen nec hæc umquam tradiderit nec illa acceperit. Falſum enim teſtaretur. Et falſum quoq; diceret, ſi diceret fuiſſe ſub Vetere teſtamento canonicos illos libros, qui tamen in canonem eo tempore numquam admiſſi.

X. De libris autem ſub Vetere teſtamento canonicis luculentius aliud perhiberi non poteſt teſtimonium, quàm perhibet ipſe ille ſacer codex, uti Hebræis in uſu fuit hodieque eſt, & ab illis ad eccleſiam & Chriſtianos tranſiit. Quem certum eſt alios, quàm Hebraicè ſcriptos, vel alios, quàm quos hodie complectitur, numquam continuiſſe: & proinde libros Tobiæ, Iudith, Baruch, Sapientiæ, Siracidæ, Maccabæorum & græcas ad Eſtherem & Danielem additiones abfuiſſe, nec parem cum Moſe, Prophetis & Pſalmis locum vel

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

auctoritatem obtinuiſſe. Ita Homeri, Herodoti, Thucydidis libros Græcis græcè ſcriptos, quos ſub horum auctorum elogio à Græcis ad nos perveniſſe conſtat, genuinos agnoſcimus: ſi ſub iiſdem nominibus venditarentur, nec græcè ſcripti, nec à Græcis umquam auctoribus iſtis tributi, à nobis omnino repudiarentur. Et ſicut poſterius ſeculum non poteſt efficere, ut ſeculi prioris, quod dudum præteriit, leges fuerint, quæ durante illo ſeculo vim legum non obtinuerunt: ita quoque poſterior eccleſia, Novi videlicet teſtamenti, non poteſt efficere vel ſtatuere, ut fuerint libri pertinentes ad ſacrum canonem prioris eccleſiæ, nempe Veteris teſtamenti, quos hæc ipſa eccleſia in ſuum canonem numquam recepit vel admiſit.

XI. Codex autem Hebræus ſacros Veteris eccleſiæ & teſtamenti libros complexus tres eorum ſtatuit claſſes. Prima continet libros Moſis & legis, numero quinque: unde Iudæis תּוֹרָה & חוּמָּשׁ Græcis πεντάτευχος dicitur. Moſes propheta quidem fuit; imò maximus propheta, ut etiam ſummi θεανθρώπου prophetæ Chriſti Domini typus peculiaris fuerit, Deut. XIIX, 18. Act. III, 22: VII, 37. Sed quia maximus & cæteris divinitus prælatus, cui internuncii ſive mediatoris inter Deum & populum Iſraëliticum, legiſq; promulgandæ munus commiſſum fuit; ideò à cæteris ſecernitur. De eo videlicet ipſe Dominus Num. XII, 6: *Si eſt propheta ex vobis, per viſionem me notum facio ei, aut per ſomnium alloquor eum: non ſic ſervus meus Moſeh, qui eſt in totâ domo meâ fidelis: ore ad os* ſive coràm *alloquor eum, ut ſpeciem ſimilitudinemq; Domini intueatur, ac non per ænigmata.* Et Deuter. XXXIV, 10: *Non ſurrexit ulteriùs propheta in Iſraële par Moſi, quem noſſet Dominus facie ad faciem,* id eſt, qui adeo frequente

quente Domini conſuetudine uteretur, & cū Deo quaſi familiariter converſaretur & colloqueretur. Secunda claſſis complectitur Prophetas priores & poſteriores, נְבִיאִים רִאשׁוֹנִים & אַחֲרוֹנִים. Tertia כְּתוּבִים, ſubintellige בְּרוּחַ הַקָּדוֹשׁ libros ſcriptos per Spiritum ſanctum: quo intuitu ἁγιόγραφα Græcis dicuntur. Diſcernuntur autem à Prophetis ideo, quia quamvis ſpiritu & inſtinctu prophetico (inde Davidem prophetam vocat ſanctus Petrus) ſint ſcripti, ab aliis tamen, quàm qui officio prophetę eſſent & munere publico docendi ac prophetico fungerentur, editi fuerunt: quales David & Salomo reges; Daniel è proceribus aulæ Babylonicæ unus: Iobus, auctor ut creditur ſui libri, toparcha in terrâ Huz; Mardochæus, auctor, ut itidem creditur, libri Eſtheræ, magnatum in regiâ Aſſueri unus, imò præcipuus; Hezra & Nehemia, alter ſacerdos & legis interpres, alter pincerna regis Artaxerxis, uterque dux populi Ieroſolymam inſtaurantis. Act. 2, 30.

XII. Hanc partitionem ſacrorum canonicorum librorum, quum Servator in terris ageret, receptam, imò ab ipſo Servatore probatam fuiſſe, docemur ejus verbis apud Lucam XXIV, 44: *Oportet impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moſis, & Prophetis, & Pſalmis de me*. Pſalmos ponit pro Hagiographis, quòd inter ea emineant, & primo loco compareant. Per compendium autē Hagiographa ſub Prophetis comprehendit (nam hęc quoque, ut diximus, prophetico ſpiritu ſcripta) quando ait Lucæ XVI, 29; *Habent Moſen & Prophetas*. Sic etiam dicitur ſanctus Paulus ſuaſiſſe Romæ Iudæis, *quæ de Ieſu Chriſto ſunt, ex lege Moſis & Prophetis*, Act. XXIIX, 23: Pſalmorum enim teſtimonia ab eo negligi vel omitti non potuerunt. Ad eamdē partitionem reſpicit ſine dubio

 Siraci-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

Siracides, prologo ſui libri, ubi memorat avuum ſuum deditum fuiſſe lectioni *tam Legis Prophetarumq́ꝫ, quàm aliorum librorum patriorum*, ſive à patribus acceptorum, per quos Hagiographa intelligere videtur. Auctores Maſoræ ſæpe his literis תנ״כ utuntur, indicium illis facientes, vocabulum in Lege, Prophetis & Hagiographis occurrere. nam ת Thorah, נ״ Nebiim, כ Cethubim deſignat.

XIII. Celebris eſt ſententia, & ut videtur ſatis probabilis, poſt reditum è captivitate Babylonicâ libros ſacros ab Hezra fuiſſe recenſitos, & in hunc ordinem haſque claſſes digeſtos. Fabula verò eſt, quod memoratur libro apocrypho, qui dicitur Quartus Hezræ,
Cap. 14, v. *legem totam exuſtam fuiſſe, neminemq́ꝫ ſciviſſe, quæ à Deo fa-*
21 & ſeqq. *cta eſſent, vel prædicta ut fierent*: Hezram autem à Deo juſſum & inſpiratũ XL dierum ſpacio CCIV libros dictaſſe. Videtur ſanè fabula nonnullos in fraudẽ induxiſſe, ut exiſtimarent ſacros libros per excidium urbis & templi, & captivitatem populi deperditos ab Hezra (vel Eſdra) ad iſtum modum reſtauratos fuiſſe. Cæterùm non eſt quare planè deperditos dicamus. Quin redin-
Nehem. 8, 2 tegratâ urbe poſtulavit populus ab Hezra, *ut afferret librum legis Moſis, quem præceperat Dominus Iſraëli. Afferens itaq́ꝫ legit in illo à manè usq́ꝫ ad meridiem coram viris & mulie-*
Verſ. 9. *ribus. Similiter Levitæ legerunt in libro legis Dei explanatè.* Opera igitur Hezræ in eo poſita fuit, ut Legem populo prælegeret & exponeret; non ut deperditam dictando reſtauraret, & quaſi redivivam reduceret. Tertullianus
Cap. 3. tamen libro de habitu muliebri, Noë, inquit, librum Enoch *abolefactum violentiâ cataclyſmi, in ſpiritu rurſus reformare potuit, quemadmodum & Hieroſolymis Babylonicâ expugnatione deletis, omne inſtrumentum Iudaicæ literaturæ*

per

per Eſdram reſtauratum. Irenæus libro III, cap. XXV: *In eâ captivitate populi, quæ facta eſt à Nabuchodonoſor, corruptis Scripturis, & poſt ſeptuaginta annos Iudæis deſcendentibus in regionem ſuam, & pòſt deinde temporibus Artaxerxis Perſarum regis inſpiravit Heſdræ ſacerdoti tribus Levi, prophetarum omnes rememorare ſermones, & reſtituere populo eam legem, quæ data eſſet per Moſyſem.* Imitatus eſt & propemodum deſcripſit Clemens primo Stromatum. Verba Irenæi Ante fin.
ipſa exhibet Euſebius hiſtoriâ quinctâ. ὁ θεὸς ἐν τῇ ἐπὶ cap. 8.
Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωσίᾳ τοῦ λαοῦ, διαφθαρεισῶν τῶν γραφῶν, καὶ μετὰ ἑβδομήκοντα ἔτη τῶν ἰουδαίων ἀνελθόντων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. ἔπειτα ἐν τοῖς χρόνοις ἀρταξέρξου τοῦ περσῶν βασιλέως ἐνέπνευσεν ἔσδρα τῷ ἱερεῖ ἐκ τῆς φυλῆς λευὶ, τοὺς τῶν προγεγονότων προφητῶν πάντας ἀνατάξασθαι λόγους, καὶ ἀποκαταστῆσαι τῷ λαῷ
τὴν διὰ μωσέως νομοθεσίαν. Hieronymus libro adverſus Hel- Cap. 3.
vidium Eſdram vocat *inſtauratorem Pentateuchi.* Baſilius
epiſtolâ ad Chilonem: Prope Carmelum *eſt campus,* Circa finē.
in quem quum Eſdras ſeceſſiſſet, libros Scripturæ divinitus inſpiratæ divino iuſſu eructavit. πεδίον ἐν ᾧ ἀναχωρήσας Εσδρας, πάσας τὰς θεοπνεύστους βίβλους προστάγματι Θεοῦ ἐξηρεύξατο. Id ſanè conforme prorſus narrationi apocryphæ in quarto Eſdræ. Chryſoſtomus homiliâ IIX in epiſtolam ad Hebræos: *Incenſi ſunt libri: inſpiravit DEVS iterum alium virum, ut mirabiles illas ſcripturas repararet, Eſdram dico; & ex reliquiis illarum componere fecit.* Theodoretus præfatione in Pſalmos. Θείας ἀναπλησθεὶς χάριτος ὁ θαυμάσιος Εσδρας τὰς ἱερὰς ἀνέγραψε βίβλους, ὑπὸ τῆς τῶν Ιουδαίων ἀμελείας καὶ τῆς τῶν Βαβυλωνίων δυσσεβείας, πάλαι διαφθαρείσας. *Mirabilis Eſdras divinæ gratiæ plenus ſacros libros deſcripſit, partim per Iudæorum incuriam, partim per Babyloniorum impietatem pridem depravatos.* Repetit procemio in Cantica, omneſque veteris Scripturæ libros reſtaurationi

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

rationi per Eſdram factæ imputat. οὐκ ἐξ ἀντιγράφων δὲ ἔγραψεν, inquit, ἀλλὰ τοῦ θείου πνεύματος πλήρης γενόμενος. *Scripſit nullo adiutus exemplari, ſed divino ſpiritu afflatus.* Auctor de mirabilibus Scripturæ inter opera Auguſti-
Lib.2. c.33. ni: *Tempore captivitatis completo Eſdras Dei ſacerdos combuſtam à Chaldæis in archivis templi reſtituit legem: nempe qui eodem ſpiritu, quo antea ſcripta fuerat, plenus fuit.* Plerique ab apocrypho auctore, ut apparet, ſeducti Eſdræ plus, quàm par eſſet, tribuunt. Propius & ſimilius vero, quod de Pſalmis affirmavit Eſdræque tribuit Hilarius, idem de cæteris quoque antiqui fœderis libris conce-
Prologo in Pſalm. dere. *Incompoſitos eos,* inquit, *& pro auctorum ac temporum diverſitate diſperſos, in volumen unum collegit & retulit.* Eo-
Orig. l.6. cap.1. dem ſenſu accipi poſſunt illa Iſidori: *Hebræi Vetus teſtamentum, Eſdra auctore, iuxta numerum literarum ſuarum viginti duobus libris accipiunt, dividentes eos in tres ordines, Legis ſcilicet, & Prophetarum, & Hagiographorum,* Et hæc Ra-
Inſtit. cleric. l.3, c.54 bani Mauri: *Omnes hos* Hebraicos *libros Eſdra poſt incenſam legem à Chaldæis, divino afflatus ſpiritu reparavit; cunctaque prophetarum volumina, quæ fuerant à gentibus corrupta, correxit, totumque teſtamentum in viginti duos libros conſtituit, ut tot libri eſſent in lege, quot habentur & literæ.* Neque magiſtri Hebræorum Eſdræ ejuſque ſociis, ultimis videlicet prophetis & ſenioribus (quos vocant אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה *viros concilii magni*; cui nempe caput & præſidem Eſdrã tribuunt) aliam quàm colligendi, recenſendi & digerendi operam adſignant.

XIV. Codex itaque ſacrorum voluminum Veteris teſtamenti, qualis & quantus fuit mox poſt captivitatem Babylonicam & ſeculo Eſdræ, talis & tantus à Iudæis accuratè conſervatus ad tempora verſati in terrâ Servatoris tranſiit; & inde ad Eccleſiam venit, ſine

ſine ullâ additione, imminutione vel immutatione; & in hunc uſque diem à Iudæis, ut integer & inviolatus permaneat, ſummâ curâ non ſaltem religioſè, ſed etiam ſuperſtitioſè, cuſtoditur. Obſervandum autem in quibuſdam editionibus primæ claſſi ſive Pentateucho ſubjungi quinque libellos feſtivitatum, uti vocant. Quandoquidem enim vertente quolibet anno totam legem in ſynagogis ſuis prælegunt, hos autem certis nonnullis temporibus & feſtis, quæ celebrant, ideo è claſſibus, ad quas aliàs pertinent, amotos Legi ſubjungunt. *Moſes*, ait Apoſtolus Iacobus, *ab ætatibus antiquis oppidatim habet, qui ipſum prædicent, quum in ſynagogis per ſingula ſabbata legatur.* Act. 15, 21. Quod inde à tot ſeculis in hunc uſque diem obtinet eum in modum, ut quotannis totus abſolvatur. Singulis enim ſabbatis ſingulæ adſignatæ ſunt פָּרָשׁוֹת ſive *ſectiones*: quibus ſubjunguntur lectiones è Prophetis tum prioribus tum poſterioribus, è nullo autem ſæpius quàm ex Ieſaia, reſpondentes & congruæ lectionibus Moſaicis. הַפְטָרוֹת vocant ſive *dimiſſiones*, quòd iis lectis populus dimittatur. Ad hanc voculam annotat Elias, quem Levitam & Germanum vocant, in ſuo Tiſchbi, temporibus Antiochi Epiphanis Iudæorum hoſtis factum eſſe, ut quum ab eo prohiberentur legem more conſueto ſabbatis populo proponere (*apud quemcunque* enim *inveniebatur liber fœderis, & quicumque obſervabat legem, edicto regis afficiebatur morte*) 1 Macc. 1, 60. in vicem lectionum Moſaicarum ſubſtituerint Propheticas, quantum fieri poſſet, cognatas. *Quamvis inhibitio illa ceſſavit*, ait Elias, *ritus tamen iſte non ceſſavit, ſed uſque in hunc diem legunt ſectiones Propheticas poſt lectiones Legis.* Innuit videlicet, ceſſante tyrannide Antiochi & recuperatâ facultate legendi Moſen, manſiſſe

nihilominus morem legendi Prophetas, & ex eis deſumtas Haphtaras Moſaicis Paraſchis ſubjungendi. Sanè *lectionem Legis & Prophetarum* ſabbatis frequentari ſolitam conſtat ex Act. XIII, 15: & ibidem ſanctus
verſ. 27. Paulus affirmat, *voces Prophetarum per omne ſabbatum legi.* Quænam autem Haphtaræ Propheticæ reſpondeant Paraſchis Moſaicis, oſtendit לוּחַ ſive tabula Bibliis Hebræis ſubjungi ſolita. Tota quidem lex lectionibus, quæ ſabbatis deſtinatæ, abſolvitur: feſtis nihilominus magnis, quæ eò faciant, ex illâ prælegunt; & tum hisipſis tum aliis inſignibus præter ſabbata diebus ſuas partim ex Moſe partim ex Prophetis lectiones tribuunt. Celebrant enim juxta legem Moſaicam tria magna feſta, quæ appellant שָׁלֹשׁ רְגָלִים vocabu-
Cap. 23, 14. lis ab Exodo deſumtis; Paſchæ videlicet, Septimanarum ſive Pentecoſtes, & Tabernaculorum. Feſto Paſchæ legunt Canticum canticorum; feſto Septimanarum libellum Ruth; feſto Tabernaculorum Eccleſiaſten. Die autem nono menſis quincti ſive Iulii, quo templum à Nebucadnezare exuſtum, legunt Threnos Ieremiæ; diebus Purim, qui in Adar vel Februarium incidunt, librum Eſther, in memoriam liberationis à crudelibus molitionibus Hamanis. Et hi ſunt libri, quos חָמֵשׁ מְגִלּוֹת appellant, & loco ſuo motos Pentateucho ſubjungunt.

XV. Secunda claſſis continet priore loco Prophetas priores, nempe librum Ioſuæ; librum Iudicum, cujus aliàs appendix libellus Ruth, partem genealogiæ Davidis, & proinde Chriſti, complexus; duos libros Samuelis, qui tamen antiquis Hebræis unicus; & totidem Regum, itidem Hebræis unus: poſteriore exhibet Prophetas tum majores tres, Ieſaiam, Ieremiam unà

cum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

cum ſuis Threnis ſive lamentationibus, & Iezechielem; tum minores duodecim, quos memoriæ ſuggerere poterunt qualeſcumque hi verſiculi:

Præcedunt Hoſea, Ioël, Hamos, Hobadiah:
Ionas, Micha, Nahum, Chabacuc, Zephania ſequun-
Poſtremi Haggæus, Zacharias & Malachias. (tur.

Iudæi vocant תְּרֵי עֲשָׂר *Duodecim*, Chaldaicè per ſyncopen תְּרֵיסַר & pro uno libro habent. Hinc protomartyr Stephanus quum ex Hamos quædam proferret, ea ſcripta dicit *in libro Prophetarum*, Actor. VII, 42. Hieronymus epiſtolâ ad Paulinum: *Duodecim Prophetæ in unius voluminis anguſtias coarctati.* R. David Kimhi in Hoſeam præfatus orditur in hunc modum: *Hic liber coagmentatus eſt ex XII Prophetis. Dixerunt doctores noſtri, quorum memoria ſit in benedictione, coniunctos eſſe ne quis ex illis liber periret propter brevitatem ſuam, ſi unuſquisq; ſecundum ſe ſeorſim haberetur.* Hinc itaque Iudæi octo numerant libros propheticos, nempe quatuor priorum Prophetarum, Ioſuæ, Iudicum, Samuelis, Regum; & quatuor poſteriorum Ieſaiæ, Ieremiæ, Iezechielis & duodecim conjunctorum. Hieronymus Prologo galeato: *Fiunt pariter Veteris legis libri viginti duo, id eſt, Moſis quinq;, & Prophetarum octo, Hagiographorum novem.* Bava bathra: *Habuit octo Prophetas unà colligatos.* היו לו שמונה נביאים מרבקים כאחד Fol. 13, b. Servator ex Ieſaia, Marcus ex Malachia, Paulus ex Habacuc nonnulla proferentes, dicunt illa ſcripta eſſe *in Prophetis*, id eſt, in eo volumine ſive parte Scripturæ, quæ Prophetis tribuitur. Ioh. 6, 45. Marci 1, 2. Act. 13, 40.

XVI. Tertia claſſis Hagiographa novem libris uti modò diximus, complectitur; & primo quidem loco exhibet ſcripta duorum Regum, Pſalmos videlicet Davidis, quos Hebræi inſtar Moſaici voluminis in

quinque libros, qui numerum tamen Canonicorum non augent, (*inciſiones* appellat Hieronymus) partiuntur; & tres libros Salomonis, Parabolas, Eccleſiaſten & Canticum canticorum: deinde Iobum; poſtea Danielem; Hezram vel Eſdram unà cum Nehemia, qui juncti apud Hebræos unum conficiunt librum; hiſtoriam Eſtheræ; denique דִּבְרֵי הַיָּמִים Verba dierum, Annales ſive Chronicon, quod continet breviarium propagati ab orbe condito generis humani, poſterorumque Abrahami uſque ad Saulem & Davidem; & inde compendium rerum à Davide Regibuſque ſucceſſoribus geſtarum uſque ad ſolutam captivitatem Babylonicam. Exhibet igitur hoc ipſum Chronicon ſummam temporis & hiſtoriæ, quæ in ævum, quo Patriarchæ, Moſes & auctores canonicorum antiqui fœderis librorum vixerunt, incidit; quin ob hanc rationem utpote *inſtrumenti veteris epitome*, quemadmodum loquitur Hieronymus, ultimo loco collocatum ſeriem librorum, quos diximus, claudere videtur. Hi itaque ſunt libri, præter quos Eccleſia veteris teſtamenti alios ullos, tamquam canonicos & propheticos, numquam habuit, aut in conſortium ſacri codicis admiſit.

Prol. gal.

Epiſtolâ ad Paulinum.

XVII. Rei ſive firmandæ ſive illuſtrandæ faciunt verba Ioſephi, ſcriptoris rerum Iudaicarum antiqui & accurati, libro primo contra Apionem; quæ proinde hîc legi operæ fuerit precium. οὐ μυριάδες βυβλίων εἰσὶ παρ' ἡμῖν ἀσυμφώνων καὶ μαχομένων. δύο δὲ μόνα πρὸς τοῖς εἴκοσι βυβλία, τὰ τοῦ παντὸς ἔχοντα χρόνου τὴν ἀναγραφήν, τὰ δικαίως πεπιστευμένα. *Non ſunt nobis innumeri libri diſcordes inter ſe, ac pugnantes, ſed duo tantùm & viginti, totius temporis deſcriptionem continentes, quibus meritò fides habetur.*

Horum

Horum quinq; Moſis ſunt, qui & leges continent, (ἃ τούς τε νό-
μους περιέχει: ita apud Euſebium, qui hæc ipſa produ- Hiſt.l.5.
cit, legitur rectiùs, quàm γενομένους, uti eſt in hodiernis cap.9.
Ioſephi codicibus) *& humani generis propagationem, & ad
mortem uſq; illius extenduntur. Tempus hoc tribus annorum
millibus paullò minus eſt. A morte verò Moſis uſq; ad regnum
Artaxerxis, qui poſt Xerxen Perſarum rex fuit, Prophetæ
Moſe poſteriores ſuorum temporum res geſtas tredecim libris
complexi ſunt.* Hi ſunt libri Ioſuæ, Iudicum, Samuelis,
Regum; Ieſaiæ, Ieremiæ, Iezechielis, XII Prophetarum;
Danielis, Iobi, Eſdræ, Eſtheræ, Chronicorum. *Reliqui
quatuor* (Pſalterium, Proverbia, Eccleſiaſtes, Cantica)
*hymnos ad Deum, & admonitiones ad corrigendam hominum
vitam continent. Ab Artaxerxe autem ad noſtra uſq; tempo-
ra ſunt quidem ſingula ſcripta, non tamen ita fide digna, ſicut
præcedentia,* διὰ τὸ μὴ γενέσθαι τὴν τῶν προφητῶν ἀκριβῆ δια-
δοχήν, *quòd non fuerit certa Prophetarum ſucceſſio. Res ipſa
v rò oſtendit, quantam nos ſcripturis noſtris fidem habeamus.*
τοσούτου γὰρ αἰῶνος ἤδη παρῳχηκότος, οὔτε προσθεῖναί τις οὐ-
δὲν, οὔτε ἀφελεῖν αὐτῶν, οὔτε μεταθεῖναι τετόλμηκε. πᾶσι γὰρ
σύμφυτόν ἐστιν εὐθὺς ἐκ τῆς πρώτης γενέσεως ἰουδαίοις ὀνομάζειν (τὸ
νομίζειν apud Euſebium rectiùs) αὐτὰ θεοῦ δόγματα, καὶ
τούτοις ἐμμένειν, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν, εἰ δέοι, θνήσκειν ἡδέως. *Quum
enim tantum interea ævi ſit elapſum, nemo tamen illis vel adii-
cere quidquam, vel adimere, vel mutare auſus fuit. Nempe
omnibus Iudæis ab ineunte ætate inſitum & quaſi innatum eſt,
hæc Dei dogmata exiſtimare, inq; illis permanere, & pro illis
cupidè, ſi neceſſe ſit, mori.* Ad eumdem modum Philo a-
pud Euſebium προπαρασκευῆς libro octavo teſtatur Iu-
dæos annis pluribus quàm bis mille μὴ ῥῆμά γε μόνον τῶν
ὑπὸ Μωσέως γεγραμμένων κινῆσαι, ἀλλὰ κἂν μυριάκις αὐτοὺς
ἀποθανεῖν ὑπομεῖναι θᾶττον, ἢ τοῖς ἐκείνου νόμοις καὶ ἔθεσιν ἐναν-

τία πειθῆναι. *Ne unicam quidem in iis, quæ à Moſe ſcripta ſunt, voculam immutarunt; quin imò malint millies mori, quàm eius legibus & ſtatutis derogare.*

XIIX. Obſervari poteſt Ioſephum ſacros libros numero viginti & duorum includere, uti etiam facit Hieronymus Prologo galeato. Recentiores itaq; ſunt illi *nonnulli*, qui, ut ibidem memorat, *Ruth & Cinoth inter Hagiographa ſcriptitant, & hos in ſuo numero putant ſupputandos, ac per hoc eſſe priſcæ Legis libros viginti quatuor;*
Apoc. 4, 4. *quos ſub numero viginti quatuor ſeniorum Apocalypſis Iohannis inducit adorantes Agnum.* Et hos tamen nonnullos ſequitur, quum ſcribit præfatione in Danielem: *In tres partes omnis à Iudæis Scriptura dividitur, in Legem, in Prophetas, & in Hagiographa, id eſt, in quinq;, & in octo, & in undecim libros.* Item præfatione in Eſdram & Nehemiam: *Quæ non habentur apud Hebræos, nec de XXIV ſenibus ſunt, procul abiicienda.* Hinc etiam vocant עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע *Viginti qua-*
Cap. 1, 10. *tuor.* Targum in Cantica: *Illi Deo, ait ſynagoga Iſraëlitica, cupio ſervire, qui interdiu amictus eſt ſtolâ candidâ inſtar nivis,* וְעָסֵק בְּעֶשְׂרִין וְאַרְבְּעָה סִפְרִין *& occupatus eſt in viginti quatuor libris* Biblicis, nempe *Legis, & verborum Propheticorum, & Hagiographorum; & noctu occupatus eſt* ſive ſtudet *in ſex ordinibus Miſchnæ* Talmudicæ. Vel hinc patet paraphraſten hunc non eſſe admodum antiquum, & Onkeloſio atque Ionathane longè inferiorem & recentiorem. Quòd autem iſta abſurditatem manifeſtam imò impietatem contineant, ideo in poſterioribus editionibus omiſſa ſunt. Et rectius igitur eſt & antiquius Ruth cum Iudicibus, quorum *diebus facta eius narratur hiſtoria, in eumdem librum compingere*, ut loquitur Hie-
Prol. gal. ronymus; & à Ieremia ſuos Threnos non divellere. Sed hæc obiter & in tranſcurſu.

XIX. E

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

XIX. E Ioſephi autem & Philonis verbis id etiam rectè colligitur, fruſtra fore, ſi qui dicere auſint, libros, de quibus controvertitur, olim in canone fuiſſe, ſed à Iudæis rejectos eſſe. Majore enim reverentiâ & religione ſacros libros & hodie proſequuntur, & ſemper proſequuti ſunt Iudæi, quàm ut minimum tanti facinoris in animum admitterent. Et quando rejecerunt? Num ante exhibitum Meſſiam? At liber Siracidæ ſub Ptolomæo Euergete ſcriptus eſt: libri Maccabæorum altero ante natum Servatorem ſeculo. Num ſimul ac in lucem prodierunt, rejecti ſunt? Et qui propter Scripturas perperam expoſitas & traditionum additamentis oblæſas acriter à Servatore objurgantur, quomodo, ſi tot tantoſque ſacros libros rejeciſſent, & canonem Scripturarum quartâ ſui parte mutilaſſent, eo nomine reprehenſi numquam eſſent? Nec priſci Chriſtiani criminis hujus meminerunt, aut Iudæos accuſant. Quod factum omnino fuiſſet, ſi vel ante vel poſt exhibitum Servatorem id commiſiſſent.

XX. Porrò quo ſuo bono, quo fine rejecerunt? Loca quidem, quæ Meſſiam pridem veniſſe docent, quòd abolita velint, ſuſpicio eſt. At talia in iſtis libris nulla occurrunt. Si Iudæis mutilandi vel animus vel facultas, mutilaſſent potius Ieſaiam & Danielem.

XXI. Denique quâ linguâ exſtabant, quando à Iudæis ut Canonici habebantur & legebantur? Num aliâ, quàm quâ hactenus uſi ſcriptores θεόπνευστοι, & quâ intelligerent, qui Ieroſolymis & in Palæſtinâ degebant? Si hac ipsâ, qui fit, quòd interciderint? quòd Eccleſia, quemadmodum acceperat, non ſervaverit? præſertim quum primi Chriſtiani à Iudæis eſſent, & quemadmodum cæteros, ita quoque hoſce libros, ſi Hebraicè tunc exſti-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

Prol. gal. exſtitiſſent, tales ſecum in Eccleſiam tranſtuliſſent. Hieronymus quidem affirmat ſe *Maccabaeorum primum librum Hebraicum reperiſſe*; item Tobiæ & Iudithæ libros *Chaldæo ſermone conſcriptos*. Præfatus in libros Salomonis itidem teſtatur ſe Siracidæ librum *Hebraicum reperiſſe*. Verſiones hæ poſterioribus temporibus confectæ, & ipſo Hieronymi ævo, ut apparet, raræ paucorumq; manibus tritæ. De cæteris, quamquam ſatis grandibus libris, nullum vel Hebræo vel Chaldæo ſermone redditum reperire potuit. Quin ſecundum Maccabæorum *Græcum eſſe* affirmat, *quod ex ipsâ quoq; phraſi probari poſſit*. Et de libro, qui Sapientia Salomonis inſcribitur; *Apud Hebræos nuſquam eſt: quin & ipſe ſtylus græcam eloquentiam redolet*. Sed hic etiam poſtea converſus fuit, quod ex auctiore Rabbinicâ Buxdorfii Bibliothecâ diſcimus. *Rabbi Moſes bar Nachman in præfatione Commentarii ſui in legem teſtatur ſe eum vidiſſe in linguam Chaldaicam ſive Syriacam translatum; & adducit illic aliquot verſus, qui exſtant in libro græco Sapientiæ. Dialectus autem in illis eſt purè Syriaca, unde recentior videtur eſſe illa translatio.* Hæc ibi. Tobiæ itidem liber hodie exſtat Hebraicè, editus & latinè converſus à Sebaſtiano Munſtero. Tales translationes omnes, & quas Hieronymus memorat, & quæ acceſſerunt poſtea, à recentioribus Iudæis confectæ, nec umquam tamen in Canonem, ut pari cum cæteris loco vel auctoritate eſſent, receptæ fuerunt.

Præf. in Tob. & Iud.

Prol. gal.

Præfat. in libros Sal.

XXII. Vt igitur dictum eſt pridem, quos ſynagoga in canone numquam habuit, hos etiam Eccleſia tamquam canonicos Veteris teſtamenti agnoſcere non potuit. Implicat enim, librum eſſe canonicum Veteris teſtamenti, & tamen ſub ipſo illo vetere teſtamento nec canoni adſcriptum, nec canonicum habitum fuiſſe.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

iſſe. Quare, ſi de libris Veteris teſtamenti loquamur, & vocem *canonici* propriè & ſtrictè accipiamus, non poteſt alius dari canon Chriſtianorum, quàm Iudæorum, ſed unum & eumdem oportet eſſe. Sicut, inquam, non ſunt alii libri Moſaici Chriſtianorum, quàm Iudæorum, ita in univerſum de Canonicis antiqui fœderis ſtatuendum erit, ut non poſſint eſſe alii Eccleſiæ poſt Chriſtum, quàm fuerunt ſynagogæ ſive Eccleſiæ ante Chriſtum.

XXIII. Neque verò Eccleſia Chriſtiana alios canonicos libros vel alium canonem admiſit aut habuit. Quod attinet ipſam Novi teſtamenti ſcripturam, in eâ per Servatorem partitio in Legem, Prophetas & Hagiographa, ut monuimus, approbatur; & proinde ſeparantur libri, qui ad unam ex his claſſibus referri nequeunt; uti non poſſunt controverſi. Nec ullibi in toto Novo teſtamento ullum ex tot & tantis libris profertur dictum aut teſtimonium aut exemplum.

XXIV. Quod attinet eccleſiaſticos ſcriptores, exhibito Chriſto poſteriores (ut nunc etiam, quos canonicos habuerint, ſive quibus, quòd in canone eſſent, teſtimonium illi, & per illos ipſa Eccleſia perhibuerit, videamus,) ſunt ſcriptores, quos diximus, & Patres appellare conſuevimus, vel Græci vel Latini, ſicut eccleſia quoque, quà maximas & potiſſimas ſuas partes, in Græcam & Latinam, ſive Orientalem & Occidentalem diſpeſci ſolet; inſtar veteris imperii vel orbis Romani, de quo Claudianus: *Conſpirant gemini fratres communibus orbes.* Bello Gildonico. Græci alios, præter Hebræos & tribus iſtis claſſibus comprehenſos, nullos umquam admiſerunt, & ne hodie quidem admittunt. Quod ut reddatur manifeſtum, Græcos, quos catalogum te-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

xuiſſe, ſive libros canonicos Veteris teſtamenti recenſuiſſe conſtat, juxta ætatum ſeriem producemus & luſtrabimus.

XXV. Melito Sardium in Aſiâ epiſcopus ſecundo Eccleſiæ ſeculo floruit, & M. Aurelio Antonino Imperatori pro Chriſtianis apologiam obtulit, ut eſt apud Euſebium hiſtoriæ libro IV, cap XXV. Oneſimo autem cupidè poſcenti è Scripturis excerpta de Chriſto & fide Chriſtianâ teſtimonia mittit, & κατὰ τὸ προοίμιον ἀρχόμενος τῶν ὁμολογουμένων τῆς παλαιᾶς διαθήκης γραφῶν ποιεῖται κατάλογον, *Exorſus in proœmio, librorum Veteris teſtamenti communi conſenſu receptorum catalogum texit.* Subjicit Euſebius ipſa ad Oneſimum verba. *Quoniam*, inquit, *cupis ſcire accuratam veterum librorum ſeriem, quo ſint numero & ordine*, τὴν τῶν παλαιῶν βιβλίων ἀκρίβειαν, πόσα τὸν ἀριθμὸν, καὶ ὁποῖα τὴν τάξιν εἶεν, — *ſuſcepto in Orientem itinere ad loca profectus, in quibus iſta & prædicata ſunt & acta, accuratè qui Veteris teſtamenti ſint libri, inquiſivi, & ſubſcriptos tibi tranſmiſi, quorum hæc ſunt nomina: Moſis quinque, Geneſis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomion, Ieſus Nave, Iudices, Ruth, Regum quatuor, Paralipomenon duo, Pſalmi Davidis, Salomonis parabolæ ſive ſapientia* (παροιμίαι, ἡ σοφία, *legendum* ἣ, atque inde vertit Rufinus, *Salomonis proverbia, quæ & Sapientia*) *Eccleſiaſtes, Canticum canticorum, Iob; Propheta Ieſaias, Ieremias, Duodecim uno libro comprehenſi, Daniel, Iezechiel, Eſdras.* Subjungi debebat *Eſther*: ſed affinitas nominum fecit, ut librarius omiſerit ſive quòd feſtinaret, ſive quòd utrumque pro eodem haberet, & alterutrum redundare exiſtimaret. Ex ipſis autem Melitonis verbis liquet, catalogum hunc conſenſu orientalium Eccleſiarum receptum & approbatum fuiſſe.

XXVI.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

XXVI. In tertium ſeculum incidit ætas Origenis, viri, ſi quiſquam alius, rerum, de quibus hîc controvertitur, periti, & quos libros Eccleſia Veteris teſtamenti canonicos habuerit, indicare idonei. Procemio igitur in Pſalmos, quod nobis itidem ſervavit opera & induſtria Euſebii, ἔκθησιν πεποίηται τοῦ τῶν ἱερῶν γραφῶν τῆς παλαιᾶς διαθήκης καταλόγου, ubi huiuſmodi utitur verbis: οὐκ ἀγνοητέον εἶναι τὰς ἐνδιαθήκους βίβλους, ὡς ἑβραῖοι παραδιδόασιν, δύο καὶ εἴκοσιν, ὅσος ὁ ἀριθμὸς τῶν παρ' αὐτοῖς στοιχείων ἐστί. *Non oportet ignorare, canonicos libros, quemadmodum Hebræi tradunt, duos eſſe & viginti, quot etiam literarum apud ipſos ſunt elementa.* Mox eos enumerat, totidem videlicet, quot ſunt in codice Hebræo. Quum autem ſingulis ſua indat nomina non ſaltem Græca, ſed etiam Hebræa, non eſt mirum hæc à librariis perperam deſcripta. Quorum culpâ in Euſebiano codice excidit liber duodecim Prophetarum, ſine quo ſibi non conſtat numerus duorum & viginti. Nicephorus Euſebium deſcripſit, & librarios paullò accuratiores nactus, *Duodecim Prophetarum librum Thereaſar* exhibet: uti etiam verſio à Rufino profecta. Conjungit autem Origenes Rutham cum Iudicibus: de Ieremia in hunc modum loquitur: ἱερεμίας σὺν θρήνοις καὶ τῇ ἐπιστολῇ ἐν ἑνί, Ιερεμιά. *Ieremias cum Threnis & epiſtolâ unum eſt.* Repetito nomine Ieremiæ Hebræum vocabulum exprimere voluit. Epiſtola à Ieremia Ieroſolymis Babylonem ad deportatos miſſa habetur capitulo XXIX.

Hiſt. l 6. cap. 19.

Lib. 5. c. 16.

XXVII. Euſebio, cujus ætas in ſeculum quartum competit, ſervata Melitonis & Origenis teſtimonia debemus. Et quoniam ita recitat, ut probet, ipſum quoque cæteris teſtibus meritò accenſemus. Paria verò cum Melitone & Origene eum facere hinc

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

etiam liquet, quòd ſcribit poſteriore libro Chronicorum, numero CIↃ IↃ XXCIV: Ἕως μὲν οὖν Ἔσδρα καὶ Νεεμίου αἱ ἐνδιάθετοι Ἑβραϊκαὶ γραφαί. *Ad Eſdram & Nehemiam uſq; hactenus canonicæ Hebraicæ ſcripturæ.* Et ad annum primum Seleuci juxta verſionem Hieronymi: *Maccabæorum hiſtoria Græcorum hinc ſupputat regnum: verùm hi libri inter divinas Scripturas non computantur.* Idem libro octavo ἀποδείξεως εὐαγγελικῆς negat ſe duces, qui poſt Zorobabelem populo præfuerint, exactè & diſtinctè poſſe enumerare, τῷ μηδὲ φέρεσθαι θείαν βίβλον ἐξ ἐκείνου μέχρι τῶν τοῦ σωτῆρος καιρῶν, *quòd ab illo tempore uſq; ad tempora Servatoris nullum exſtet ſacrum volumen.* Quotquot autem Eſdram, Nehemiam, Malachiam prophetarum ultimos, & unà cum eis prophetiam ceſſaſſe & exſpiraſſe ſtatuunt; iidem quoque aliud ſtatuere nequeunt, quàm libros poſt illa tempora ſcriptos nec propheticos eſſe, nec ad conſortium ſacri canonis admitti poſſe. De Iudæis res nota eſt & manifeſta ex iis, quæ è Ioſepho adducta. Ad eumdem modum Seder olam zuta, interprete Genebrardo: *Anno quinquageſimo ſecundo Medorum & Perſarum mortui ſunt Haggæus, Zacharias, Malachias. Quo tempore ceſſavit prophetia de Iſraële.* Vnde etiam ipſe Genebrardus ſecundo ſuæ Chronographiæ libro affirmat *Prophetas in Malachia ceſſaſſe.* Aben Ezra initio ſui in Malachiam commentarii: הוא סוף הנביאים *Is finis eſt Prophetarũ,* — כי במותו נפסקה הנבואה מישראל *quoniam in eius morte deſtitit* ſive receſſit *prophetia ab Iſraële.* E Chriſtianis audivimus Euſebium: audiamus etiam plures. Theodoretus prooemio in Malachiam: Μωσῆς μὲν ὁ μέγας ὁ νομοθέτης πρῶτος ἡμῖν ἀνάγραπτα τὰ θεῖα καταλέλοιπε λόγια· ὁ δὲ θεσπέσιος Μαλαχίας μετὰ πάντας τοὺς προφητείαν συγγεγραφότας τὰ θεῖα θεσπίσματα συγγρα-

Sub init.

συγγραφῇ παραδέδωκε. *Moſes quidem, magnus ille legislator, primus nobis divina eloquia ſcripto conſignata reliquit: admirandus verò Malachias poſt omnes, qui prophetiam conſcripſerunt, divina oracula literis mandavit.* Hinc Cornelius Ianſenius in Eccleſiaſtici XLIIX, II: *Malachias de Iohanne baptiſta apertè vaticinatus eſt. Obſervandum* itaque, *quòd noviſſima omnium prophetiarum, quæ in canone apud Hebræos habentur, verba ſunt de Iohanne baptiſta; poſt quem promiſſum nulla exſtat prophetia ſcripta ab aliquo propheta, qui canonicus habeatur, quouſque ille promiſſus veniret; à quo incipit ſcriptura Novi teſtamenti: ut hinc intelligere liceat mirabilem connexionem ſcripturæ Novi teſtamenti cum Prophetis.* Auguſtinus libro XVII de civitate Dei, cap. ultimo: *Toto illo tempore, quo redierunt de Babylonia, poſt Malachiam, Aggæum & Zachariam, qui tunc prophetaverunt, & Eſdram, non habuerunt prophetas uſque ad Salvatoris adventum, niſi alium Zachariam patrem Iohannis, & Eliſabet eius uxorem, Chriſti nativitate iam proximâ; & eo iam nato, Simeonem ſenem & Annam viduam &c. Sed hanc iſtorum prophetiam Iudæi reprobi non accipiunt: acceperunt autem, qui ex eis innumerabiles Evangelio condiderunt. — Malachiam verò, Aggæum, Zachariam, & Eſdram etiam Iudæi reprobi in auctoritatem canonicam receptos noviſſimos habent.* Quin ipſe primus Maccabæorum de ſtatu rerum poſt cæſum Iudam Maccabæum: *Facta eſt tribulatio magna in Iſraël, qualis non fuit ex die, quâ non eſt viſus propheta in Iſraël.* cap. 9, v. 27. Ex quo autem non viſus eſt aliquis propheta, aut prophetico ſpiritu præditus, ex eo nullus canonicus liber ſcribi vel edi potuit.

XXIIX. Sed nos ad Græcos redeamus; quorum è quarto ſeculo tot exſtant inſignia monumenta, quot ex alio nullo. Eminet inter cæteros Athanaſius, cujus operi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

operibus inſerta legitur Synopſis ſacræ ſcripturæ, quâ primùm libri enumerantur; deinde ſingulorum ſumma & περικοπὴ exponitur. Sub initium eos à Chriſtianis canonicos haberi, qui Hebræis tales ſint, agnoſcit & ſupponit. Πᾶσα γραφὴ ἡμῶν Χριστιανῶν θεόπνευστός ἐστιν. οὐκ ἀόριστα δὲ, ἀλλὰ μᾶλλον ὡρισμένα καὶ κεκανονισμένα ἔχει τὰ βιβλία. καὶ ἔστι τῆς μὲν παλαιᾶς διαθήκης ταῦτα. *Omnis noſtra, qui Chriſtiani ſumus, Scriptura divinitus eſt inſpirata. Libros autem habet non indefinitos, ſed omnino definitos, & certo canone comprehenſos. Et Veteris quidem teſtamenti ſunt iſti:* ac incipit enumerare. Quum enumeraſſet, ſubjicit, Ὁμοῦ τὰ κανονιζόμενα τῆς παλαιᾶς διαθήκης βιβλία εἴκοσι δύο, ἰσάριθμα τοῖς γράμμασι τῶν Ἑβραίων. *Sunt in univerſum veteris teſtamenti libri canonici viginti duo, pares numero literis Hebræorum.* Hiſce tamen Eſtheræ librum non annumerat: nihilominus ex teſtimonio veterum ab Hebræis canonicum haberi annotat. *Sunt*, ait, *præter iſtos alii nonnulli Veteris teſtamenti libri, non quidem in canonem recepti, ſed qui tantùm catechumenis præleguntur:* & recenſet libros Sapientiæ, Siracidæ, Eſtheræ, Iudithæ, Tobiæ. Maccabæorum non meminit, neque quando enumerat, neque quum ſummas & argumenta ſingulorum recitat. De Eſtheræ verò, ut diximus, refert κανονίζεσθαι παρ' Ἑβραίοις. Initium ejus hoc dicit eſſe: *Anno ſecundo, regnante Artaxerxe magno, primâ die menſis Niſan ſomnium vidit Mardochæus filius Iairi, qui filius Semei, & hic Kiſæi, è tribu Beniamin.* Hæc autem verba ſunt non Hebræi libri, ſed Græci qui adſutus eſt, & legitur hodie ſubjunctus textui Hebræo. Vbi in vulgatâ Latinâ adjecit & annotavit Hieronymus: *Quæ habentur in Hebræo,* (Cap. 10 & ſeqq.) *plenâ fide expreſſi. Hæc autem quæ ſequuntur, ſcripta reperi in editione vulgatâ, quæ Græcorum linguâ & literis continentur: & in-*

& interim poſt finem libri hoc capitulum ferebatur, quod iuxta conſuetudinem noſtram obelo, id eſt, veru prænotavimus. Et proximè ante verba ab Athanaſio producta: *Hoc quoq́ principium erat in editione vulgatâ, quod nec in Hebræo, nec apud ullum fertur interpretum.* Non eſt igitur improbabilis conjectura Sixti Senenſis, Bibliothecæ ſuæ libro primo in hunc ſcribentis modum. *Accidit, ut propter has appendicum lacinias, hinc inde quorundam ſcriptorum temeritate inſertas, liber hic, quamvis Hebraicus, & Hebræis receptus, ſerò admodum apud Chriſtianos Canonicam auctoritatem receperit. unde nec ipſum Melito Sardenſis epiſcopus, nec Gregorius Nazianzenus inter ſacros libros enumerarunt: & Athanaſius de catalogo canonicorum voluminum tanquam nothum nominatim abiecit. quem deniq́ concilium Carthaginienſe tertium inter ſacra volumina computavit.* Fallitur hîc Sixtus; diu enim ante tertium Carthaginienſe concilium canonicis libris anumeravit Origenes, quem paullò antè produximus; annumerarunt plures, quorum teſtimonia deinceps proferemus. Athanaſius ita abjecit, ut nihilominus teſtetur κανονίζεσθαι παρ᾽ ἑβραίοις. Et quum canonem Hebræum fundamentum ponat canonis Chriſtiani, quid revera ſenſerit aut ſentire eum oportuerit, hinc eſt manifeſtum; undecumque tandem factum, ut in fraudem inductus in enumerando omiſerit. Apud Melitonem παρόραμα librarij eſſe exiſtimo: qualia nonnulla in priſcos libros à primis aut proximis exſcriptoribus invecta poſterioribus multis impoſuiſſe eruditi fatentur. Et hinc fortè, quòd Nazianzenus antiquum ejuſmodi Melitonis exemplar præ oculis habens omiſit.

XXIX. Gregorius enim hic Nazianzenus itidem canoni Chriſtiano tamquam fundamentum aut nor-

mam

mam apponit numerum Hebræorum, carmine περὶ τῶν γνησίων βιβλίων τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, ubi hæc habet:

Ἀρχαίας μὲν ἔθηκα δύω καὶ εἴκοσι βίβλους,
Τοῖς τῶν Ἑβραίων γράμμασιν ἀντιθέτους.
Fœderis antiqui viginti ſunt duo libri:
Et ſunt Hebræis literulæ totidem.

Hos verſiculos enumerationi ſubjecit: præmiſit autem iſtos:

Ὄφρα δὲ μὴ ξείνῃσι νόον κλέπτοιο βίβλοισι,
(Πολλαὶ γὰρ τελέθουσι παρέγγραπτοι κακότητες)
Δέχνυσο τοῦτον ἐμεῖο τὸν ἔγκριτον ὦ φίλ' ἀριθμόν.
Ne tua codicibus fallatur mens alienis,
(Namq; adſcriptitii multi falſiq; vagantur)
Legitimum hunc habeas numerum à me Lector amice.

Mox numerum ſive catalogum ſubijcit, Hebræo prorſus conſentaneum, niſi quòd, neſcio quo caſu vel occaſione, Eſtheram omiſit. Et hæc quidem ex Nazianzeno. De Athanaſio monemus, fragmento epiſtolæ ἑορταστικῆς, quam ut epiſcopus Alexandrinus de feſto Paſchæ, quemadmodum etiam fecit Cyrillus, ad alias ſcripſit eccleſias, catalogum ei, qui in Synopſi habetur, planè conſonum texere. Exorſus ait ſe enumeraturum τὰ
Tomo 2 Commel. pag. 44. κανονιζόμενα καὶ παραδοθέντα πιστευθέντα τε θεῖα εἶναι βιβλία. Quum enumeraſſet, iſta ſubjungit: ἐν τούτοις μόνοις τὸ τῆς εὐσεβείας διδασκαλεῖον εὐαγγελίζεται. μηδεὶς τούτοις ἐπιβαλλέτω· μὴ δὲ τούτων ἀφαιρείσθω τι. περὶ δὲ τούτων ὁ κύριος σαδδουκαίους μὲν ἐδυσώπει λέγων· πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφάς· τοῖς δὲ ἰουδαίοις παρῄνει· ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς. *In his ſolis pietatis ſchola rectè annunciatur. nemo hiſce addat, nemo hinc auferat quidquam. De hiſce Dominus, quum Sadducæos confunderet, ait; Erratis neſcientes Scripturas: Iudæos autem exhortatus; Scrutamini Scripturas.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

XXX. Athanaſio & Nazianzeno adjungamus Cyrillum Ieroſolymitanum, qui itidem, ſicut illi faciunt, ad numerum viginti & duorum Hebræis ſacrum provocat; & librum Estheræ, quod illi non faciunt, diſertè annumerat. Locus eſt ſub finem catecheſeos τῶν φωτιζομένων quartæ: ex quo catalogum ipſum, qui jam ſatis notus eſt, non deſcribimus, ſed hæc tantùm, quæ ei præmittit. φιλομαθῶς ἐπίγνωθι παρὰ τῆς ἐκκλησίας, ποῖαι μὲν εἰσιν αἱ τῆς παλαιᾶς διαθήκης βίβλοι, ποῖαι δὲ τῆς καινῆς· καί μοι μηδὲν τῶν ἀποκρύφων ἀναγίνωσκε· *Diſce ſtudioſè ab Eccleſiâ, quinam ſint Veteris teſtamenti libri, qui verò Novi; & nihil ex apocryphis legas.* Intelligit autem apocrypha ſequiora & reijcula, non Tobiæ, Iudithæ & cæteros hiſce iungi ſolitos libros, quos etiam interdum apocryphos dicimus, quamvis rectiùs Eccleſiaſtici appellentur. De quibus Athanaſius epiſtolâ paullò antè laudatâ: βιβλία οὐ κανονιζόμενα μὲν, τετυπωμένα δὲ παρὰ τῶν πατέρων ἀναγινώσκεσθαι τοῖς ἄρτι προσερχομένοις καὶ βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον. *Libri non quidem in canonem relati, ſed à patribus ſive maioribus noſtris propoſiti, ut prælegantur iis, qui primùm accedunt, & ſimplicem pietatis rationem cupiunt edoceri.* Sed pergat Cyrillus: *Divinas*, inquit, *lege Scripturas, nempe Veteris teſtamenti libros viginti duos, quos ſeptuaginta duo interpretes tranſtulerunt.* Vbi obſervandum, etiamſi Cyrillus hic, Athanaſius aliique uſi fuerint non quidem ipſo Hebræo codice, ſed editione & verſione Græcâ, cui plerumque adjuncti erant operâ, ut videtur, Iudæorum Alexandrinorum libri iſti eccleſiaſtici, ut ita junctim haberentur præcipua ſcripta, quæ ante Chriſtum natum de pietate exarata græco ſermone exſtarent; nihilominus illos Hebræo canoni & numero viginti duorum tenaciter in-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

hærere, & ab hiſce in divinæ auctoritatis arce collocatis reliquos accuratè ſecernere. Sed pergamus audire Cyrillum. *Lege*, inquit, *viginti duos libros* à ſeptuaginta duobus interpretibus translatos; *& nihil cum apocryphis habeto commune. Hos ſolos ſtudioſè meditare, quos etiam in eccleſiâ* μετὰ παῤῥησίας *cum certâ & ſecurâ fiduciâ*, quòd videlicet θεόπνευστοι ſint, *recitamus.* πολὺ σοῦ φρονιμώτεροι ἦσαν οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐπίσκοποι, οἱ τῆς ἐκκλησίας προστάται, οἱ ταύτας παραδόντες· σὺ οὖν τέκνον τῆς ἐκκλησίας ὢν, μὴ παραχάραττε τοὺς θεσμούς. *Multò prudentiores te erant apoſtoli, veteresq; illi epiſcopi, eccleſiæ antiſtites qui hos tradiderunt. Tu ergo filius eccleſiæ quum ſis, ne leges inſtitutaque patrum evertas corrumpaſve.*

XXXI. Cyrillo proximus eſto Epiphanius, Salaminis ſive Conſtantiæ in Cypro epiſcopus, qui pariter, quemadmodum priores, Hebræis & numero viginti duorum acquieſcit. Verba ejus ſunt libro de ponderibus & menſuris: *Habent Hebræi viginti duas literas, è quibus quinq; duplicantur Caph, Mem, Nun, Phi, & Aleph. Quâ ratione quum XXII libri numerentur, ſeptem ac viginti reperiuntur, quòd ex illis quinq; geminentur: puta liber Ruth cum Iudicum libro coniungitur, & unus ab Hebræis cenſetur; primus Paralipomenon liber cum poſteriore coniungitur, & unum librum efficit. Item primus Regnorum* (aliàs Samuelis) *liber cum ſecundo; tertius cum quarto ſingulos libros conſtituunt.* Peractâ enumeratione concludit: ἐπληρώθησαν οὖν αἱ εἰκοσιδύο βίβλοι κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰκοσιδύο στοιχείων παρ' ἑβραίοις. *Completi itaq; ſunt viginti duo libri iuxta numerum viginti duorum apud Hebræos elementorum.* Conformia legere eſt apud eumdem Epiphanium Hæreſibus v & LXXVI.

Num. 4.

XXXII. Epiphanio σύγχρονος Iohannes Chryſoſtomus,

Τοῦ καὶ

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Cuius ab ore ſoni dulces præ melle fluebant.

Ille homiliâ quartâ in Geneſin : πᾶσαι αἱ θεῖοι βίβλοι τῆς παλαιᾶς διαθήκης τῇ ἑβραίων γλώττῃ ἐξ ἀρχῆς ἦσαν συντεθειμέναι, καὶ τοῦτο πάντες ἂν ἡμῖν συνομολογήσαιεν. *Omnes divini libri veteris fœderis primitus Hebræâ linguâ ſcripti fuerunt; & hoc omnes nobiſcum fatentur.* Qui fatentur omnes divinos & genuinos Veteris teſtamenti libros primitus & ab ipſis ſuis auctoribus ſcriptos fuiſſe Hebræâ linguâ; illi etiam fatentur eos, qui Græcâ primùm prodierunt, non eſſe authenticos & legitimos antiqui fœderis libros.

XXXIII. Baſilium Magnum, Gregorium Nazianzenum & Amphilochium Iconii epiſcopum, utpote coætaneos & populares è Cappadociâ ortos jungit Hieronymus epiſtolâ ad Magnum; aitque *neſcire, quid in illis primùm admirari debeas, eruditionem ſeculi an ſcientiam Scripturarum.* Epiſt. 84. Amphilochii exſtat epiſtola Iambico verſu ad Seleucum ſcripta, quâ eum hortatur & inſtruit ad rectè capeſſenda ſtudia pietatis, virtutis & literarum tum exoticarum, tum ſacrarum. Ad has ubi venit, monet ſub titulo ſacrorum librorum nonnullos ſpurios circumferri, à quibus cavere oporteat. Sed malumus ipſa auctoris verba apponere.

Πλὴν ἀλλ' ἐκεῖνο προσμαθεῖν μάλιστά σοι
Προσῆκον. οὐχ ἅπασα βίβλος ἀσφαλὴς,
Ἣ σεμνὸν ὄνομα τῆς γραφῆς κεκτημένη.
Εἰσὶν γὰρ, εἰσὶν ἔσθ' ὅτε ψευδώνυμοι
Βίβλοι· τινὲς μὲν ἔμμεσοι, καὶ γείτονες
(ὡς ἂν τις εἴποι) τῶν ἀληθείας λόγων·
Αἱ δ' αὖ νόθοι τε καὶ λίαν ἐπισφαλεῖς,
Ὡς παράσημα καὶ νόθα νομίσματα,

Ἃ βασιλέως μὲν τὴν ἐπιγραφὴν φέρει,
Κίβδηλα δ' ἐστὶ, ταῖς ὕλαις δολώματα.
Τούτων χάριν σοι τῶν θεοπνεύστων ἐρῶ
Βίβλων ἑκάστην, ὡς δ' ἂν εὐκρινῶς μάθῃς·
Τὰς τῆς παλαιᾶς πρῶτα διαθήκης ἐρῶ.

Ioachimus Zehnerus latinè tranſtulit, ut ſequitur:

Quin maximè hoc quoque convenit te diſcere,
Non tutò cuivis eſſe credendum libro,
Qui Biblici prænomen auguſtum ferat.
Quandoque falsò nominati ſunt libri:
Quidam intermedij, vel propinqui terminis
(Vt ſic loquar) ſunt veritatis dogmati.

Intelligit ſine dubio Tobiæ, Iudithæ & ſimiles, quos Eccleſiaſticos appellamus.

Quidam ſpurij, periculoſiq; admodum,
Tamquam notha, ſive adulterina nomiſmata,
Inſcriptionem regis equidem habentia,
Sed materiæ ratione vitioſiſſima.
Vt ergo liquidò hos noris, tibi ſingulos
Divinitus inſpiratos numerabo libros,
Primumq; priſci fœderis ſcripta eloquar.

Enumerat autem omnes, qui exſtant Hebrææ linguâ, & ab Hebræis ſive Iudæis recipiuntur; alios verò nullos. Quum ſubjunxiſſet recenſionem librorum Novi teſtamenti, tandem concludit:

— — οὗτος ἀψευδέστατος
Κάνων ἂν εἴη τῶν θεοπνεύστων γραφῶν.

— — hic eſt voluminis
Divinitus dati canon certiſſimus.

Non deſunt, qui epiſtolam illam Nazianzeno tribuant: ſed Amphilochij eſſe vero eſt ſimilius.

XXXIV. In hoc ipſum quartum ſeculum inci-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

dit ſynodus habita Laodiceæ, urbe Phrygiæ Pacatianæ, συγκροτηθεῖσα ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀσιανῆς, *congregata ex diverſis provinciis Aſiæ.* Tanti priſcis illis ſeculis facta eſt, ut canones ejus recepti fuerint in Codicem canonum Eccleſiæ univerſæ: ubi annus, quo habita, CCCLXIV annotatur. Baronius de eâ agit Appendice ad quartum tomum Annalium, & contendit habitam fuiſſe ante œcumenicam primam Nicænam, ſed argumentis infirmis. Agnoſcit autem eſſe *concilium antiquâ nobilitate percelebre, Græcorum ac Latinorum ſcriptis memoriæ commendatum.* Baronium ſequitur & exſcribit, ut ſolet, in Notis ſuis Severinus Binius. Hoc autem ipſum concilium canone ſuo ultimo, qui eſt in Codice canonum Eccleſiæ univerſæ centeſimus ſexageſimus tertius, conſtituit ὅτι οὐ δεῖ ἰδιωτικοὺς ψαλμοὺς λέγεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐδὲ ἀκανόνιστα βιβλία ἀλλὰ μόνα τὰ κανονικὰ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης. *quòd non oportet in eccleſiâ legi pſalmos à privatis compoſitos, aut libros non-canonicos, ſed ſolos Veteris Noviq́; teſtamenti canonicos.*

XXXV. Nempe uſu aliquamdiu receptum fuerat, ut populo Chriſtiano in Eccleſiâ prælegerentur libri non tantùm illi, qui propriè & ſtrictè canonici erant, ſed etiam alii nonnulli, ab antiquitate ſuâ & utilitate precium ſortiti, facientes videlicet ad exercitium pietatis & ædificationem morum tum monitis & præceptis, tum exemplis. De qualibus Rufinus Expoſiti- Num. 36.
one ſymboli: *Sciendum eſt, quòd & alii libri ſunt qui non Canonici, ſed Eccleſiaſtici à maioribus appellati ſunt; ut eſt Sapientia Salomonis, & alia Sapientia quæ dicitur filii Sirach, qui liber apud latinos hoc ipſo generali vocabulo Eccleſiaſticus appellatur, quo vocabulo non auctor libelli, ſed ſcripturæ qualitas* (nempe quòd ἐκκλησιάζεται) *cognominata eſt. Eiuſdem or-*

dinis eſt libellus Tobiæ, & Iudith, & Maccabæorum libri. In novo verò teſtamento libellus, qui dicitur Paſtoralis ſive Hermatis, (Hermæ potiùs) *qui appellatur Duæ viæ, vel Iudicium Petri, quæ omnia legi quidem in eccleſiis voluerunt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam. Cæteras verò ſcripturas apocryphas nominarunt, quas in eccleſiis legi noluerunt.* Hieronymus præfatione in libros Salomonis: *Sicut Iudith & Tobiæ & Maccabæorum libros legit quidem Eccleſia, ſed eos in Canonicas ſcripturas non recipit, ſic & hæc duo volumina (Panareton Ieſu filii Sirach librum, & pſeudepigraphum, qui Sapientia Salomonis inſcribitur) legat ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam.* Diſcimus hinc, quarto & quincto poſt natum Servatorem ſeculis libros, quos Eccleſia ad ſe non modò à Synagogâ ſed ab Apoſtolicâ etiam ætate delatos ſive derivatos habuerit, in triplici fuiſſe differentiâ: primo videlicet loco Canonicos & θεοπνεύστους, è quibus primariò & directè dogmata fidei confirmarentur; ſecundo Eccleſiaſticos, qui facerent ad ædificationem plebis, & ei proinde prælegerentur; tertio Apocryphos, propter immixta falſa & erronea periculoſos aut perniciosos, atque ideo improbari & rejici dignos. Qui ſecundo vel intermedio ſunt loco, apud nonnullos interdum tertii ordinis nomenclaturam, rarò primi per abuſum tamen, vel certè latum & improprium uſum, participant. Eccleſiaſticos autem hoſce diverſimodè recenſent. Neque enim ubique eadem conſuetudo; neque ſoli Tobiæ, Iudithæ & ſimiles ante natum Chriſtum ſcripti libri in eccleſijs legebantur, ſed alii etiam recentiores, ut ex Rufino conſtat. De

Hiſt. l. 3, cap. 12. Clementis Romani epiſtolâ ſcribit Euſebius: ταύτην ἐν πλείσταις ἐκκλησίαις ἐπὶ τοῦ κοινοῦ δεδημοσιευμένην πάλαι τε

καὶ καθ᾽

καὶ καθ᾽ ἡμᾶς αὐτοὺς ἔγνωμεν. *Novimus hanc & olim & noſtrâ ætate in plurimis eccleſiis communiter legi ſolere.* Apud eundem de eadem Clementis epiſtolâ teſtatur Dionyſius Corinthiorum epiſcopus, in ſuâ eccleſiâ & hanc & alteram antiquo more *admonitionis gratiâ* legi. Sic etiam Athanaſius epiſtolâ ἑορταστικῇ nonnullos libros prælegi ſcribit, ut ſuperiùs oſtenſum eſt; interque eos διδαχὴν καλουμένην τῶν ἀποστόλων (neſcio an Canones Apoſtolicos dictos intelligat) καὶ τὸν Ποιμένα. Addit: Καὶ ὅμως, ἀγαπητοὶ, κἀκείνων κανονιζομένων καὶ τούτων ἀναγινωσκομένων οὐδαμοῦ τῶν ἀποκρύφων μνήμη. *Neque inter Canonicos, neque inter Eccleſiaſticos ullo modo memorantur Apocryphi*; quos hæreticis auctoribus imputat, conficientibus eos pro lubitu, & tempora præterita apponentibus, ut ſub antiquorum titulo venditent, & hoc prætextu ſimplices decipiant: ἵν᾽ ὡς παλαιὰ προφέροντες πρόφασιν ἔχωσιν ἀπατᾷν ἐκ τούτου τοὺς ἀκεραίους. Sic igitur etiam ex Athanaſio diſcrimen librorum Canonicorum, Eccleſiaſticorum & Apocryphorum pateſcit.

Lib. 4, c. 23 (margin, beside "Dionyſius")

Num. 10 (margin, beside "interque eos")

XXXVI. Quum autem inter eos, qui prælegerentur, ſive Eccleſiaſticos ſubinde complures irreperent (diverſi enim apud diverſas eccleſias in uſu eſſe cœperant) & nonnulli quoque parum probi; ea res occaſionem dedit canoni huic Laodiceno (ut ad eum redeat oratio) qui libros Veteris teſtamenti recenſens numero viginti & duorum inhæret, nec à ſuperioribus hac in parte diſcrepat. Ieremiam autem quum memorat, ita habet: Ἱερεμίας καὶ Βαροὺχ, θρῆνοι καὶ ἐπιστολαί. Origenes, ut antea patuit, in hunc modum: *Ieremias cum threnis & epiſtolâ unum eſt.* Quum dicat unum eſſe, nullum eſt dubium, quin epiſtolam libro Ieremiæ inſertam, quæ capite XXIX occurrit, intelligat. Athanaſius autem fragmento

Num. 16 (margin, beside "ut antea patuit")

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

mento epiſtolæ pridem productæ Baruch adjungit: Ἱερεμίας καὶ σὺν αὐτῷ Βαρούχ, θρῆνοι καὶ ἐπιστολή. Sic etiam Cyrillus Ieroſolymitanus. Nempe Baruch apud Ieremiam celebris, ſuaſque agit partes ſatis præclaras. Fuit videlicet diſcipulus & ſcriba Ieremiæ, laborumque & perſequutionum ſocius. Quin ejus manu Ieremias ſcribi, & ore populo ſolenni die prælegi & annunciari ſuas prophetias voluit, cap. XXXVI: ut proinde non tantùm Ieremiæ, ſed etiam Baruchi poſſint haberi, & ſuo quodam modo utriq; tribui. Abductus autem eſt unà cum Ieremiâ in Aegyptum, cap. XLIII, 6. Frater ejus videtur fuiſſe Seraia, munere in regiâ aliquo, quocumque tandem, functus, per quem à Sedechiâ rege Babylonem miſſum Ieremias ſuam de hac ipsâ urbe evertendâ prophetiam eò tranſmiſit, ibique legi fecit. Compone cap. LI, 59, cum cap. XXXII, 12. Hinc igitur exiſtimavero factũ, ut nonnulli Origenem imitati Ieremiæ jungerent non tantùm Threnos & Epiſtolam, ſed etiam Baruch: aliud tamen nihil intelligerent, aut certè intelligere non deberent (poteſt enim fieri, ut aliqui parum rectè acceperint) quàm quod haberetur in ipſo Ieremiæ libro. Nec aliter intellexiſſe potuit Bellarminus, quum ſcripſit *nec Concilia antiqua, neq; Pontifices, neque Patres, qui catalogum librorum ſacrorum texunt, huius prophetæ diſertis verbis meminiſſe*. Falſum enim id eſſet, ſi concilium Laodicenum, Athanaſius & Cyrillus Ieroſolymitanus per Baruchum, quem memorant, non intellexiſſent aliquid Ieremiæ libro inditum, ſed librum alterum planè diſtinctum, qui hodie exſtat græcè, & ab eo, qui ex antiquâ quadam verſione latinâ ſupereſt, plurimùm diſcrepat. De quo Hieronymus præfatione in ſuos, quibus Ieremiam exponit, commentarios:

De verbo Dei l. 1, c. 8.

Libel-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

Libellum Baruch, qui vulgò editioni LXX copulatur, nec habetur apud Hebræos, & ψευδόγραφον epiſtolam Ieremiæ nequaquam cenſui differendam. E Pontificijs Iohannes Driedo diſertè negat *haberi in canone.* Caput certè primum hujus libelli ita eſt comparatum, ut à nemine poſſit capi. De eccleſ. ſcript. l.1. cap.1.
Dicitur à Barucho ſcriptus, & Iechoniæ populoq; *habitanti in Babylonià ad flumen Sodi* prælectus eſſe *in anno quinto, in ſeptimo die menſis, in tempore quo cœperunt Chaldæi Ieruſalem, & ſuccenderunt eam igni.* Poſtquam autem capta fuit Ieruſalem & exuſta, Baruch unà cum Ieremia in Aegyptum fuit abreptus, Babylonem non eſt ductus, Ier. XLIII, 6. Quomodo itaque Babylone librum ſcribit & legit? Deinde poſt exuſtum templum non erat altare, non offerebantur ſacrificia: & hîc nihilominus Iudæi Babylonem abducti *miſerunt in Ieruſalem ad Ioakim filium Helciæ ſacerdotem, & ad ſacerdotes, & ad omnem populum, qui inventi ſunt cum eo in Ieruſalem, — & dixerunt; Ecce miſimus ad vos pecunias, de quibus emite holocautomata, & tus, & facite manna, & offerte pro peccato ad aram Domini Dei noſtri.* Inde ad hunc locum Iohannes Maldonatus: *Hoc ante urbis vaſtationem accidiſſe manifeſtum eſt, quia adhuc templum & altare ſtabat; adhuc erant ſacerdotes in Ieruſalem; adhuc erant vaſa, quæ fecerat Sedecias, quum priora à Nabuchodonoſore ablata fuiſſent. Adde quòd ſi poſt urbis excidium hoc accidiſſet, non legiſſet Baruch librum in auribus Iechoniæ, ſed Sedeciæ, quum & Sedecias poſt excidium urbis Babylone eſſet, illiq; potiùs liber eſſet legendus, quàm Iechoniæ.* Hæc Maldonatus. Quod igitur paullò antè & in ipſo initio libelli habetur, eum Babylone à Barucho ſcriptum & lectum eſſe *in tempore, quo ceperunt Chaldæi Ieruſalem, & ſuccenderunt igne;* id ita interpretatur Maldonatus, ut velit idem eſſe, ac ſi haberetur, *Sex annis antequam*

Verſ. 7. (beside "ominus Iudæi Babylonem abducti miſerunt in Ieruſalem")
Verſ. 10. (beside "dixerunt; Ecce miſimus")

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

tequam urbs & templum everterentur. Quæ eſt violenta & literæ textus repugnans contorſio. Porrò de eo, quod
Verſ. 8. hisipſis immixtum legitur, *Quum Ioakim ſacerdos acciperet vaſa templi Domini, quæ ablata fuerant de templo, revocare in terram Iuda, vaſa argentea, quæ fecit Sedecias filius Ioſiæ rex Iuda*; de hoc, inquam, loco Maldonatus: *Locus eſt admodum difficilis, quòd nullo modo cum hiſtoriâ convenire poſſe videatur*. Nihil verò eſt adeo pugnans & abſurdum, ad quod conciliandum vel emolliendum non poſſit aliquid fingi, vel aliqua verba fundi. Quod tamen totum, ſi ad rigidam veri trutinam exigatur, examini ſuccumbit. Sed nos iſtis diſcutiendis hîc immorari non poſſumus. Satis eſt oſtendiſſe, quid ſibi voluerit Origenes, cum Ieremia Threnos & Epiſtolam conjungens; quid etiam poſt Origenem alii, Baruchum addentes: & quòd Baruchi libellus, eique ſub finem innexa epiſto-
Cap. 6. la, quæ apud Hebræos non habentur, ψευδόγραφα ſint, ut loquitur Hieronymus, & minimè canonica. Epiſtola iſta ſub initium ſuum hæc habet: *Ingreſſi in Babylonem eritis ibi annis plurimis, & temporibus longis uſq; ad generationes ſeptem*; quæ ſubſiſtere nullâ ratione poſſe, quocumque tamdem modo numerentur aut ſupputentur, manifeſtum eſt. Sed nos iſtis, ut dixi, immorari nolumus.

XXXVII. Vidimus hactenus ſcriptores eccleſiaſticos Græcos, qui ab initio eccleſiæ uſq; in quinctum ſeculum libros canonicos Veteris teſtamenti, de quibus nunc tantùm agimus, enumerarunt, eorum catalogum texuerunt, aut de iis teſtimonium perhibuerunt. Patuit autem Canoni Hebræorum omnes inhærere, & non alios genuinos, quàm eo comprehenſos, agnoſcere. Non eſt operæ precium conſtitutiones κιβ-

δήλους,

στόλους, quæ Apoſtolicæ dicuntur, & ſub nomine Clementis Romani exſtant, adducere. Libro quidem ſecundo, cap. LVII de more & modo in eccleſiâ legendi nonnihil habetur: ſed libri nulli, niſi canonici, memorantur. Nec juvat canonibus, qui Apoſtolorum nomen præferunt, inhærere. Exiſtimo autem ſicut ſub ipſa Eccleſiæ Chriſtianæ initia Apoſtolorum doctrina ad ſalutem neceſſaria brevi ſymbolo, Apoſtolico appellato, fuit comprehenſa, & paſſim inculcata; ita quæ diſciplinam Apoſtolorum temporibus uſitatam concernerent, canonibus nonnullis fuiſſe incluſa, quibus lapſu temporum alia atque alia acceſſerint, priſtino quidem titulo retento, ſed non puritate. Vltimus eorum recenſet *βιβλία*, quæ debeant eſſe *πᾶσι κληρικοῖς καὶ λαϊκοῖς σεβάσμια καὶ ἅγια*. Veteri autem teſtamento immiſcet tres libros Maccabæorum; & enumeratis omnibus ſubjungit, *Inſuper & extra hos addiſcenda tradatur adoleſcentibus veſtris Sapientia eruditiſſimi Sirach.* Novi teſtamenti libris jungit *epiſtolas duas Clementis:* quas olim in eccleſiis prælectas fuiſſe ſuprà eſt oſtenſum. Nam ſi de lectione, quæ ad ædificationem populi in eccleſiâ fiat, agatur, certum eſt admiſſa fuiſſe alia quoque ſcripta præter verè canonica; & non minùs in occidentali, quàm in orientali eccleſiâ; neque minùs in Pontificiâ, quàm in ſincerioribus aliis. Non lubet idipſum modò confirmare alio teſtimonio, quàm Benedicti Pererii, è commentariis in Danielem depromto. *Non ſum neſcius,* inquit, *multa recitari publicè in eccleſiaſticis precationibus, aliiſq; ceremoniis, quin etiam in ipſo Miſſæ ſacrificio peragendo, quæ ut vera eſſe exiſtimare convenit, ita liquet ea ex ſacris canonicis ſcripturis non eſſe depromta.* Lib. 16 ſub initium.

XXXIIX. Quin librum à veteribus, vel ſub Scri-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

pturæ titulo, citari, id eum non facit ilicò cenſeri ca-
nonicum. Irenæus apud Euſebium hiſtoriæ libro v,
cap. IIX: Καλῶς οὖν εἶπεν ἡ γραφὴ ἡ λέγουσα, Πρῶτον πάντων
πίστευσον ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ θεὸς, ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ καταρτίσας,
καὶ τὰ ἑξῆς. Leguntur iſta in Irenæi libro IV, cap. XXXVII;
& reddidit Vetus Irenæi interpres hiſce verbis: *Bene
pronunciavit Scriptura quæ dicit, Primò omnium crede quoniam
unus eſt Deus, qui omnia conſtituit & conſummavit, & fecit ex
eo quod non erat, ut eſſent omnia, omnium capax, & qui à ne-
mine capiatur*. Hæc ipſa profert Athanaſius epiſtolâ pro
decretis Nicænæ ſynodi apologeticâ; & præmittit: Ἐν
Tom 1 Commel. pag. 414. τῷ Ποιμένι γέγραπται· ἐπειδὴ καὶ τοῦτο καίτοι μὴ ὂν ἐκ τοῦ κανόνος,
προφέρουσι. *In Paſtore ſcriptum eſt: nam ex hoc etiam, quam-
vis liber non ſit in canone, allegationes faciunt*. Origenes in
Cap. 16, 14. epiſtolam ad Romanos, ubi Apoſtolus Hermam quen-
dam ſalutari jubet, *Puto*, inquit, *quòd Hermas iſte ſit ſcri-
ptor libelli illius, qui Paſtor appellatur, quæ ſcriptura mihi valde
utilis videtur, & ut puto divinitus inſpirata*. Quæ ad eun-
dem Apoſtoli locum deſcripſit Sedulius. Dicitur au-
tem hic liber, ut interdũ etiam alii, divinus aut divini-
Iac. 1, 17. tus inſpiratus eâ ratione, quâ *omnis donatio bona, & omne
integrum donum eſt ſupernè, deſcendens à Patre luminum*.
Hieronymus libro de ſcriptoribus eccleſiaſticis: Her-
Cap. 10. mam, *cuius Apoſtolus Paulus ad Romanos ſcribens meminit,
aſſerunt auctorem libri, qui appellatur Paſtor, quiq; apud quaſ-
dam Græciæ eccleſias etiam publicè legitur. Revera utilis liber;
multiq; de eo ſcriptorum veterum uſurpaverunt teſtimonia: ſed
apud Latinos penè ignotus eſt*. Hæc de Paſtore Hermæ.
In ſynodo Nicænâ, ſicut de eâ commentatus Gelaſius
Lib. 2, c. 18. Cyzicenus memoriæ mandavit, diſputarunt Epiſcopi
catholici contra philoſophum Arianum, & inter cæ-
tera ſic loquuntur: Τὰ ἐκ τῆς γραφῆς λέξωμεν. μέλλων ὁ

προφήτης Μωσῆς ἐξιέναι τὸν βίον, ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ ἀνα-λήψεως Μωσέως, προσκαλεσάμενος Ἰησοῦν υἱὸν Ναυῆ. *Quæ in Scripturâ ſunt proferamus. Exiturus è vitâ propheta Moſes, ſicut ſcriptum eſt in libro Adſumtionis Moſis, quum vocaſſet ad ſe Ioſuam filium Nave, dixit &c.* Ex quibus omnibus manifeſtum evadit, librum propterea non haberi poſſe canonicum, quia à veteribus, vel cum elogio Scripturæ, citetur; aut etiam ipſe ſive ex ipſo aliquid in nonnullis eccleſiis publicè legatur. Vtrumque teſtimonio Benedicti Pererii è xv in Danielem commentario iterum confirmabimus. Ne miretur lector, ait, *me uſum eſſe ſententiis libri quarti Eſdræ, qui non modò non eſt canonicus, verùm etiam ut apocryphus à Patribus reiectus eſt. Equidem ſequutus in hoc ſum divum Ambroſium, qui in libro de bono mortis, eum ipſum locum Eſdræ, quem nunc memoravi, ſub nomine Eſdræ, & cum magnâ laude ſententiæ, ad confirmandam fidei noſtræ doctrinam, quæ eſt de reſurrectione mortuorum, adhibuit. Quin idem in Epiſtolâ vigeſimâ primâ, quam ſcripſit ad Horontianum, ſuadet, librum quartum Eſdræ legendum eſſe, quòd in ipſo anima cœleſtis eſſe naturæ demonſtretur, & philoſophorum nugæ de ipſius ſubſtantiâ confutentur. Sed quid ego eius libri Ambroſium, Cyprianum, alióſve Patres probatores & laudatores memorem, quum eius libri ſententias aliquot etiam Catholica eccleſia in ſacroſanctæ Miſſæ myſterio, & in publicis ſuis precationibus uſurpet? Siquidem per ſingulos annos in feriâ tertiâ Pentecoſtes Miſſam orditur ab eâ ſententiâ, quæ in II capite libri quarti Eſdræ legitur: Accipite iucunditatem gloriæ veſtræ, gratias agentes Deo, qui vos ad cœleſtia regna vocavit. Et ex eodem capite in ſolennitatibus martyrum decantat illud: Modò coronantur, & accipiunt palmam.* Et hæc in occaſione hîc interſerere libuit.

XXXIX. Sicut autem antea diximus, Græcos ſcri-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

ſcriptores, qui primis eccleſiæ ſeculis uſque in quintum de Veteris teſtamenti libris canonicis teſtimonium perhibuerunt, hactenus produximus, Melitonem videlicet, Origenem, Euſebium, Athanaſium, Cyrillum Ieroſolymitanum, Gregorium Nazianzenum, Epiphanium, Chryſoſtomum, Amphilochium Iconienſem, & denique magnæ ut antiquitatis, ita quoque auctoritatis, ſynodum Laodicenam. Omnes intra numerum XXII conſiſtunt, atque adeo Hebræorum canoni acquieſcunt, & libros qui poſt ætatem ultimorum Prophetarum editi fuerunt, aut etiam Hebræâ linguâ ſcripti non ſunt, unanimiter excludunt & rejiciunt. E ſubſequentibus ſeculis non exſtant totidem, qui catalogum texuerint: eos tamen, quorum copia eſt, ſubjiciemus. Leontius, Scholaſticus vel orator ſive advocatus Byzantinus, ſeculo ſexto vixit, & tandem in laurâ ſive cœnobio ſancti Sabæ prope Ieroſolymam monachum egit. Scribens de ſectis, actione ſecundâ, *Priùs*, inquit, *quàm eas attingamus, libros ab eccleſiâ receptos recenſeamus. Eorum igitur alii ſcripturæ veteris ſunt, alii novæ. Veterem vocamus eam, quæ ante Chriſti adventum edita fuit; novam, quæ poſt adventum. Veteris libri ſunt XXII, partim hiſtorici, partim prophetici, partim parænetici, partim ad pſallendum facti.* Quum & hos, & qui ad Novum teſtamentum pertinent, recenſuiſſet, ſubjicit, Ταῦτα ἐστὶ τὰ κανονιζόμενα βιβλία ἐν ἐκκλησίᾳ καὶ παλαιᾷ καὶ νέᾳ· ὧν τὰ παλαιὰ πάντα δέχονται οἱ Ἑβραῖοι. *Hi ſunt libri in canonem recepti in eccleſiâ tum vetere, tum novâ: è quibus omnes illos priſcos Hebræi recipiunt.*

XL. Iohannis Damaſceni ætas incidit in ſeculum octavum. Inter ejus ſcripta eminent libri quatuor de fide orthodoxâ, *in quibus ipſe primus univerſam*

Theolo-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

Theologiam recto ordine comprehendit, ut aſſerit Bellarminus. Ante eum idipſum aſſeruerat Iacobus Billius Prunæus, qui libros illos novâ verſione dignatus eſt. Sic enim loquitur præfatione toti operi præfixâ: *Illud quidem negari non poteſt, eum primum exſtitiſſe, qui ea, quæ priùs fusè ac liberè diſputari ſolebant, in unum corpus coëgerit, remq; Theologicam viâ & ratione, longeq; commodiori ordine tradiderit. Hoc enim ipſe apud Græcos primus præſtitit, quod multò pòſt apud Latinos Petrus Lombardus.* De numero librorum canonicorum agit libro IV, cap. XIIX; & veſtigia majorum ſuorum premit, & canoni priſco Hebræo inhæret. Ἰςέον, ὡς εἴκοσι καὶ δύο βίβλοι εἰσὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης κατὰ τὰ ςοιχεῖα τῆς ἑβραΐδος φωνῆς. Apponemus verſionem Billii: *Sciendum eſt duos & viginti libros eſſe Veteris teſtamenti, totidem nempe quot Hebraicæ linguæ elementa. Hebræis enim duo & viginti elementa ſunt: ex quibus quinq; duplicantur, atq; ita ſeptem & viginti fiunt. Duplex enim eſt littera Caph, & Mem, & Nun, & Phe, & Sade. Quo fit, ut libri quoque eodem modo duo quidem & viginti numerentur, cæterùm ſeptem & viginti reperiantur, quinq; videlicet ex ipſis duplicatis. Siquidem liber Ruth unà cum Iudicum libro copulatur, atq; apud Hebræos pro uno libro recenſetur.* Cætera nihil opus eſt adſcribi. Tandem ſubjungit: Πανάρετος *autem (quaſi dicas, omni virtutis genere refertus) hoc eſt Sapientia Salomonis, & Sapientia Ieſu (quam à Sirachi patre Hebraicâ linguâ editam ipſius nepos ac Sirachi filius poſtea in Græcam convertit) tametſi alioqui præclari & elegantes libri ſint, non tamen aliis adnumerantur, neq; in arcâ ſiti erant.* ἐνάρετοι μὲν καὶ καλαὶ, ἀλλ᾽ οὐκ ἀριθμοῦνται, οὐδὲ ἔκειντο ἐν τῇ κιβωτῷ. Qui hæc comparaverit cum iis, quæ docet eadem de re Epiphanius libro περὶ μέτρων καὶ ςαθμῶν, facilè animadvertet illum præ oculis hunc habuiſſe. Ductu itaque Damaſceni

Libro de ſcriptor.

ſceni tolli poteſt mendum, quod eſt apud Epiphanium. Καὶ αὗται (Sapientia Salomonis & Sapientia Siracidæ) χρήσιμοι μὲν εἰσὶ, καὶ ὠφέλιμοι, ἀλλ᾽ εἰς ἄριθμον ῥητῶν οὐκ ἀναφέρονται. διὸ δὲ ἐν τῷ ἀαρὼν ἀνετέθησαν, οὔ τι ἐν τῇ τῆς διαθήκης κιβωτῷ. Excidit negatio, & ſcribi oportet: διὸ οὐδὲ ἐν τῷ ἀρὼν ἀνετέθησαν, τουτέστι ἐν τῇ τῆς διαθήκης κιβωτῷ. *Ideo nec in aron, hoc eſt, in arcâ fœderis, ponebantur.* In quo etiam ipſo hallucinatus eſt Epiphanius. Neque enim in arcâ fœderis quidquam poſitum erat præter tabulas fœderis, ſive *duas illas tabulas lapideas, quas collocaverat ibi Moſes in Horebo,* Exodi XL, 20; I. Reg. IIX, 9; II Chron. V, 10: neque exuſto templo priore ſupererat in poſteriore arca fœderis. Scribit tamen & Auguſtinus, *canonem Scripturarum ſervatum eſſe in templo Hebræi populi ſuccedentium diligentiâ ſacerdotum.* Quod de tempore poſt digeſtum ab Eſdra & ultimis prophetis canonem vero eſt ſimilimum. *Armarium Iudaicum* videtur appellare Tertullianus libro de habitu muliebri, cap. III. Sed hoc aliud ab arcâ fœderis.

Lib. 15, de C.D, c.23.

XLI. Legit Photius, ut ſub initium ſuæ Bibliothecæ, codice ſtatim ſecundo, indicium facit, *Inſtructionem in Sacram ſcripturam*, à quodam Adriano ſcriptum. Ἀνεγνώσθη Ἀδριανοῦ εἰσαγωγὴ τῆς γραφῆς, χρήσιμος τοῖς εἰσαγομένοις ἡ βίβλος. *Vtilis eſt liber Scripturæ ſtudia primùm aggreſſis.* Eum poſt initium hujus ſeculi edidit David Hœſchelius Auguſtæ Vindelicorum. Quis fuerit Adrianus iſte, non conſtat: nec alicubi ordine canonicos libros recenſet. Sed quum in rem ſuam plurima, imò propè innumera Scripturæ dicta & teſtimonia adferat, nullum tamen è libris illis controverſis ſive eccleſiaſticis producit: unde conſtat ab eo non habitos tamquam partem Canonicæ ſcripturæ. Quum autem à

An.1602.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

tem à Photio lecta fuerit hæc Iſagoge, ſeptimò vel octavo ſeculo non poterit eſſe inferior.

XLII. Nicephori Patriarchæ Conſtantinopolitani ætas in nonum ſeculum incidit. Ejus Chronographiam olim latinè vertit Anaſtaſius Bibliothecarius, ſuperiore autem ſeculo Ioachimus Camerarius, ediditq; unà cum luculentis appendicibus ſive commentariis; poſt eum Antonius Contius in capita diſtinxit & additis Notis illuſtravit, inſertam Bibliothecæ Patrum Pariſienſi: Græcam Ioſephus Scaliger Chronico Euſebii ſubjunxit; cujus in fine apparet catalogus librorum primò canonicorum, deinde ἀντιλεγομένων, tandem apocryphorum. Καὶ ὅσαι, inquit, εἰσὶ θεῖαι γραφαὶ ἐκκλησιαζόμεναι καὶ κεκανονισμέναι. Quum enumeraſſet, ſubdit, Ὁμοῦ τῆς παλαιᾶς διαθήκης βιβλία κβ΄. Videtur præ oculis habuiſſe Athanaſium: Eſtheram enim inter ἀντιλεγόμενα ponit; & Baruchum à Ieremia ſeparat. Idem accidit Nicephoro Calliſto Xanthopulo, hiſtorico eccleſiaſtico ſequioris & declinantis ævi, ſatis noto, ſed parum commendato. Nam hic quoque Eſtheram Iudithæ & Tobiæ jungit. Exſtant videlicet ejus de numero ſacrorum librorum verſus jambici, quorum hi ſunt primi:

Θείας γραφῆς μάνθανε νῦν τὰ βιβλία,
Τῆς μὲν παλαιᾶς εἰσὶν εἴκοσι δύο.
Nunc diſce Scripturæ libri qui ſint ſacræ,
Antiqua viginti & duos ſibi vindicat.

Nempe quemadmodum priſci, ita quoque hi recentiores numero XXII inhærent, & canonem Eccleſiæ Chriſtianæ non alium, quàm qui veteris Iudaicæ fuit, agnoſcunt. Majores itaque ſuos, quorum aliàs reverentes admodum ſunt, ſequuntur, atq; adeo eumdem, quem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

illi, canonem in hunc uſque diem ſervant & ampleɛuntur, ſicut vivâ voce etiam confirmant, qui ab illis ad nos interdum veniunt.

XLIII. Expenſis Græcæ eccleſiæ teſtimoniis, quotquot haberi potuerunt, ſubdamus ſuffragia Latinæ eccleſiæ. Et quidem à Græcâ quomodo diſſentiat Latina, quum Eccleſia, quanta per orbem terrarum diffuſa eſt, una ſit catholica & Apoſtolica eccleſia? Omnium autem maximè una fuit, priuſquam perniciosa ſchiſmata eam invaderent, & orientem ab occidente avellerent. Primus teſtis eſto Tertullianus, qui
Cap. 7. libro carminum contra Marcionem quarto viginti quatuor libros numerat. Quomodo autem viginti
Num. 18. duo à nonnullis extendantur, ut ſint XXIV, ſuperiùs eſt oſtenſum. Alludit videlicet Tertullianus ad XXIV ſeniores, & ad quatuor animalia, quæ *ſingula habebant ſenas alas in circuitu*, ſancto Iohanni viſa Apocal. IV, 8. Hinc ille:

Aſt quater alæ ſex, veteris præconia verbi,
Teſtificantis ea, quæ poſtea facta docemur:
His alis volitant cœleſtia verba per orbem;
His etiam Chriſti ſanguis contectus habetur,
Obſcurè vatum præſago dictus ab ore.
Alarum numerus antiqua volumina ſignat,
Eſſe ſatis certa viginti quatuor iſta,
Quæ Domini cecinêre vias, & tempora pacis.

XLIV. E quarto ſeculo habemus Hilarium, qui Prologo explanationum in pſalmos in hunc ſcribit modum: *In viginti duos libros lex teſtamenti veteris deputatur; ut cum literarum Hebræi ſermonis numero convenirent. Qui ita ſecundum traditiones veterum deputantur, ut Moſi ſint libri quinq; Ieſu Nave ſextus; Iudicum & Ruth, ſeptimus; primus &*

mus & ſecundus Regnorum, in octavum; tertius & quartus in nonum; Paralipomenon duo, in decimum ſint; ſermones dierum Eſdræ, in undecimum; liber pſalmorum, in duodecimum; Salomonis proverbia, Eccleſiaſtes, Canticum canticorum, in tertium decimum, & quartum decimum, & quintumdecimum; duodecim autem prophetæ, in ſextum decimum; Eſaias deinde & Hieremias cum lamentatione & epiſtolâ, ſed & Daniel, & Ezechiel, & Iob, & Heſter, viginti & duûm librorum numerum conſumment.

XLV. Confinia utriuſque ſeculi quarti & quincti occupant Hieronymus & Rufinus, aliquando malè concordes, ſed in re, de quâ modò agimus, planè ὁμόψηφοι. Hieronymi præfatio in libros Regum vocari ſolet *Prologus galeatus*; & in frontiſpicio Bibliorum Latinorum poni. Sic enim Hieronymus ipſe: *Hic prologus, Scripturarum quaſi galeatum principium, omnibus libris, quos de Hebræo vertimus in Latinum, convenire poteſt, ut ſcire valeamus, quidquid extra hos eſt inter apocrypha eſſe ponendum.* Ad quæ verba ſcholiaſtes: *Hic prologus defendit Sacram ſcripturã contra illos, qui inducunt apocrypha pro hagiographis.* Notum autem eſt cum Hebræo canone & numero viginti duorum prorſus convenire, & quidquid extra eum eſt inter apocrypha, ut modò audivimus, ponere. Et quia, ut diximus, editionibus Bibliorum latinis præmitti ſolet, nihil opus eſt hîc illum deſcribere. Adjungitur epiſtola ad Paulinum, cujus initium, *Frater Ambroſius*; paria faciens cum prologo galeato. Hic itaque prologus & hæc epiſtola quoniam ab aliquot jam ſeculis cum Latinis Bibliis tum calamo, tum typo deſcriptis conjunguntur, & à Latinis commentatoribus approbantur, de Latinæ eccleſiæ in Hieronymi ſententiam conſenſu luculentum teſtimonium perhibent.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

XLVI. Objicies fortè, Hieronymum ipſum aliis præfationibus, itidem jungi ſolitis, aliter ſentire. Nempe in Tobiam ad Chromatium & Heliodorum præfatus hæc habet: *Hebræi librum Tobiæ de catalogo divinarum ſcripturarum ſecantes iis, quæ Hagiographa memorant, mancipaverunt.* Et præfatione in librum Iudith: *Apud Hebræos inter Hagiographa legitur; cuius auctoritas ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, minùs idonea iudicatur. — Sed quia hunc librum ſynodus Nicæna in numero Sanctarum ſcripturarum legitur computaſſe, —huic unam lucubratiunculam dedi, magis ſenſum è ſenſu, quàm ex verbo verbum transferens.* Haut itaque dignatus fuit verſione multùm operoſâ vel admodum accuratâ. Nicæna verò ſynodus in numero ſanctarum ſcripturarum computavit, non quòd catalogum illarum texuerit, eique inſeruerit, (nihil enim tale factum ſatis conſtat) ſed quòd ex eâ aliquid ſub elogio Scripturæ produxerit. Quâ de re diximus numero XXXIIX. Ad cætera reſpondebimus verbis non noſtris, ſed ejus, qui præfatus eſt in Biblia unà cum Gloſſis Interlineari & Ordinariâ, Commentario Lirani, & Additionibus Pauli Burgenſis, Repliciſque Matthiæ Doringi, Baſileæ poſt initium ſuperioris ſeculi edita. Sic autem ille: *Neminem moveat quod in Iudith & Tobiæ prologis dicitur, quòd apud Hebræos inter Hagiographa leguntur, quia manifeſtus error eſt; & Apocrypha non Hagiographa eſt legendum. Qui error in omnibus quos viderim codicibus invenitur: & inolevit (ut puto) ex pietate & devotione exſcribentium, qui devotiſſimas hiſtorias horrebant annumerare inter Apocrypha. Nam quòd hic error multis retrò annis codices occupaverit, oſtendit Magiſter* hiſtoriæ ſcholaſticæ Petrus Comeſtor *in hiſtoriâ Iudith, ubi dicit: Hic liber apud Chaldæos inter hiſtorias computatur; & apud Hebræos*

An. 1506. & ſeqq.

bræos inter apocrypha: quod dicit Hieronymus in prologo, qui ſic incipit, Viginti & duas literas. Si ergo alicubi in prologo ſuper Iudith legitur inter Hagiographa, vitium ſcriptoris eſt. — Nam quum Hieronymus in prologo galeato poſt enumerationem canonicorum librorum dicat; Hic prologus ſcripturarum quaſi galeatum principium omnibus libris, quos de hebræo vertimus in latinum, convenire poteſt, ut ſcire valeamus quicquid extra hos eſt, inter apocrypha eſſe ponendum. Igitur Sapientia quæ vulgo Salomonis inſcribitur, & Ieſu filii Sirach liber, & Iudith, & Tobias, & Paſtor non ſunt in canone; quomodo credendum eſt illum poſtea in illis prologis ſcripſiſſe INTER HAGIOGRAPHA, *& ſibiipſi contradicere? Si quis præterea libratiori examine Hieronymi verba in dictis prologis perpenderit, animadvertet illum ſcripſiſſe* APOCRYPHA, *non* HAGIOGRAPHA. *Dicit enim in prologo Tobiæ: Exigitis ut librum Chaldæo ſermone conſcriptum ad latinum ſtilum traham, librum utiq; Tobiæ, quem Hebræi de catalogo divinarum ſcripturarum ſecantes his, quæ Apocrypha memorant, manciparunt. In Iudith autem ait: Apud Hebræos liber Iudith inter Apocrypha legitur; cuius auctoritas ad roboranda illa quæ in contentionem veniunt minus idonea iudicatur. Cum itaq; dicat Hebræos ſecare Tobiam de catalogo divinarum ſcripturarum, & Iudith auctoritatem minus idoneam iudicari; ſi inter Hagiographa numeraret, & non inter Apocrypha, contraria videretur in eodem loco ſcripſiſſe. Sed, ut dixi, ſcriptores hoc nomen* APOCRYPHA *horrentes devotione ac pietate quadam reiecto* APOCRYPHA, HAGIOGRAPHA *ſcripſerunt.* Quis præfationis hujus ſit auctor, mihi non conſtat. Certè Liranus non eſt, ut quidam exiſtimant: meminit enim *Bibliorum impreſſorum*, quæ tempore Lirani nulla erant.

XLVII. Vnum adhuc addimus. Scripſerat Cæſar Baronius Annalium tomo tertio, in anno CCCXXV,

numero CLVII, quæ hîc apponimus. *Cæterùm Nicænos canones aliquod paſſos eſſe naufragium, tabulæ quæ hinc inde diſperſæ reperiuntur, manifeſtè ſignificant. Quis neget, imò quis auctoritate S. Hieronymi non affirmet, atq; tutò confirmet, in eadem magnâ ſynodo de divinis ſcripturis authenticis editum eſſe canonem? Ipſe enim ſic præfatur in Iudith: Apud Hebræos liber Iudith inter Hagiographa legitur &c. Nemo igitur inficias ire poterit, eiuſmodi canonem, quo libri canonici numerati erant (neſcio quo caſu) penitus excidiſſe.* Hæc tum Baronius. At poſtea re rectiùs expensâ in appendice tomo decimo adjectâ (habetur in Colonienſi editione anni CIƆ IƆ CIII: video enim editiones variare) ſententiam mutat & emendat; & prioribus, quæ recitata ſunt, ſubjicit: *Hæc quantumlibet iure dici poſſe videantur, tamen conſiderando, quòd qui poſt Nicænum concilium ſcripti reperiuntur canones ſacrorum librorum catalogum continentes, ut à concilio Laodiceno, ſive à Patribus, ut Athanaſio, Gregorio Nazianzeno, Amphilochio, vel aliis, in illis liber Iudith inter Hagiographa non numeretur; haud affirmandum omnino exiſtimarem, canonem de libris ſacris ſtatutum eſſe à Nicæno concilio, à quo neminem auſum fuiſſe recedere iure debeat exiſtimari: ſed non ex canone de ſacris libris confecto id aſſeruiſſe S. Hieronymum, verùm potius ex Actis eius, in quibus obiter citatus idem liber inventus fuerit.* Hactenus rectè: quæ ſequuntur ſubſiſtere nequeunt. *Niſi dixerimus, librum, quem apud Occidentales in Canone ſacrorum librorum invenerit cum aliis Hagiographis annumeratum, exiſtimaverit ex Nicæni Concilii fonte manaſſe.* Quis enim in occidentali eccleſiâ canon Hieronymo antiquior, in quo Hagiographis annumeratum invenerit librum Iudith? Sanctus igitur Hieronymus ſibi conſtat; & ex eo liquet teſtimonium & ſententia Eccleſiæ occidentalis, nempe quemadmo-

admo-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

admodum ipſe loquitur præfatione in Eſdram & Nehemiam, *quæ non habentur apud Hebræos, nec de XXIV ſenibus ſunt*, à numero librorum canonicorum *procul abiiciendos* eſſe.

XLIIX. Hieronymo jungimus Rufinum, alias quidem æmulum & adverſarium, ſed hac de re, ut paullò antè monuimus, planè concordem. Sic igitur ipſe Expoſitione in Symbolum Apoſtolicum: *Spiritus ſanctus eſt, qui in Veteri teſtamento Legem & Prophetas, in Novo verò Evangelia & Apoſtolos inſpiravit. Vnde & Apoſtolus dicit: Omnis ſcriptura divinitus inſpirata, utilis eſt ad docendum. Et ideo quæ ſunt novi ac veteris inſtrumenti volumina, quæ ſecundum maiorum traditionem per ipſum Spiritum ſanctum inſpirata creduntur, & Eccleſiis Chriſti tradita, competens videtur in hoc loco evidenti numero, ſicut ex Patrum monumentis accepimus, deſignare. Itaq; veteris inſtrumenti primò omnium Moſi quinq; libri ſunt traditi.* Sed enumeratione prioribus & Hieronymianæ conformi ſuperſedemus. Vbi eam abſolvit, ſubjicit, *In his concluſerunt librorum numerum Veteris teſtamenti.* Adjungit de aliis libris *non canonicis, ſed Eccleſiaſticis*, ſolitis quidem in eccleſiis legi, *non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam*: quæ nos antea attulimus. Num. 37.

XLIX. Porrò è quincto ſeculo producimus, qui *Maſſiliæ & aliis etiam locis in Galliâ* Auguſtini de prædeſtinatione ſententiam in dubium vocabant. Illi enim teſtimonium, quod è libro Sapientiæ Auguſtinus produxerat, *Raptus eſt ne malitia mutaret intellectum eius*; *tamquam non canonicum definiunt omittendum*, ut ſcribit & teſtatur in epiſtolâ ad Auguſtinum Hilarius Arelatenſis. Sap. 4. 11. Quoniam autem librorum nec à Prophetis ſcriptorũ, nec in canonem veteris eccleſiæ receptorum par eſt ratio,

tio,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

tio, quo jure unus rejicitur, rejiciuntur etiam reliqui: & qui unum exauctorant, reliquos eodem loco habere meritò cenſentur.

L. Objicies fortè hîc, Auguſtinum ipſum, eximium illum in Eccleſiâ latinâ doctorem, & magnum ſeculi quincti lumen in diverſum abire, & libros Tobiæ, Iudith, duos Maccabæorum, Sapientiæ & Siracidæ canonicis Veteris teſtamenti annumerare, nempe libro ſecundo de doctrinâ Chriſtianâ, cap. IIX. Hîc

Num. 35. jam recolendum erit, quod ſuperiùs eſt oſtenſum, veteres hiſce ſeculis doctores priſcorum ad ſe à majoribus translatorum librorum tres facere ordines: unum Canonicorum & θεοπνεύστων; alterum Eccleſiaſticorum, ob præclara exempla & præcepta populo Chriſtiano proponi & prælegi dignorum; tertium Apocryphorum, à quibus lectores, præſentim rudiores, arceant: ſecundum autem ordinem aliquando primi, aliquando tertii nomenclaturam participare. Iſta videlicet in tertiam claſſem conjecta Apocrypha ἀποκρυφῆς μᾶλλον ἢ ἀναγνώσεως ἄξια, ut loquitur Athanaſius ſub finem Synopſeos: *magis digna ſunt ut abſcondantur, quàm ut legan-*

Epiſt. 7. *tur.* De ijſdem Hieronymus epiſtolâ ad Lætam de inſtitutione filiæ: *Caveat apocrypha, &, ſi quando ea non ad dogmatum veritatem, ſed ad ſignorum reverentiam legere voluerit, ſciat non eorum eſſe, quorum titulis prænotantur, multaq; his admixta vitioſa, & grandis eſſe prudentiæ aurum in luto*

Lib. 17 com. in Ieſaiam. *quærere.* Et commentario ad Ieſaiæ LXIV, 4 (ubi ex hoc ipſo loco, & non ex Adſcenſione Ieſaiæ, vel Apocalypſi Eliæ ſumtum eſſe docet, quod habet Apoſtolus 1 Cor. 11, 9) apocryphis iſtis accommodat verba pſalmi decimi. *Apocryphorum,* inquit, *deliramenta conticeant:*

Pſamo 10, v. 8. & 9. *de quibus verè dici poteſt, quòd ſedeat diabolus in inſidiis cum*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

divitibus in apocryphis, ut interficiat innocentem. Et iterum: *Inſidiatur in apocrypho quaſi leo in ſpeluncâ ſuâ: inſidiatur ut rapiat pauperem.* Ipſe etiam Auguſtinus libro xv de civitate Dei, cap. xxiii: *Omittamus earum ſcripturarum fabulas, quæ apocryphæ nuncupantur, eò quòd earum occulta origo non claruit patribus, à quibus uſq; ad nos auctoritas veracium ſcripturarum certiſſimâ & notiſſimâ ſucceſſione pervenit. In his autem apocryphis etſi invenitur aliqua veritas, tamen propter multa falſa, nulla eſt canonica auctoritas.* Et paullò pòſt: *Multa ſub nominibus Prophetarum, & recentiora ſub nominibus Apoſtolorum ab hæreticis proferuntur, quæ omnia ſub nomine apocryphorum ab auctoritate canonicâ diligenti examinatione remota ſunt.* Auguſtinus igitur ab hujuſmodi apocryphis diſcretum ivit libros *ad ædificationem plebis in eccleſiis legi* ſolitos, & proinde laxiore catalogo inſtituto canonicis (quatenus qui ab ejuſmodi apocryphis ſecernuntur, canonici vocabulo latiùs accepto, dici poſſunt) annumeravit.

LI. Quin ejus rei hoc ipſo in De doctrinâ Chriſtianâ loco non obſcurum fecit indicium, quum ſcripſit: Solers lector *in canonicis ſcripturis, eccleſiarum catholicarum quamplurium auctoritatem ſequatur, inter quas ſanè illæ ſunt, quæ Apoſtolicas ſedes habere & epiſtolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in Scripturis canonicis, ut eas quæ ab omnibus accipiuntur eccleſiis catholicis, præponat eis, quas quædam non accipiunt. In eis verò quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas, quas plures gravioreſq; accipiunt, eis, quas pauciores minoriſq; auctoritatis eccleſiæ tenent. Si autem alias invenerit à pluribus, alias à gravioribus haberi, quamquam hoc facilè invenire non poſſit, æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto.* Differentiam inter libros, quos jam jam enumeraturus erat, agnoſcit & ponit ipſe Auguſti-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

nus. At inter libros θεοπνεύστους & verè canonicos etiamſi, quod dignitatem aut neceſſitatem doctrinæ, quæ proponitur, attinet, diſcrimen eſſe poſſit, nullum tamen poteſt eſſe reſpectu auctoritatis, aut infallibilitatis, aut certitudinis. Enumeraturus igitur erat non ſtrictè, ſed laxè, quum verbis productis proximè ſubjicit: *Totus autem canon ſcripturarum, in quo iſtam conſiderationem verſandam dicimus, his libris continetur: quinq; Moyſeos, Geneſi, Exodo &c.* Idipſum intelligi poteſt ex XVII de civitate Dei, cap.XX. *Salomonis*, inquit, *libri tres recepti ſunt in auctoritatem canonicam, Proverbia, Eccleſiaſtes & Canticum canticorum. Alii verò duo, quorum unus Sapientia, alter Eccleſiaſticus dicitur, propter eloquii nonnullam ſimilitudinem, ut Salomonis dicantur, obtinuit conſuetudo. Non autem eſſe ipſius, non dubitant doctiores: eos tamen in auctoritatem*, ſcriptorum videlicet eccleſiaſticorum, & populo publicè prælegi ſolitorum, *maximè occidentalis antiquitus recepit eccleſia. — Sed adverſus contradictores non tantâ firmitate proferuntur, quæ ſcripta non ſunt in canone Iudæorum.* Ita alibi ſcribit Donatiſtas Circumcelliones, qui ſibimetipſis mirâ væſaniâ necem conſciſcerent, *ſummâ exemplorum inopiâ coarctatos in Maccabæorum libris, perſcrutatis omnibus eccleſiaſticis auctoritatibus, vix aliquando*, quod pro ſuâ ſententiâ adducerent, *inveniſſe*.

Epiſt.61.

LII. Diſcrimen autem inter hos ipſos Maccabæorum ſimileſque eccleſiaſticos libros, & alios verè canonicos ſatis diſertè proponit tum ſecundo libro contra epiſtolam Gaudentii cap. XXIII; tum XIIX de civitate Dei, cap.XXXVI. Neque enim umquam concordi priorum quatuor ſeculorum teſtimonio, & orientalis occidentaliſque eccleſiæ conſenſui ſeſe oppoſuerit aut ſubduxerit Auguſtinus. Vtrumque ejus locum adſcribemus.

bemus.

bemus. Prior in hunc habet modum: *Hanc quidem ſcripturam, quæ appellatur Maccabæorum, non habent Iudæi ſicut Legem & Prophetas & Pſalmos, quibus Dominus teſtimonium perhibet tamquam teſtibus ſuis: — ſed recepta eſt ab Eccleſiâ non inutiliter, ſi ſobriè* (quî fieri poſſit, ſi θεόπνευστον & verè canonicam crediderit Auguſtinus, ut ita loquatur?) *legatur vel audiatur, maximè propter illos Maccabæos, qui pro Dei lege ſicut veri martyres, à perſequutoribus tam indigna atque horrenda perpeſſi ſunt, ut etiam hinc populus Chriſtianus adverteret, quoniam non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Poſterior locus hic eſt: *Supputatio temporum à reſtituto templo non in Scripturis ſanctis, quæ Canonicæ appellantur, ſed in aliis invenitur, in quibus ſunt & Maccabæorum libri, quos non Iudæi, ſed Eccleſia pro canonicis habet, propter quorumdam martyrum paſſiones vehementes atq; mirabiles, qui antequam Chriſtus veniſſet in carnem, uſq; ad mortem pro lege Dei certaverunt.* Ecce Maccabæorum libri non ſunt inter ſcripturas ſanctas, quæ canonicæ appellantur: & Eccleſia habet eos pro canonicis. Num in veſtigio ſibimetipſi ſanctus doctor contradicit? aut num eccleſia libros pro canonicis habet, qui inter Scripturas canonicas non ſunt? Sed explicat ſeſe, quum addit, ab Eccleſiâ pro canonicis haberi, *propter quorumdam martyrum paſſiones.* Nempe non habentur pro canonicis, quòd auctores eorum prophetæ vel ſcriptores θεόπνευστοι fuerint, ſed quòd eximia pietatis, zeli & conſtantiæ exempla, quæ in iis leguntur, populo in eccleſiâ proponi ex uſu ſit. Eos, inquit, *non Iudæi, ſed Eccleſia pro canonicis habet.* Nempe, quamvis hi libri à Iudæis Helleniſtis, quorum ſanè idiotiſmo loquuntur, olim uſurpati, cujus etiam rei aliquod ab Epiphanio fieri videtur indicium; ex quo ta- Hæreſi 8.

men Hebræi faſtidire cœperunt Græcas artes & linguam, hos quoq; libros in precio & uſu habere deſierunt. At Eccleſia ad ædificationem plebis legere non deſiit. Habet igitur hactenus, eoque in ſenſu, pro canonicis, quamvis hodiernæ Iudaicæ genti ſordeant.

LIII. Intellectâ ſententiâ Auguſtini facilè etiam intelligitur canon concilii Carthaginienſis, cui interfuit Auguſtinus; qui eſt in codice canonum Eccleſiæ Africanæ vigeſimus quartus, capiendus in eamdem ſententiam de libris, quos in eccleſiis ad ædificationem plebis fas ſit prælegere; ſicut ipſa quoque canonis verba dilucidè teſtantur. *Placuit ut præter ſcripturas canonicas nihil in eccleſiâ legatur ſub nomine divinarum ſcripturarum.* Poſt enumerationem ſubdit: *Hoc etiam fratri & conſacerdoti noſtro Bonifacio, vel (&) aliis earum partium epiſcopis pro confirmando iſto canone innoteſcat, quia à patribus iſta accepimus in eccleſiâ legenda.*

LIV. Cæterùm eodem ſeculo quincto occurrunt duo Romani epiſcopi, papæ ſive pontifices (ſic enim eâ ætate epiſcopi communiter vocabantur) Innocentius & Gelaſius, ille ſub initium, iſte ſub finem ſeculi, qui laxiorem catalogum, inſtar Auguſtini, uterq; proponunt. Eodem itaque modo capiendi & intelligendi erunt, quo capitur & intelligitur Auguſtinus. Innocentius videlicet ab Exuperio epiſcopo Toloſano conſultus, quum libros canonicos immixtis eccleſiaſticis recenſuiſſet, tandem concludit, *Si quæ ſunt alia, non ſolùm repudianda, verùm etiam noveris eſſe damnanda.* Eccleſiaſticos igitur hoc potiſſimùm fine canonicis immiſcuit, ut ab inutilibus & pernicioſis apocryphis ſegregaret. Quantum autem datur cognoſcere, primus omnium id fecit, & laxiore contexto catalogo eccleſia-

ſticos

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

ſticos cum canonicis confudit. Scripta enim eſt epiſtola COSS. Stilicone ſecundùm & Anthemio, hoc eſt, anno æræ noſtræ CCCCV, quinquennio antequam ab Alarico & Gothis Roma caperetur. Ejus exordium hoc eſt: *Conſulenti tibi, frater cariſſime, quid de propoſitâ ſpecie* (quæſtione) *unaquaq; ſentirem, pro captu intelligentiæ meæ, quæ ſunt viſa reſpondi.* Sibi ſanè non arrogat, quòd infallibilis ſit aut errare nequeat. Quin Eraſmus de eo ejuſque ad epiſcopos Africanos epiſtolâ, quæ inter Auguſtini epiſtolas legitur, haut veritus fuit ſcribere: *In hac epiſtolâ & dictionem, & ingenium, & eruditionem tali dignam præſule deſiderare cogimur.* Et ad aliam, quæ paucis interjectis ſequitur: *Innocentius ſuo more ſævus potiùs quàm eruditus, & ad damnandum quàm docendum inſtructior.* Hic profectò idem eadem, in quâ catalogus, de quo agimus, occurrit, epiſtolâ auſus fuit viventibus in conjugio applicare verba Apoſtoli; *Coinquinatis & infidelibus nihil mundum:* item, *Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.* Bonifacium, cujus ſynodus Carthaginienſis meminit, ſucceſſorem, intermedio tamen Zoſimo, habuit: ſuæque epiſtolæ in veteri codice canonum eccleſiæ Romanæ poſt epiſtolas Siricij deceſſoris, quæ primum tenent locum, proximæ ſunt, quum nullum vel in hoc ipſo codice, à quo aliàs, ſi genuinæ eſſent, abeſſe non potuiſſent, antiquiorum merciumq; Mercatoris appareat veſtigium.

Epiſt. 91.
Epiſt. 96.
Tit. 1, 15.
Rom. 8, 8.

LV. Gelaſius Romæ epiſcopus fuit vergente ad finem ſeculo quincto. Ejus in veteri codice canonum eccleſiæ Romanæ una ſaltem exſtat epiſtola, diſtincta in capitula XXIIX. In tomis conciliorum plures leguntur; & memoratur etiam ſynodus Romæ habita, in quâ libri ſacri enumerantur, præmiſsâ epigraphe hujuſmo-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

juſmodi: *Ordo librorum Veteris teſtamenti, quem ſancta & catholica Romana ſuſcipit & veneratur eccleſia, digeſtus à Gelaſio Papa cum ſeptuaginta epiſcopis.* Non dicitur *Ordo librorum canonicorum Veteris teſtamenti*: ſed ſimpliciter, *Ordo librorum Veteris teſtamenti*; nempe ſub Vetere ſcriptorum, & poſtea in uſum Eccleſiæ, ut publicè populo prælegantur, receptorum: ut in conſiderationem & cenſum veniant non tantùm qui ſtrictè & in rigore Canonici appellantur, ſed etiam Eccleſiaſtici. Sic ſanè capi poſſunt, & ſine dubio debent hæc verba, ne Gelaſius cum ſuis epiſcopis à naturâ rei ipſius (nam, ut pridem monuimus, qui liber tempore durantis Veteris teſtamenti canonicus non fuit, is ſubſequente ævo Canonicus iſtius Veteris fieri nullâ ratione poterit) & à conſenſu totius orientalis & priſcæ ac primævæ occidentalis eccleſiæ diſcrepare videatur. Accedit, quòd Gelaſius non niſi unum Maccabæorum librum ponit; unde appáret, quod Eccleſiaſticos aut ſecundi ordinis libros attinet, non fuiſſe admodum curioſum; quin ab anteceſſore ſuo Innocentio, & ab Auguſtino, qui duos numerant, diſſentire.

LVI. Neque mirum eſt Alcimum Avitum, qui poſt initium ſeculi ſexti Viennæ in Galliâ epiſcopum metropolitanum egit, Iſidoro Hiſpalenſi libro de viris
Cap. 36. illuſtribus *ſcientiâ ſecularium literarum doctiſſimus*, Adoni ſucceſſori *eloquentiâ & ſanctitate præcipuus*; non mirum eſt, inquam, hunc, quum de laude virginitatis ad ſororem ſuam Fuſcinam ſanctimonialem carmen ſcriberet, eamque à ſedulâ ſacrorum librorum lectione inſignique cognitione commendaret, Eccleſiaſticos Canonicis, utpote non minùs quàm hoſce ſorori notos & lectos, miſcuiſſe. Vtroſque junctim, ſicut hodie fieri amat,

amat, tum quoque latini codices ſine dubio exhibue-
runt. Et vel propter ſolam hanc conjunctionem ſuo modo libri Scripturæ & Biblici dici poterunt. Sic autem Avitus:

— quidquid ſacræ divina volumina legis,
Aut ſenſu aut verbo monſtrant, —
— ut digitos, ſoror, iſthæc omnia dudum
Docta tenes.

Et quæ veridici, nec in hoc tamen ordine, nempe Canonicorum vel Eccleſiaſticorum auctorum, *Patres*

Expoſuere ſuis myſteria digna libellis;
Hæc tu cuncta tenens animo ſitiente bibiſti.
Nec ſi quid ſacrum noſtri cecinere poëtæ,
Te latet.
Cætera quid replicem? tu ſenſibus utere doctis,
Et quæ nota tibi, vel quæ percurſa legendo,
Ad virtutis opus ſtudio converte virili.
Nam niſi doctrinæ iungatur vita fideli,
Maiores faciet coniuncta ſcientia pœnas.

Hæc ad ſororem & de ſorore Avitus.

LVII. In eamdem ætatem incidit longæva vita M. Aurelii Caſſiodori, qui nobili genere natus virtute & eruditione ad ſummos honores ſub Theodorico ex Amalorum familiâ Gotho, Italiæ poſt devictum Odoacrem rege, adſcenderat: tamdem verò *repulſis ſollicitudinibus dignitatum & curis ſecularium noxio ſapore conditis* (ſic ipſe loquitur) *poſt amariſſimas actiones* religioſam vitam profeſſus fuit. Iuxta Trithemium factus eſt *monachus & abbas cœnobii apud urbem Ravennatenſem.* Ipſe Inſtitutione ſive introductione in lectionem divinarum ſcripturarum monaſterium ſuum *Vivarienſe* appellat, & ſitum eſſe dicit *ad piſcoſi amnis Pellenæ fluenta vicina,*

Prologo in pſalter. Libro de ſcript.

Cap. 29.

prope

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

prope mare, & *montis Caſtelli ſecreta ſuavia.* Num locus hic in agro Ravennate fuerit, non ſatis conſtat. Etiamſi verò in monaſterio illo ſenex grandævus (nonagenario enim majorem fuiſſe ipſe facit indicium) vixerit, ſtudiiſque gnaviter operam dederit, abbatis tamen munus videtur declinaſſe, aliiſque demandaſſe. Sic enim ſuos Inſtitutionis memoratæ cap. penultimo alloquitur: *Omnes, quos monaſterii ſepta concludunt, tam patrum regulas, quàm præceptoris proprii iuſſa ſervate, & libenter, quæ vobis imperantur, efficite. — Vos autem ſanctiſſimos viros abbates Calchedonium & Gerontium deprecor, ut ſic cuncta diſponatis, quatenus gregem vobis creditum, præſtante Domino, ad beatitudinis dona perducere debeatis. Peregrinum igitur ante omnia ſuſcipite; eleemoſynam date; nudum veſtite; eſurienti panem frangite: quoniam iſte verè dicendus eſt econſulatus* (alludit fortè ad ſuum exconſulatum) *qui miſeros conſolatur. Ipſos autem ruſticos, qui ad veſtrum monaſterium pertinent, bonis moribus erudite, quos adiectarum penſionum pondere non gravetis. — Data eſt itaq; vobis quædam urbs propria, cives religioſi, in quâ ſi concorditer & ſpiritualiter Domino præſtante tranſigitis, cæleſtis iam patriæ præfiguratione gaudetis. Nolite amare deſidiam, quam Domino cognoſcitis odioſam. Præſtò vobis ſunt ſanctarum ſcripturarum inſtrumenta dogmatica cum expoſitoribus ſuis, qui veri ſunt floriferi campi, cæleſtis paradiſi poma ſuavia, unde & fideles animæ ſalubriter imbuantur, & linguæ veſtræ non caduco, ſed fructifero nimis inſtruantur eloquio. Quapropter deſideranter introite myſteria Domini, ut ſequentibus iter indicare poſſitis, quia magnæ verecundiæ pondus eſt habere quod legas, & ignorare quod doceas.* Inſtruxerat videlicet Caſſiodorus illud ſuum monaſterium non modò cunctis ad vitam ſuſtentandam neceſſariis, ſed etiam ut ſtudia, quæ magnopere amabat, promove-

Cap. 32.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

moveret, inſigni bibliothecâ, quæ omnis generis libros, inprimis verò Sacræ ſcripturæ, ejuſq; expoſitores, potiſſimùm Latinos, contineret. Ad lectionem itaque Scripturæ Inſtitutione iſtâ monachis ſuis præit, ſub cujus finem eos compellans, *Eia nunc*, ait, *cariſſimi fratres, feſtinate in Scripturis ſanctis proficere; quando me cognoſcitis pro doctrinæ veſtræ copiâ, adiutorio dominicæ gratiæ, tanta vobis & talia congregaſſe.* Legendos itaque proponit Scripturæ libros non tantùm Canonicos propriè ita dictos, ſed etiam Eccleſiaſticos; atque adeo utrumque catalogum recenſet, tum ſtrictiorem Hieronymi, tum laxiorem Auguſtini. Quoniam autem, qui Eccleſiaſticos expoſitionibus illuſtraſſet, ex veteribus invenire neminem potuit, ne tamen abſque hoc adminiculo à monachis legerentur, earum conficiendarum negocium dedit *religioſiſſimo viro, Bellatori presbytero.* Rectè autem monet, *propter virtutes excellentiſſimas morum conſcriptos eſſe, ut patientiam, ut ſpem, ut caritatem, ut etiam in fæminis fortitudinem, ut pro Deo contemtam præſentis ſeculi vitam, vel cætera, quæ illic virtutum genera Domino præſtante floruerunt, noſtris animis competenter infunderent.* Hactenus igitur Hieronymo vel Hebræis aut Græcis Caſſiodorus non adverſatur.

Cap. 12. & 13.

Cap. 6.

LIIX. Ad eundem ferè modum capiendus & exponendus Iſidorus Hiſpalenſis, cujus epiſcopatus incidit in primum ſeculi ſeptimi trientem, & tempora florentis in Hiſpaniâ regni VVeſtgothorum. Videndus eſt libro de officiis eccleſiaſticis cap. XII; & libro proœmiorum in Vetus & Novum teſtamentum; & libro ſexto Originum ſive Etymologiarum. Deſcribit hîc Hieronymum, neque negligit Auguſtinum, cujus etiam verba amat uſurpare. *Hebræi*, inquit, *Vetus teſtamen-*

Orig. l. 6. cap. 1.

P *tum*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

tum iuxta numerum literarum ſuarum viginti duobus libris accipiunt, dividentes eos in tres ordines, Legis ſcilicet, & Prophetarum, & Hagiographorum. Tres illos ordines juxta ductum Prologi galeati recenſet, & deinde addit: *Quartus eſt apud nos ordo veteris teſtamenti eorum librorum, qui in canone Hebraico non ſunt.* In quo ſi non ſunt, fieri nullo pacto poteſt, ut ſint Veteris teſtamenti libri canonici genuini, ſtrictéque & propriè ita dicti. Sed pergat: *Primus Sapientiæ eſt; ſecundus, Eccleſiaſticus; tertius, Tobias; quartus, Iudith; quinctus & ſextus, Maccabæorum. Quos licet Hebræi inter apocrypha ſeparent, Eccleſia tamen Chriſti inter divinos libros & honorat & prædicat.* De libro Sapientiæ & Eccleſiaſtico dicit cum Auguſtino, *propter quamdam*

Libro proœmiorum. *eloquii ſimilitudinem Salomonis titulo prænotari.* Item: *Libros quidem Tobiæ, & Iudith, ſive Maccabæorum Hebræi non recipiunt: Eccleſia tamen eoſdem inter canonicas ſcripturas enumerat.* Oſtendimus paullò antè, quomodo dicat Au-

Num. 52. guſtinus, *ſupputationem temporum à reſtituto templo non in Scripturis ſanctis, quæ Canonicæ appellentur, ſed in aliis inveniri, quos non Iudæi ſed Eccleſia pro canonicis habeat;* & quomodo hæc verba ſint capienda, ne vir magnus ſanctuſque in veſtigio ſemetipſum conficere, & contradictione atque abſurditate irretire videatur. Quomodo exponitur Auguſtinus, ita quoque exponendus erit Iſidorus, Auguſtinum ſequutus; & qui Iſidorum exſcribit Rabanus Maurus, ſub Caroli magni filiis & ſucceſſoribus currente ſeculo nono primùm Fuldenſis abbas, deinde Moguntinus epiſcopus, libro de inſtitutione clericorum tertio, cap. v.

LIX. Quoniam iterum in Auguſtinum hîc incidimus, denuò nonnulla, è quibus mentem ejus aliam, quàm diximus, non fuiſſe appareat, proferemus.

Dixi-

Diximus anteà, quòd imparitatem auctoritatis illo- Num. [illegible]
rum, quos enumerat, agnoſcit, argumento eſſe, quòd non omnes eodem loco habeat, vel proprio ſtrictoque ſenſu canonicos & divinos eſſe cenſeat. Eamdem differentiam integro poſt Auguſtinum ſeculo agnoſcit alius Africanus epiſcopus, nempe Iunilius libro primo de partibus divinæ legis, cap. VII: etiamſi fortè mentem ſuam non ſatis commodè exprimit. Scribit autem ad modum dialogi iſta. *Diſcipulus. Quomodo divinorum librorum*, nempe qui aut revera divini ſunt, aut tales habentur, *conſideratur auctoritas? Magiſter. Quia quidam perfectæ auctoritatis ſunt, quidam mediæ, quidam nullius. D. Qui ſunt perfectæ auctoritatis? M. Quos Canonicos in ſingulis ſpeciebus abſolutè enumeravimus. D. Qui mediæ? M. Quos adiungi à pluribus diximus. D. Qui nullius auctoritatis ſunt? M. Reliqui omnes.* Qui non ſunt perfectæ auctoritatis, nec Canonici ſunt, ſi ſtrictè & propriè vox capiatur: qui autem mediæ, Eccleſiaſticis; qui nullius, Apocryphis, de quibus numero L dictum fuit, annumerandi. Sed hæc admonitionis ergo adducta nunc ita tranſmittamus.

LX. Diximus ſuperiùs, Auguſtino, quum è libro Num. 49.
Sapientiæ protuliſſet locum, *Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius*, à Gallis objectum fuiſſe, illum librum non eſſe canonicum. Quibus ipſe quidem ad Proſperum & Hilarium, qui epiſtolis ſuis indicium fecerant, ſermonem dirigens duos libros opponit; unum inſcriptum De prædeſtinatione ſanctorum, alterum De bono perſeverantiæ. Prioris capitulo decimoquarto de objectione, quam diximus, agit. Potuiſſet uno verbo abſolvere, ſi dixiſſet, Sapientiæ librum omnino eſſe canonicum, & falli Gallos, qui ſecus opinentur.

Sed hoc non dicit. Oſtendit potiùs, revera divinæ gratiæ eſſe beneficium, ſi juſtus crudâ vel immaturâ ætate rapiatur, ne periculo mutationis in deterius exponatur, aut etiam ſuccumbat: & proinde hoc quoque dictum, à quocumque profectum fuerit, divinâ veritate niti. Vocat nimirum *ſententiam veram planè, & antiquitus Chriſtianam. Quaſi*, inquit, *& exceptâ huius libri atteſtatione res ipſa non clara ſit, quam volumus hinc doceri. Quis enim audet negare Chriſtianus, iuſtum, ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio futurum? Quilibet hoc dixerit, quis homo ſanæ fidei reſiſtendum putabit? — Hæc eſt tota cauſſa cur dictum eſt, à quocumq; ſit dictum; Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius. — Quæ quum ita ſint, non debuit repudiari ſententia libri Sapientiæ; qui meruit in Eccleſiâ Chriſti* (alterum hoc eſt reſponſum; Si antiquus tractator vel Scripturæ interpres id dixiſſet, admitterent Galli: hic autem ſcriptor etiamſi canonicus non ſit, tractatoribus tamen meritò præfertur) *de gradu Lectorum eccleſiæ Chriſti, tam longâ annoſitate recitari, & ab omnibus Chriſtianis, ab epiſcopis, uſq; ad extremos laicos fideles, pœnitentes, catechumenos, cum veneratione divinæ auctoritatis audiri. Certè enim ſi de divinarum ſcripturarum tractatoribus, qui fuerunt ante nos, proferrem defenſionem huius ſententiæ, quam nunc ſolito diligentiùs atq; copioſiùs contra novum Pelagianorum defendere urgemur errorem: — ſi huius ergo ſententiæ defenſionem ex divinorum eloquiorum nos præcedentibus catholicis tractatoribus promerem, profectò hi fratres, pro quibus nunc agimus, acquieſcerent: hoc enim ſignificaſtis literis veſtris. — Sed qui ſententiis tractatorum inſtrui volunt, oportet, ut iſtum librum Sapientiæ ubi legitur, Raptus eſt ne malitia mutaret intellectum eius; omnibus tractatoribus anteponant: quoniam ſibi eum antepoſuerunt etiam temporibus proximi Apoſtolorum*

egregii

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

egregii tractatores, qui eum teſtem adhibentes, nihil ſe adhibere niſi divinum teſtimonium crediderunt. Divinum videlicet non tam reſpectu auctoris, qui dixit, quàm rei, quæ dicitur. Quo ſenſu itidem à ſancto Cypriano libro De mortalitate adductum fuerat. Porrò idem Auguſtinus Cap. 16.
quum ex Eccleſiaſtico locum protuliſſet, & ſibi ipſemet objeciſſet, contradici poſſe, quòd liber non ſit in canone Hebræorum; nihil opponit aut reſpondet, ſed aliud, cui contradici non poterat, profert. Verba ſunt libro de curâ pro mortuis, cap. xv: *Liber Eccleſiaſticus, quem Ieſus filius Sirach ſcripſiſſe traditur, & propter eloquii nonnullam ſimilitudinem Salomonis pronunciatur, continet in laude patrum, quòd Samuel etiam mortuus prophetaverit. Sed ſi* Eccl. 46, 23.
huic libro ex Hebræorum, quia in eo non eſt, canone contradicitur, quid de Moyſe dicturi ſumus, qui certè & in Deuteronomio mortuus, & in Evangelio cum Helia, qui mortuus non eſt, Matt. 17, 3.
legitur apparuiſſe viventibus. Non dicit Auguſtinus, neque quiſquam veterum alius, in priſco canone Hebræorum olim fuiſſe, à nupero ſolùm & recentiore hodie exulare: ſed ſimpliciter admittit, non eſſe in canone Hebræorum. In quem ſi pridem non fuit adſcitus, exactis aliquot, ex quo Vetus teſtamentum exſpiravit, ſeculis, reponi à nemine poteſt.

LXI. Ex his abundè liquet, Auguſtinum de canone Scripturarum ab aliis antiquioribus non diſſentire, & quomodo capiendus ſit tum ipſe, tum qui eum poſtea ſequuti ſunt & deſcripſerunt, etiamſi aliquando Eccleſiaſticos Canonicis immiſcuerint, aut etiam planè Canonicos appellaverint. Nempe vocabula *canonis* & *canonici* aliquanto latiùs acceperunt, & enumerarunt non modò libros ſtrictè canonicos, è quibus dogmata fidei hauriantur, ſed etiam alios, à fi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

delibus & piis, qui ſub Vetere teſtamento fuerant, profectos, antiquos & utiles, populoque in eccleſiâ prælegi dignos, quòd ad mores monitis & exemplis formandos multùm faciant. Hinc autem tantum abeſt ut abeant, quos ſtrictiorem catalogum proponere diximus, ut ultrò præeant, & hanc conciliandi rationem nobis ſuggerant. Pridem audivimus Hieronymum docere, *ſicut Iudith, & Tobiæ, & Maccabæorum, ſic etiam Siracidæ & Sapientiæ libros legi ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam:* item Rufinum; *maiores quidem legi iſta in eccleſiis voluiſſe, non tamen proferri ad auctoritatem fidei confirmandam.* Neque verò Græci, qui à primævâ numerandi ratione nuſquam diſcedunt, & arctiori catalogo invariatè adhærent, legi in eccleſiis nolunt, ſed potiùs ipſi inde monita & exempla paſſim promunt. Athanaſius quidem ſcribit *tantùm catechumenis legi.* Et id fortè in eccleſiâ Alexandrinâ obtinuit. Chryſoſtomus autem aliquando argumenta ſermonum, quos ad populum habuit, inde petiit. Haut tamen inviti concedimus, majorem & frequentiorem uſum fuiſſe in Latinâ eccleſiâ, quàm Græcâ: quod etiam innuit Auguſtinus XVII de civitate Dei, cap. XX. Et hinc ſine dubio factum, ut in enumerando Canonicis junxerint & immiſcuerint aliqui Latini, nulli verò Græci.

Num. 15.

LXII. Hactenus itaque canonicos eſſe, ut populo in eccleſiâ legere eos liceat, tam Græci, quàm Hieronymus & Rufinus priſcique cæteri facilè conceſſerint; nec ſi appellatione *Canonici* hoc ſolùm innuatur, de vocabulo pugnaverint: Innocentius autem, Auguſtinus, Carthaginienſes, Gelaſius haut diffitebuntur, eatenus, nec aliter ſeſe intelligere, priſcoque & communi

muni canoni præjudicare nec velle nec poſſe. Canonici, inquam, hactenus ſunt, quòd ad inſtructionem populi & ædificationem morum in eccleſiâ legi poſſint, *ad eruditionem noſtram præcepta cœleſtia in eccleſiâ diſpenſantes*, ut loquitur Iſidorus: non ſunt canonici, quòd Moſi & Prophetis pares, aut ex ſe ad confirmationem dogmatum idonei habeantur. Ita omnino ſtatuere oportet, niſi paucos Latinos cum Græcis omnibus & ipſis antiquioribus, quin & recentioribus pleriſque Latinis pugnare malimus. Nec aliâ ratione Patres Trullani canones tum Laodicenos, qui ſtrictiorem, tum Carthaginienſes, qui laxiorem catalogum proponunt, admittere & probare potuerunt, niſi hac ipsâ. Quin non fuerit ineptum huc diſtinctionem Protocanonicorum & Deuterocanonicorum, quam Sixtus Senenſis, etſi alio ſenſu, uſurpat, accommodare. Lubet rem totam ſyllogiſmo comprehenſam proponere. Quod neceſſarium eſt admitti, ne videantur Innocentius, Auguſtinus & Gelaſius pugnare cum universâ eccleſiâ veteris teſtamenti, totaque orientali & vetuſtiore latinâ; & quod ipſi illi agnoſcunt; id omnino eſt admittendum. Sed duplex acceptio hujus vocis *Canonici*, latior videlicet & ſtrictior, ad iſtum finem eſt neceſſaria; & ipſi, de quibus agitur, diſcrimen agnoſcunt. Ergo duplex illa acceptio eſt admittenda. Rurſus: Qui recentiores ſcriptores nuncupatione Canonicorum librorum latiùs acceptâ Eccleſiaſticos ad ædificationem plebis legi ſolitos includunt, & diſcrimine admiſſo hos iſtis non æquant; illi etiam in enumerandis ſacris libris ab universâ quatuor priorum & antiquiorum ſeculorum eccleſiâ non diſſentiunt, & proinde eumdem, quem illa, canonem, ſi vox ſtrictè capiatur, agnoſcunt. Sed recentiores

Libro 1 de offic. eccl. cap. 12.

Can. 2.

Biblioth. l. 1 ſub fin.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

tiores Innocentius, Gelaſius, & Auguſtinus, (qui cæterorum quaſi interpres rem hinc inde in libris ſuis prolixiùs exponit, quum reliqui plerumque nudâ enumeratione ſint contenti) & qui eum ſequuntur, nuncupatione Canonicorum latiùs acceptâ Eccleſiaſticos etiam includunt, & nihilo minus diſcrimini inter utroſque locum relinquunt. Ergo. Vtraque Minor ex iis, quæ dicta & adducta ſunt, manifeſta eſt.

LXIII. Cæterùm Pontificii concilio Tridentino poſteriores, miros hîc ludos faciunt. Specimen nunc ſaltem præbeat Martinus Becanus, acuto vir ingenio, & ſatis etiam verſuto. Hic autem dum certæ veritati ſe opponit, ineptire cogitur. Scribit enim Manualis controverſiarum libro primo, cap. 1, quæſt. 1: *Canon* Scripturarum, quem Pontificii amplectimur, *habetur in concilio Tridentino, ſeſſione IV. Et Patres illius concilii acceperunt illum per traditionem ab Eugenio papa in concilio Florentino.* De eo inferiùs ſuo loco videbimus. *Rurſum Eugenius illum accepit à Gelaſio Papa, in concilio Romano.* Diſtat Eugenius cum ſuo concilio Florentino à Gelaſio concilioque iſto Romano annis pluribus, quàm nongentis quadraginta. *Iterum Gelaſius ab Auguſtino: & Auguſtinus à concilio Carthaginenſi.* Huic interfuit Auguſtinus, ut videri poſſit ab eo accepiſſe concilium. *Deniq; Patres huius concilii ab Innocentio primo. Vixit autem Innocentius anno Chriſti CCCCII. Igitur ab illo tempore primitivæ eccleſiæ ad nos uſq; per continuam traditionem perſeverat idem ille Scripturæ canon, quem nos nunc tenemus & amplectimur.* Iuxta Becanum videlicet incipit primitiva eccleſia à ſeculo poſt natum Servatorem quincto, & quatuor priorum nulla habetur ratio. Et quod à Gelaſio accepit Eugenius, *per continuam traditionem* derivatur, etiamſi interſint

ſint

ſint anni propemodum mille. Denique ſi à Gelaſio accepit Eugenius, ab Auguſtino Gelaſius, & ab Innocentio Auguſtinus; à quonam accepit Innocentius? num ſine teſtimonio, imò contra teſtimonium, traditionem & conſenſum quatuor præcedentium ſeculorum ipſe pronunciat, an verò ſecundum illud? In haſce abſurditates ſive anguſtias virum aliàs eruditum & ingenioſum conjecit ſuſcepta falſæ ſententiæ defenſio. Neque ληρῶδες minùs eſt illud, quod affert libro de analogiâ Veteris & Novi teſtamenti, cap. 1, quæſt. 1. *Quæſtio eſt*, inquit, *quinam libri Veteris teſtamenti ſint canonici*, ſive, *quinam relati ſint in catalogum ſeu canonem librorum Scripturæ Veteris teſtamenti.* Reſpondet autem: *Canon ſeu catalogus librorum Veteris teſtamenti duplex eſt: unus Iudaicus, qui tempore Eſdræ, ſeu ab ipſo Eſdra, vel à concilio ſacerdotum, cui ipſe interfuit, confectus eſt: — alter Chriſtianus, qui auctoritate Innocentii primi confectus eſt. — Et quidem de prioribus, qui continentur in canone Iudæorum, non eſt diſputatio. Omnes tam Iudæi quàm Chriſtiani agnoſcunt illos pro canonicis. De poſterioribus aliqua diſſenſio eſt.* Nos pridem oſtendimus, diſtin- Num. 8.
ctionem illam nullo niti fundamento, imò fundamentis rerumque indoli adverſari, & canonem librorum Veteris teſtamenti, ſi propriè & strictè capiatur, à Iudaico nec eſſe, nec poſſe eſſe diverſum. Neque caret abſurditate, canonem librorum Veteris teſtamenti aliquot demum ſeculis, ex quo antiquatum ipſum fuit, confici. Num verò poſt exſtinctam Veteris teſtamenti eccleſiam epiſtolâ ſuâ efficere poteſt Innocentius, ut illa olim in canone habuerit libros, quos, quum eſſet & vigeret, in canone numquam habuit? neque enim, ſi hoc efficere nequit, ut canonici libri Veteris teſtamenti ſint, efficere umquam poterit: nam ut canonici ſint

Veteris teſtamenti, in canone tum, quum V.T. viguit, fuiſſe, & ab illâ eccleſiâ agnitos eſſe oportet. Nos quidem non magis credimus id eum efficere poſſe, quàm ut librum ſub Ptolomæo Evergete ſcriptum, Salomo ſcripſerit. Innocentius enim Salomoni *quinq; libros*, & proinde etiam Eccleſiaſticum, qui Siraciden auctorem habet, attribuit. Quamquam eum hîc excuſare poteſt *conſuetudo*, quæ illis temporibus *obtinuerat, ut propter eloquii nonnullam ſimilitudinem Salomonis dicerentur*, ſicut docet Auguſtinus XVII de civitate Dei, cap. XX; II de doctrinâ Chriſtianâ cap. IIX; de curâ pro mortuis cap. XV: & imitatus eſt ac exſcripſit Iſidorus Originum libro VI, cap. II; Proœmio de libris Veteris & Novi teſtamenti; libro I de officiis eccleſiaſticis, cap. XII. Innocentius etiam Maccabæorum duos libros memorat; Gelaſius non niſi unum. Res ipſa igitur clamat Latinos hoſce in recenſendis Scripturæ libris, in diſtinguendis, in numero & auctoribus eorum deſignandis, liberiùs ſe gerere, & ἀκριβεία non uti.

LXIV. Dicent autem ſine dubio hodierni Pontificii: Romanus pontifex fuit Innocentius; è cathedrâ non ſine maturâ conſultatione & adhibito plurium coëpiſcoporum conſilio definivit; errare non potuit; definitionem ejus omnes, qui ab eccleſiâ catholicâ extorres audire nolint, amplecti & ſequi oportet. At ipſe Innocentius ab Exuperio Toloſano, tamquam ſenior à juniore, vel peritior ab imperitiore conſultus, *Conſulenti*, inquit, *tibi pro captu intelligentiæ meæ, quæ ſunt viſa, reſpondi*. Deinde quæſtio eſt de facto temporis præteriti, ad quod in aliud, quàm fuit quum eſſet, mutandum nulla ſe porrigit poteſtas. Nempe quæritur, Quinam ſint canonici libri Veteris teſtamenti; ſive quoſ-

nam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

nam libros Eccleſia Veteris teſtamenti in canone ſuo habuerit. Eccleſia illa dudũ deſierat eſſe, & tempus durationis ejus jam inde à quatuor ſeculis præterierat: & quia præterierat, nec revocari umquam poteſt, ut aliter in eo ſe res habeat, quàm ipſo illo præterito tempore habuit, ne quidem per omnipotentiam divinam præſtari poteſt, nedum per pontificiam. Scribit autem Innocentius; *Pro captu intelligentiæ meæ reſpondi, quid ſequendum vel docilis ratio perſuaderet, vel auctoritas lectionis oſtenderet, vel cuſtodita ſeries temporum demonſtraret.* At ſi libros Eccleſiaſticos, quos Canonicis immiſcet, hiſce æquat, & paris vult eſſe auctoritatis, reſpondet aliud, imò contrarium, quàm ratio perſuadet, auctoritas lectionis oſtendit, & cuſtodita ſeries temporum demonſtrat. Rectum autem eſt, quod mox ſubjungit: *Mihi quoq; ipſi de collatione docilitas accedit, dum perſcrutatis rationibus ad propoſita reſpondere compellor; eoq; fit, ut ſemper aliquid addiſcat, qui poſtulatur ut doceat.* Aut igitur ad eum, quem diximus, modum enumerat; aut manifeſtum errorem incurrit. Quin ſi aliter intelligi vult, palàm eſt, ejus ſive auctoritatem ſive definitionem ab ipſis pòſt ſequutis Latinorum doctorum præſtantiſſimis nullo loco habitam fuiſſe. Conſtat enim poſt illam ætatem in veſtibulo Biblicorum codicum Prologos Hieronymi poni cœpiſſe, eoſque inter præcipuum *Galeatum*, per quem videlicet, ut ipſe loquitur Hieronymus, *ſcire valeamus, quidquid eſt extra hos* in Galeato recenſitos, *inter apocrypha eſſe ponendum. Igitur Sapientia, quæ vulgò Salomonis inſcribitur, & Ieſu filii Sirach liber, & Iudith, & Tobias, & Paſtor non ſunt in canone.* Si tanta fuiſſet reſponſorum ſive conſtitutionum Pontificiarum auctoritas & certitudo, quantam hodie volunt eſſe, Bibliis præmitti o-

 portu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

portuiſſet reſcriptum Innocentii aut etiam Gelaſii, non autem prologum galeatum Hieronymi. Quin Caſſiodorus repræſentaturus monachis ſuis diſcrimen inter recenſionem Hieronymi & quorumdam aliorum, Auguſtinum tamquam inter hos eximium producit; Innocentii vel Gelaſii ne meminit quidem. Alfonſus tamen Toſtatus in primum caput Matthæi: *Magis credendum eſt Hieronymo, quàm Auguſtino, maximè ubi agitur de Vetere teſtamento & de hiſtoriis: nam in hoc ipſe exceſſit omnes doctores eccleſiæ.* A multis itaque ſeculis unanimi quodam Latinæ eccleſiæ conſenſu Latinis Bibliis tum calamo tum typo deſcriptis, in hunc uſque diem, ipſis etiã Romæ editis, præfigitur Prologus galeatus Hieronymi, ſacrorum librorum volumine Biblico comprehenſorum certus index & diſcriminator. F. Leander de S. Martino præfatus in ſplendidam Latinorum Bibliorum cum Gloſſis & Lirano Antverpiæ curatam editionem, *Non ſine graviſſimis*, inquit, *cauſis conſenſus temporum, imò & ipſius iam Eccleſiæ iudicium (quod in editione Vaticanâ innuitur) voluit, ut hi Prologi Hieronymiani cum ſacro textu coniungerentur.* Hinc Toſtatus Defenſorii parte ſecundâ, cap. XXIII: *Tres gradus librorum Veteris teſtamenti diſtinguuntur à beato Hieronymo in prologo galeato. — Iſta diſtinctio facta eſt ab Eccleſiâ univerſali, quæ concorditer tenet illam diſtinctionem factam à beato Hieronymo. nam iſta tenebatur à Iudæis fidelibus ante Chriſti adventum, & fuit poſtea continuata in Eccleſiâ.* Ineptiæ igitur ſunt & gerræ germanæ, quæ ſcribit idem F. Leander ſuo ad illum prologum galeatum commentario. *Sanctus doctor*, inquit, *quum prologos iſtos in ſacras ſcripturas à ſe converſas ſcriberet, nondum iudicium & decretum eccleſiæ legerat, quod aliquanto pòſt ab Innocentio Papa primo in epiſtolâ ad Exuperium*

Vide ſuprà num. 57.

Ad v. 12 & ſeqq.

An. 1634.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

Tholoſanum prodierat; quem Pontificem ad canonem conſignandum movit tum Africanæ eccleſiæ ſynodalis epiſtola, (at ſynodus Africana ſive Carthaginienſis epiſtolam, ſi quam ſcripſit, ad Bonifacium Innocentii intermedio Zoſimo ſucceſſorem ſcripſit) *tum etiam ipſius Exuperii ad eum miſſæ literæ. In eo autem decreto Pontifex Sapientiam, Eccleſiaſticum, Tobiam, Iudith, & Machabæorum libros ſacro canoni annumerandos eſſe docuit. Nec dubium eſt, quin divus Hieronymus decreti huius auctoritatem admiſiſſet, ſi ipſum ei videre contigiſſet.* Vide ſupra num. 53.

LXV. Vt autem manifeſtò conſtet, ſubſequutis ætatibus in eccleſiâ latinâ à doctoribus ejus nullo loco habitum fuiſſe decretum, quod jactant, ſive Innocentii ſive Gelaſii, ſed obſervatum eſſe antiquum canonem, quem à Iudæis Chriſtiani acceperant, & Hieronymus accuratè delineaverat; hac itaque fini poſteriorum ſeculorum ſcriptores, quorum quidem teſtimonia haberi poterunt, luſtrabimus. Gregorius Magnus, Innocentii poſt duo, & Gelaſii poſt exactum unum ſeculum ſucceſſor, Moralium libro XIX, cap. XIII, libros Maccabæorum *licet non canonicos, tamen ad ædificationem eccleſiæ editos* perhibet.

LXVI. Inter opera Auguſtini occurrunt tres libri De mirabilibus Sacræ ſcripturæ. Auguſtini quidem ingenio & eruditione inferiores ſunt: negari tamen non poteſt antiquos eſſe. Prioribus duobus recenſentur mirabilia ex Vetere, & tertio ex Novo teſtamento. Secundus ita concludit, ut dicat, *In Maccabæorum libris, etſi aliquid mirabilium numero inſerendum conveniens fuiſſe ordini inveniatur, de hoc tamen nullâ curâ fatigabimur: quia tantùm agere propoſuimus, ut de divini canonis exiguam, quamvis ingenioli noſtri modulum excedentem, hiſtori-* Tomo 3.

ſtoricam expoſitionem ex parte aliquâ tangeremus.

LXVII. Exſtat etiam brevis, ſed antiquus in Apocalypſin commentarius ψευδεπίγραφος, ſub nominè Victorini Pictavienſis epiſcopi, in quo iſta: *Sunt libri Veteris teſtamenti viginti quatuor, quos in Epitomis Theodori invenies.*

LXIIX. Carolus Magnus, aut qui ejus nomine quatuor de imaginibus libros Græcis oppoſuit, ſub initium tertii, ubi proponitur *Confeſſio fidei catholicæ, à ſanctis Patribus acceptæ: Novum & vetus teſtamentum recipimus in eorum librorum numero, quem ſancta catholicæ eccleſiæ tradidit auctoritas.*

LXIX. Strabus, *monachus Fuldenſis, natione Teuto-*
Num. 58. *nicus, Rabani Mauri,* cujus antè facta fuit mentio, *auditor & ſcriba,* ſive *diſcipulus & notarius, vir certè ipſe doctiſſimus, & tam in divinis ſcripturis quàm in ſecularibus literis ad plenum inſtructus, theologus, philoſophus & poëta celeberrimus, —primus Gloſſam, quam Magiſtralem ſive Ordinariam vocant, ſuper tota Biblia comportavit ex dictis ſanctorum Patrum; quam alii poſtmodum adiunctis quibuſdam ampliarunt. Claruit ſub Ludovico Pio & Lothario Imperatoribus circa annum Domini* IↃ CCC XL. Ita Trithemius libris de viris illuſtribus Germaniæ, & de ſcriptoribus eccleſiaſticis. Strabus igitur iſte Gloſſâ ad Hieronymi prologum galeatum, *Sicut,* ait, *galea caput militis protegit, ut fiducialiùs pergat ad bellum; ita & iſte titulus lectori peritiam præſtat, ut valeat diſcernere, qui libri apud Hebræos in canone recipiantur, quive inter apocrypha deputentur.* Idem ad prologum Hieronymi in Tobiam, & verba, quemadmodum vulgò leguntur, *Librum Tobiæ Hebræi de catalogo divinarum ſcripturarum ſecantes, iis, quæ hagiographa memorant, manciparunt; Potiùs,* inquit, *& veriùs dixiſſet,* APOCRYPHA. *Vel largè accepit*

Hagio-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

Hagiographa, quaſi Sanctorum ſcripta; & non de numero illorum novem, quæ propriè dicuntur Hagiographa, quæ ſunt de catalogo, hoc eſt, de numero XXII librorum: conſiſtit enim in Pentateucho, & octo Prophetis, & novem Hagiographis.

LXX. Ambroſius Autbertus juxta Sigebertum Gemblacenſem, Anſbertus juxta Trithemium, *monachus & presbyter ordinis ſancti Benedicti, vir in divinis ſcripturis ſtudioſus & eruditus, ingenio mitis & dulcis eloquio claruit ſub Arnoldo* vel Arnulfo *Imperatore circa annum Domini* IↃ CCC XC. Hic libro tertio in Apocalypſin, ad locum de XXIV thronis poſitis juxta primarium thronum, & XXIV ſenioribus ſuper eos ſedentibus, poſt adhibitas alias expoſitiones, *Vel certè,* inquit, *quia prioris teſtamenti* Eccleſia *viginti quatuor libris utitur, quos & auctoritate canonicâ ſuſcepit, in quibus etiam Novum teſtamentum revelatum agnoſcitur, idcirco in viginti quatuor ſenioribus Eccleſia figuratur. Ideo enim eſt Novi teſtamenti prædicatio fructuoſa, quia ex Veteri roboratur: tamquam ſcilicet ab eiſdem trahat numerum Eccleſia, quibus in ſanctitate perficitur.*

Libro de ſcriptor.

Apoc. 5, 4.

LXXI. Pervenimus uſque ad ſeculum decimum. In eo occurrit Radulfus Flaviacenſis, *monachus ordinis S. Benedicti* (pergimus uti verbis Trithemii) *vir in divinis Scripturis eruditiſſimus, & in omnibus literis humanitatis ſuo tempore doctiſſimus, ingenio ſubtilis, ſenſu profundus, eloquio dulcis, ornatus & diſertus, in exponendis voluminibus ſacris acutus & multùm egregius,* cujus exſtant commentariorum in Leviticum libri viginti. Initio decimiquarti iſta habet: *Tobias, Iudith & Maccabæorum, quamvis ad inſtructionem eccleſiæ legantur, perfectam tamen non habent auctoritatem.*

LXXII. In Chronico Hirſaugienſi ad annum ſeculi undecimi ſeptuageſimum ſeptimum ſcribit Trithemi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

themius: *Claruit his temporibus in Angliâ Giſelbertus abbas monaſterii VVeſt, B. Anſelmi diſcipulus, vir tam in divinis ſcripturis quàm in ſecularibus egregiè doctus, qui inter cætera ſui ingenii monumenta ſcripſit contra Iudæos pulcram altercationem non ineleganti ſermone.* Paria habet libro de ſcriptoribus. Hic itaque Giſelbertus ſine dubio auctor eſt Altercationis Synagogæ & Eccleſiæ, quæ Coloniæ an-
Ann. 1540. te elapſum ſeculum edita introducit colloquentes Chriſtianum ſub nomine Pauli & Magiſtri, Iudæum ſub perſonâ Gamalielis & Diſcipuli. Quòd antiquius ſit ſcriptum, ſuadere poſſint hæc auctoris verba: *Theologus apud Græcos Linus fuit, apud Latinos Varro, & noſtri temporis Iohannes Scotus de decem categoriis in Deum.* Iohannem Scotum Erigenam ad tempora Caroli Magni refert Trithemius: ad Caroli Calvi rectiùs Matthæus VVeſtmonaſterienſis & Gulielmus Malmesburienſis. Neque conſtat de aliquo hujus opere, quod iſto modo inſcriptum. Plures itaque fuerint eo nomine Scoti, quàm duo illi celebres, Erigena & Doctor ſubtilis. Meritò etiã recentior cenſeri debet auctor propter verba, quæ occurrunt cap. IIX. *Duplici*, inquit, *ſpecie ſacramentum accipimus propter remedium corporis & animæ: & quum idem in utraq; ſumatur ſpecie, ſufficit unam tantùm ſpeciem exhiberi multitudini. Et ne fortè periculum fiat calicis, ſolam panis ſpeciem dari non eſt incongruum, ita tamen, ut nec contemtu religionis, nec vitio levitatis fiat.* De ſuis ſanè temporibus pronunciat, *Quis Prælatus noſtris temporibus avidior eſt iuſtitiæ quàm potentiæ, quum Deus ob hoc homo factus ſit, ut vinceret diabolum magis iuſtitiâ quàm potentiâ?* Quiſquis autem ſit, aut quacumque vixerit ætate, teſtatur *Veteris teſta-*
Cap. 1 ſub finem. *menti viginti duo eſſe volumina; & diſtingui in Legem, Prophetas & Hagiographa.*

LXXIII.

LXXIII. Duodecimo ſeculo complures ſeſe offerunt. Rupertus *monachus S. Laurentii Traiectenſis* (adhibebimus iterum verba Trithemii) *propter incredibilem eruditionem ſuam à Friderico Colonienſi archiepiſcopo inde aſſumtus, & in abbatem Tuitienſis monaſterii ſublimatus, multa præclara opuſcula compoſuit.* Ille itaque libro tertio in Geneſin, cap. XXXI, quum è libro Sapientiæ dictum attuliſſet, *Verùm,* inquit, *hæc ſcriptura neq; de canone eſt, neq; de canonicâ ſcripturâ ſumta eſt ſententia hæc.* Idem affirmat de libris Iudithæ & Tobiæ, libro XII de divinis officiis, cap. ultimo.

LXXIV. Honorius, Auguſtodunenſis eccleſiæ presbyter & ſcholaſticus, multa edidit opuſcula, quæ apud ipſum ſub finem libri de luminaribus eccleſiæ ſive ſcriptoribus eccleſiaſticis videri poterunt. Inter ea eſt *Expoſitio totius pſalterii,* in cujus prooemio hæc habet: *Scriptura Veteris teſtamenti Spiritu ſancto auctore à prophetis ſcribitur, & in tria, id eſt, in Hiſtoriam,* (rectiùs dixiſſet, in Pentateuchum Moſis) *in Prophetiam, & in Hagiographiam dividitur. Hiſtoria eſt, quæ præterita narrat; Prophetia, quæ futura nunciat; Hagiographia, quæ æternæ vitæ gaudia iubilat. Hic liber* Pſalmorum *in Hagiographiâ locum poſſidet, qui laudibus æternæ patriæ plenus refulget.*

LXXV. Petrus Mauritius, dictus Venerabilis, abbas Cluniacenſis nonus, multa etiam ipſe ſcripſit, quæ conficiunt magnam partem Bibliothecæ Cluniacenſis ab Andrea Quercetano collectæ & editæ. Contra Petrobruſianos longam ſcripſit epiſtolam, quæ Tractatus titulum poteſt vindicare. Quinque eorum capitula refellit, inter quæ primum, quòd negarent infantes baptizandos. Hoc ipſum refutaturus præmittit, *famâ vulgatum* jam eſſe, eos *maieſtati Veteris ac Novi teſtamenti*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

menti, quæ iam ab antiquo totum orbem ſubdiderit, detrahere; ſi tamen, inquit, *verum eſt. Sed quia fallaci rumorum monſtro non facilè aſſenſum præbere debeo, maximè quum quidam vos totum divinum Canonem abieciſſe affirment, alii quædam ex ipſo vos ſuſcepiſſe contendant, culpare vos de incertis nolo; ſed neceſſariò totum Canonem, qui ab Eccleſiâ ſuſcipitur, vos ſuſcipere debere certis auctoritatibus probo. Si enim, quod omnes affirmant, Evangelium etiam tantùm ſuſcipitis, neceſſariò & reliqua omnia ſuſcipietis. Nec enim poteſtis Evangelio credere, & de his, quæ idem Evangelium ſuſcipit, dubitare.* Suppoſitâ igitur auctoritate canonicâ quatuor Evangeliſtarum, ex iis deducit admitti oportere libros tum Novi, de quibus priore loco agit, tum Veteris teſtamenti. Omnes & ſingulos, nec alios quàm qui ſunt in canone Hebræo, & in Prologo galeato enumerantur, recenſet, eorumque auctoritatem, deductione ex Evangeliis factâ, ſtabilit. Primum inter Hagiographa collocat librum Iobi, poſtremum Eſtheræ; quemadmodum etiam Hieronymus in prologo galeato. Ad hunc ultimum ubi pervenit, quid ſcribat & quomodo concludat hîc legi operæ fuerit precium. *Vltimus,* inquit, *in Hagiographis, hoc eſt ſanctæ ſcripturæ libris, ſequitur liber Eſter, cui auctoritatem aliorum Hagiographorum auctoritas confert. Si enim illi ab Hebraicâ veritate originem trahentes hunc ſocium, & paris auctoritatis, in eodem Hebraico canone habuerunt; ſequitur, quia nullo eorum librorum excepto, omnes pari modo ſuſcipi debuerunt. Sed non ſolùm Chriſtianis, ſed & ipſis Iudaicis literis atteſtantibus, omnes iuxta ſupraſcriptum ordinem libri, à libro Iob uſque ad hunc, de quo agitur, librum Eſter, eo ſcilicet non excluſo, ſed addito, paris auctoritatis ſunt. Igitur abſque diſtinctione aliquâ omnes æqualiter ſuſcipi debuerunt. Quod quia ita eſt, quum Chriſtus, Apoſtoli*

ſtoli & Prophetæ auctoritatem præcedentibus, & huic libro pa-ribus libris, ſuis teſtimoniis dederint, indubiâ ratione cogente huic quoq; libro dignitatem ſimilem contulerunt. Reſtant poſt hos authenticos ſanctæ ſcripturæ libros ſex non reticendi libri, Sapientiæ, Ieſu filii Sirach, Tobiæ, Iudith, & uterq; Machabæorum liber. Qui etſi ad illam ſublimem præcedentium dignitatem pervenire non potuerunt, propter laudabilem tamen & perneceſſariam doctrinam ab Eccleſiâ ſuſcipi meruerunt. Super quibus vobis commendandis me laborare opus non eſt. Nam ſi Eccleſia alicuius precii apud vos eſt, eius auctoritate aliquid, ſaltem parum quid, à vobis ſuſcipiendum eſt.

LXXVI. Hugo *presbyter & monachus* (loquimur iterum cum Trithemio) *S. Victoris Pariſienſis, ordinis canonicorum regularium Auguſtini, & Abbas, ut ferunt, ibidem,* (Priorem dicit Paulus Langius) *natione Saxo.* Sic etiam Gobelinus Coſmodromii ætate ſextâ, cap. LIIX: *Henrici* quincti *temporibus ultimis claruit Hugo de S. Victore Pariſiis, natione Saxo.* Ad quæ verba in ſuâ Appendice ὁ μακαρίτης Henricus Meibomius, celeberrimus academiæ hujus hiſtoricus, noſter olim hoſpes & deinde collega conjunctiſſimus, *Hugo,* ait, *ex domo & familiâ comitum Blankenburgenſium ad ſilvam Harcyniam oriundus fuit. Iuvenis vixit in monaſterio Hamerslebienſi* (altero hinc lapide) *diæceſis Halberſtadenſis, quod teſtatur liber de arcâ animæ, quem monachis eius loci inſcripſit. Studiorum gratiâ Pariſios miſſus in monaſterio S. Victoris vixit, inde nomen aſſequutus. Epitaphium eius habet Paulus Langius in Chronico Citizenſi.* Ipſum etiam in gratiam vicinorum noſtrorum, ut ad operam ſtudiis dandam, quantam Hugo dedit, excitentur, adſcribemus.

Conditur hoc tumulo doctor celeberrimus Hugo,
Quem brevis eximium continet urna virum.

Dogmate præcipuus, nulliq́; ſecundus in orbe.
Claruit ingenio, moribus, ore, ſtylo.

Velut alter Auguſtinus doctor ſuo tempore celeberrimus eſt habitus, ait Trithemius: ac obiiſſe ſcribit anno CIↃ C XL; Sigfridus autem Miſnenſis anno CIↃ C XXXIIX. Nunc quid de Canone Veteris teſtamenti ad poſteritatem conſignatum reliquerit, videamus. Libro de Scripturis & ſcriptoribus ſacris cap. ſexto, ubi eâ de re quàm maximè ex inſtituto agit, hæc habet: *Omnis divina ſcriptura in duobus teſtamentis continetur, Veteri videlicet & Novo. — Vetus teſtamentum continet Legem, Prophetas & Hagiographos.* Mox ſubjicit enumerationem librorum eamdem, quam videre eſt in Prologo galeato. Tandem concludit, *Omnes ergo fiunt numero viginti duo. Sunt præterea alii quidam libri, ut Sapientia Salomonis, liber Ieſu filii Sirach, & liber Iudith, & Tobias, & libri Maccabæorum, qui leguntur quidem, ſed non ſcribuntur in canone.* Cum hiſce deinde componit & comparat *ſanctorum Patrum ſcripta, id eſt, Hieronymi, Auguſtini, Ambroſii, Gregorii, Origenis, Bedæ & aliorum doctorum. Hæc*, inquit, *ſcripta Patrum in textu divinarum ſcripturarum non computantur, quemadmodum in Veteri teſtamento, ut diximus, quidam libri ſunt, qui non ſcribuntur in canone, & tamen leguntur, ut Sapientia Salomonis, & cæteri.* Hæc autem ipſa repetuntur & leguntur Excerptionum priorum libro ſecundo, cap. IX; Eruditionis didaſcalicæ libro IV, cap. II; Speculo de myſteriis Eccleſiæ, cap. IIX; Prologo in librum priorem de ſacramentis fidei, cap. VII.

Chr. Hirſ.

LXXVII. Richardus de S. Victore, natione Scotus, Hugonis tempore claruit, & in eodem, cujus ille vel Abbas vel Prior fuit, monaſterio prope Lutetiam vixit: quin eadem de numero librorum canonicorum,

quæ

quæ Hugo habet, Exceptionum libro ſecundo, capiti nono inſeruit. Nempe è libris Excerptionum Hugonis decerpti ſunt hi quatuor libri Richardi: imò dum perluſtro & inter ſe contendo, animadverto libros quatuor Richardi (quos ei ſanè Trithemius tribuit) non eſſe diverſos à quatuor prioribus libris Hugonis. Excerptiones itaque dicendæ hæ quoque fuerint, quæ hactenus Exceptiones inſcribuntur. Caput autem, quod utrobique vigeſimum quartum eſt libri primi, decerptum eſt ex Altercatione ſynagogæ & eccleſiæ, de quâ ſuperiùs dictum fuit. Obſervari itaque debet, Num. 72. Bellarminum libro de ſcriptoribus, ubi de hoc Richardo, hiſque Exceptionum libris agit, rem acu non tetigiſſe.

LXXIIX. Porrò duodecimo ſeculo vixerunt Gratianus, monachus Bononienſis, qui ex epiſtolis, ſynodis & ſcriptis non minùs incertis & ſubdititiis, quàm certis & genuinis Collectionem canonum, quam ipſe *Concordiam diſcordantium canonum*, alii Decretum vocant, confecit; & Petrus Lombardus, epiſcopus Pariſienſis, qui propter σύϛημα Theologiæ è Patrum ſententiis quatuor libris concinnatum Magiſter ſententiarum appellatur; & Petrus *presbyter eccleſiæ Trecenſis, cognomento Comeſtor ſive Manducator, quòd Scripturarum auctoritates in ſuis ſermonibus & opuſculis crebriùs allegaret, quaſi in ventrem memoriæ* (ſic Trithemius loquitur) manducando repoſuiſſet. Sicut annotat Antoninus Summæ hiſtoricæ titulo XIIX, cap. VI, *à quibuſdam prædicatur in populis, quòd hi tres ſolennes viri fuerunt germani ex adulterio nati*; & quòd mater in extremis poſita propter filiorum præſtantiam de admiſſo crimine noluerit pœnitere vel dolere. Sed addit, Hoc *non reperitur authenticum.* *Imò*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

non fuerunt contemporanei, etſi vicini tempore : *Gratianus enim fuit ante alios duos.* Cæterùm Petrus Comeſtor *ſtudens utilitati* (verba ſunt Henrici Gandavenſis) *in Theologiâ ſtudentium omnes hiſtorias Veteris ac Novi teſtamenti breviavit in unam hiſtoriam, quam vocavit Scholaſticam.* Hinc audit Magiſter hiſtoriæ ſcholaſticæ. Quòd autem animadverterit in Hieronymi prologo Iudithæ præmiſſo pro *apocryphis* perperam & *vitio ſcriptoris* hagiographa legi, pridem eſt oſtenſum. Quod tamen ipſum in Tobiam præfanti non venit in mentem. Scribit itaque: *Hanc hiſtoriam Judæi inter apocrypha ponunt. Hieronymus tamen in prologo dicit INTER HAGIOGRAPHA. Quod ſi eſſet, tunc eſſet in tertio ordine Canonis Veteris inſtrumenti. Sed quia de nullo ordine eſt, dicimus quòd Hieronymus acceperit diffuſiùs Hagiographa, ut includerent etiam apocrypha.* Quem germanum librorum Veteris teſtamenti canonem ſive catalogum ſtatuerit, ex his abundè liquet.

Libro de ſcript. c.32.

Num 46.

LXXIX. Venimus ad ſeculum decimum & tertium, in quo enati Monachi mendicantes, & Doctores, quos conſuevimus Scholaſticos nuncupare. Quum autem Magiſter ſententiarum catalogum librorum Sacræ ſcripturæ nullibi texat aut proponat, atque adeo interpretibus ſuis Scholaſticis de illo agendi occaſionem nullam præbeat, ipſi quoque totam rem ſilentio plerumque tranſmittunt. Non defuerunt tamen inter eos, qui Scripturam commentariis exponerent: & in univerſam quidem ſcripſerunt è familiâ Dominicanorum ſive Prædicatorum Hugo, è Franciſcanorum ſive Minorum Liranus. Hugo *primus ex illo ordine cathedram Theologiæ meruit adſcendere magiſtralem*, uti quidem memorat Henricus Gandavenſis. Primus certè ex illo Cardinalis creatus eſt ab Innocentio quarto, qui *pileum rubrum*

Libro de ſcript. c.40

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

rubrum Cardinalibus dedit, quo ſignificari voluit, eos, qui in illum ordinem legerentur, paratos eſſe debere pro libertate eccleſiaſticâ, id eſt, ut excutiatur omne legitimum imperium, & enervetur ſententia Apoſtolica, Omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubdita eſto; *propriam, ſi opus ſit, vitam morti exponere*; ut ſcribit Onufrius Panvinius libro ſecundo de Pontificum & Cardinalium creatione, videndus etiam Annotationibus ad Platinam, cui ſatis fuit dixiſſe, *honeſtandi ordinis cauſſâ* datum eſſe galerum rubrum. Barcinonenſis Hiſpanus eſt Onufrio; uti etiam Trithemio. *Primus Concordantias Bibliæ invenit* juxta Antoninum Summæ hiſtoricæ titulo XIX, cap. V, parag. 11. Quid de numero & canone librorum Scripturæ ſtatuat, exponit procemio in Ioſuam. *Diſtinguunt*, ait, Hebræi *Vetus teſtamentum in tres ordines. Primum vocant Legem; ſecundum Prophetas; tertium Hagiographa.* Recenſet deinde libros ſingulorum ordinum eâ planè ratione, quâ Prologus galeatus. Subjicit verſiculos, quales ea tempora ferebant; quos etiam nos hîc annectimus. *Quinque libros Moſis; Ioſuæ, Iudicum, Samuelis,*

Et Malachim; tres præcipuos, bis ſexque Prophetas
Hebræus reliquis cenſet præcellere libris.
Quinque vocat Legem; reliquos vult eſſe Prophetas.
Poſt hagiographa ſunt, Daniel, David, Eſther, & Eſdra,
Iob, Paralipomenon, & tres libri Salomonis.
Lex vetus his libris perfectè tota tenetur.
Reſtant Apocrypha: Ieſus, Sapientia, Paſtor,
Et Machabæorum libri, Iudith, atque Tobias.
Hi quia ſunt dubii, ſub canone non numerantur,
Sed quia vera canunt, Eccleſia ſuſcipit illos.

Nempe ſuſcipit ſive recipit illos Eccleſia, *non ad probationem fidei, ſed ad morum inſtructionem.* Ita mentem ſuam de-

Rom. 13, 1.

am declarat in Expoſitione Prologi galeati, qui juxta ipſum *defendit Sacram ſcripturam contra illos, qui inducunt apocrypha pro veris*. Procœmio in Tobiam verba Petri Comeſtoris, paullò antè à nobis producta, ſua facit.

Num. 78. XXC. Nicolaus Liranus ad ſequens ſeculum pertinet. Ex Iudæo factus eſt Chriſtianus. Anglicum appellat Trithemius, ſed perperam. Brabantum dicere debuiſſet: epitaphium enim ejus in hunc habet modum: *Cui veteris perhumana dabat Brabantia Lira*
Cognomen: Lirâ nam fuit urbe ſatus.

De eo Leander de S. Martino præfatione antehac memoratâ; *Liranus à communi Eccleſiæ noſtræ* hodiernæ Pontificiæ, Tridentino concilio recentioris, *ſenſu diſcedit in libris canonicis recenſendis*. Præfatus enim in librum Tobiæ ab his verbis orditur: *Hæc oportuit facere, & illa non omittere, Matth. XXIII. Poſtquam auxiliante Deo ſcripſi ſuper libros Sacræ ſcripturæ canonicos, incipiendo à principio Geneſeos, & procedendo uſq; ad finem Apocalypſeos; de eiuſdem confiſus auxilio ſuper alios intendo ſcribere, qui non ſunt de canone: ſcilicet* ſunt iſti, *Liber ſapientiæ, Eccleſiaſticus, Iudith, Tobias, & libri Maccabæorum, ſecundum Hieronymum in prologo galeato. —Propter quod adſumſi verbum propoſitum, in quo duo poſſunt notari: primum eſt neceſſitas operis præcedentis*, dum dicitur, *Hæc oportuit facere &c.; ſecundum eſt utilitas operis ſubſequentis*, dum dicitur, *Et illa non omittere &c. Circa primum ſciendum, quòd libri Sacræ ſcripturæ, qui canonici nuncupantur, tantæ ſunt auctoritatis, quòd quidquid ibi continetur, verum tenetur firmiter & indiſcuſſè; & per conſequens* etiam *illud, quod ex hoc concluditur manifeſtè. Nam ſicut in ſcripturis philoſophicis veritas cognoſcitur per reductionem ad prima principia per ſe nota; ſic in ſcripturis à catholicis doctoribus traditis veritas cognoſcitur quantum ad ea, quæ ſunt fide tenenda,*

pter re-

per reductionem ad ſcripturas Sacræ ſcripturæ canonicas, quæ ſunt habitæ è revelatione divinâ, cui nullo modo falſum poteſt ſubeſſe. — Circa ſecundum conſiderandum, quòd libri, qui non ſunt de canone, recepti ſunt ab Eccleſiâ, ut ad morum informationem in eâ legantur: tamen eorum auctoritas ad probandum ea, quæ in contentionem veniunt, minùs idonea reputatur, ut dicit Hieronymus: propter quod ſunt minoris efficaciæ, quàm libri canonici. — Et ſic veritas ſcripta in libris canonicis prior eſt tempore, quantum ad plura; & dignitate quantum ad omnia, quàm ſit illa, quæ ſcribitur in non-canonicis: utilis tamen eſt ad directionem in viâ morum, per quam pervenitur ad regnum cælorum. Ad hæc ipſa, quæ hîc tradidit, exorſus in Sapientiæ librum ſcribere, provocat.

XXCI. Brito ex ordine Minorum expoſitiones prologis Biblicis Hieronymi, ut potuit & genius temporum ferebat, addidit; conjunctas antehac Gloſſæ ordinariæ & Poſtillæ Lirani, ſed remotas à poſtremis editoribus. Liranus ipſe ſecundo in ſuam Poſtillam prologo, quo intentionem & modum procedendi exponit, *Omiſſis*, inquit, *prologis à principio Geneſeos incipiam, tum quia reſiduum vitæ meæ non credo ad expoſitionem totius Sacræ ſcripturæ ſufficere, & ideo nolui in exponendis dictis B. Hieronymi vel alterius cuiuſcumq; doctoris immorari; — tum quia unus alius frater, videlicet Brito, de ordine noſtro, prologos Bibliæ valde ſufficienter expoſuit; quod opus habetur communiter.* Hic Brito itidem premit veſtigia Hieronymi, ut videre eſt ad prologum in Ioſuam; & ad Galeatum, qui, ut ipſe loquitur, *defendit Sacram ſcripturam contra illos, qui inducunt apocrypha pro hagiographis.* Ad prologum in Tobiam, & vocem HAGIOGRAPHA: *Alia litera habet* APOCRYPHA, *quod melius eſt, quia Hieronymus in Prologo galeato numeratis libris canonicis, inter quos iſte non eſt,*

infert; Quidquid extra hos eſt, inter apocrypha eſt computatum. Ad prologum in Iudith producit & laudat verba Magiſtri hiſtoriæ Scholaſticæ, qui *vitio ſcriptoris* imputat, quòd legatur HAGIOGRAPHA, quum legi debeat APOCRYPHA. Ad prologum in libros Maccabæorum: *Notandum, quòd libri Maccabæorum non ſunt de canone: leguntur tamen in eccleſiis per conſtitutionem Romanæ eccleſiæ.*

XXCII. Cæteri Scholaſtici, qui pari modo in Scripturam non ſunt commentati, rem ex profeſſo vix attingunt. Agnoſcunt tamen aliquando diſcrimen. Ita docet Thomas dici poſſe de Samuele, quòd apparuerit Sauli *per revelationem divinam, ſecundum hoc, quod dicitur Eccleſiaſtici XLVI, quòd dormivit, & notum fecit regi finem vitæ ſuæ.* Dici etiam poſſe, *quòd illa apparitio fuerit procurata per dæmones; ſi* videlicet *Eccleſiaſtici auctoritas non recipiatur propter hoc, quòd inter canonicas ſcripturas apud Hebræos non habetur.* Hæc Thomas Primâ, quæſt. XXCIX, art. IIX, ad ſecundum.

XXCIII. Iohannes Semeca Teutonicus, Præpoſitus Halberſtadienſis, gloſsâ in c. Canones, diſt. XVI: *Sapientia Salomonis, liber Ieſu filii Sirach, qui dicitur Eccleſiaſticus, & liber Iudith, & Tobiæ, & liber Machabæorum apocryphi dicuntur, & tamen leguntur; ſed fortè non generaliter.* Gloſſam hanc tribuo Semecæ, quem dixi. Scribit enim Antoninus Summæ hiſtoricæ titulo XIIX, initio capitis ſexti: *Primus gloſſator Decreti ſeu commentator fuit Hugo ſeu Huguitio: ſecundus qui gloſſavit fuit Iohannes Teutonicus; & iſta eſt gloſſa communis cum textu.* Quam poſtea recenſuit Bartholomæus Brixienſis. Obiit autem Semeca, niſi nos fallit inſcriptio tumuli, anno CIↃ CC XLV. Vide de eo Crantzium Saxoniæ libro IIX, c. XXVII: juxta quem commortuus eſt Clementi quarto pontifici; & proinde plu-

de pluribus quàm viginti annis ſeriùs, ac eſt inſcriptum tumulo.

XXCIV. Guilhelmus Occam Anglus, ſubtilis Scoti diſcipulus, dictus honorario titulo *Venerabilis inceptor*, de quo Gabriel Biel in Quartum, diſt. XIV, quæſt. II, art. II: *Profundiſſimus veritatis indagator, cuius doctrinam tamquam clariorem frequentiùs imitor.* Is Dialogi parte tertiâ, tractatu primo, libro tertio, cap. XVI ſcripſit, quæ ſequuntur. *Secundum Auguſtinum ſolis ſcriptoribus Bibliæ deferendus eſt hic timor & honor, ut non credantur errare in aliquo: qualis timor & honor nulli deferendus eſt poſt ipſos. Secundum Hieronymum etiam in prologo in librum Proverbiorum, & Gregorium in Moralibus, libri Iudith, Tobiæ & Maccabæorum, Eccleſiaſticus & Sapientiæ non ſunt recipiendi ad confirmandum aliquid in fide. Dicit enim Hieronymus, ſicut Gregorius: Iudith & Tobiæ & Maccabæorum libros legit quidem Eccleſia, ſed inter canonicas ſcripturas non recipit.*

XXCV. Hervæus Natalis Brito, ordinis Prædicatorum Magiſter generalis, commentario in epiſtolas Paulinas operibus Anſelmi inſerto, ad Roman. III, I. *Nos credimus veras eſſe ſcripturas, quas Iudæi tradiderunt nobis; & à nullâ aliâ gente libros divinæ auctoritatis recepimus.*

XXCVI. Poſt initium ſeculi decimiquincti ſynodus Conſtantiæ habita finem accepit anno ejus ſeculi decimo octavo, menſe Aprili. Illa, quum Eccleſia Latina per annos fere XL diro Romanorum pontificum ſchiſmate laboraſſet, ſanxit *generali concilio quemlibet*, Seſſ. 4. *cuiuſcumq. ſtatus vel dignitatis, etiamſi Papalis, exiſtat, teneri obædire in his, quæ pertineant ad fidem & exſtirpationem ſchiſmatis, & reformationem Eccleſiæ Dei in capite & in membris;* tribus Pontificibus exauctoratis Martinum quinctum ſurrogavit; decrevit etiam frequentia in poſterum ge-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

Sect. 39. neralia concilia eſſe celebranda, *ita quòd primum à fine huius concilij in quinquennium immediatè ſequens, ſecundum à fine illius in ſeptennium, & deinceps de decennio in decennium perpetuò celebrentur.* Iuxta quod decretum novus Pontifex approbante Imperatore & Concilio locum futuri
Seſſ. 44. concilii *civitatem Papienſem deputavit.* Ibi conſtituto tempore incoatum eſt concilium, ſed *inde certis ex cauſſis ad civitatem Senenſem translatum. In quo Papiæ incoato & Senis celebrato Baſileenſis civitas pro celebratione proximè futuri generalis concilii poſt ſeptennium celebrandi fuit electa & debitè aſſignata.* Ita narratur in Tomis conciliorum, & adjicitur inſtrumentum ſolenniter ſuper hac re confectum. Iulianus Cardinalis epiſtolâ ad Eugenium quartum, operibus Aeneæ Silvii inſertâ: *A fine concilii Conſtantienſis quinquennio elapſo celebratum eſt Papienſe vel Senenſe, à cuius fine elapſo ſeptennio cœptum eſt celebrari Baſileenſe.* Quid Papiæ vel Senis tractatum, nulla acta teſtantur. Agendum autem erat de reformatione, à quâ ſibi Pontifex & Curia, exemplo præſertim Conſtantienſi nupero territi, malè metuebant. Qui *ſcandalizabantur deformitate cleri*, dicebant, *Fuimus deluſi in concilio Senenſi.* Ita enim in epiſtolis ad Eugenium loquitur Iulianus Cardinalis, primùm à Martino, deinde poſt hujus obitum ab Eugenio ipſo deſignatus, qui in concilio Pontificis locum ſuppleret & præſideret. Nihilominus vix incoatum emiſsâ Bullâ diſſolvere conatur Eugenius. Patres contrà niti, & negare tantam poteſtatem Pontifici in concilium competere; quin potiùs Concilio jus eſſe in refractarium Pontificem. Deponunt igitur Eugenium, & Amedeum Sabaudiæ ducem, Felicis quarti titulo auctum, ſubſtituunt. Interea animam agebat Conſtantinopolitanum imperium, Turcarum

carum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

carum viribus impar, & ſubſidiarias occidentis opes anxiè reſpectabat. Tenebatur Eugenius deſiderio evadendi moleſtias à Baſileenſibus illatas, & ſubjiciendi ſuo dominatui eccleſiam Græcam. Invitat igitur, ut unionis ſanciendæ ergo in Italiam ad concilium Ferrariæ indicendum veniant. Obſequuntur illi, veniuntque Imperator Iohannes Palæologus, Ioſephus patriarcha, & non pauci epiſcopi.

XXCVII. Antoninus σύγχρονος Summæ hiſtoricæ titulo XXII, initio cap. XI rem in hunc modum deſcribit: *Patriarcha, & Imperator cum fratre ſuo, & magno comitatu numero ferè quingentorum Conſtantinopoli ſe moventes, Venetias applicuere. Ibi percipientes Concilium generale Baſileæ congregatum diſſentire ab Eugenio, aliquandiu ſubſederunt animo ſuſpenſi de loco acceſſus ſui: nec enim congregati Baſileæ poſt diſſolutionem & irritationem factam Concilii per Eugenium deſiſtebant à proſequutione incepti: ſed ſollicitè invitabant Græcos Baſileam ad Concilium id accedere. Prævaluit tamen auctoritas Eugenii cum ſuaſionibus plurimorum, ut ad præſentiam ſuam ſe conferrent.* E Græcis Georgius Phranza itidem σύγχρονος huc facientia narrat Chronici ſui libro II, cap. XIII & ſeqq. Laonicus autem Chalcocondylas interprete Conrado Clauſero Tigurino in hunc modum: *Iohannes Græcorum rex legatos ire iubet ad Romanum pontificem Eugenium, petentes ut concilium celebraretur, quò inter utroſq; religionis contentionem decenter componerent. —Legati in Germaniam venere. Eâ tempeſtate Germani Baſileæ erant congregati, diſſidentes ſententiis contra Eugenium Pontificem: quem reprobantes, crearunt Pontificem nomine Felicem, virum inter ipſos in primis ſpectatæ probitatis. Hunc concilii conſenſu Pontificem declararunt. Ambo igitur Pontifices triremes inſtruunt, & Ioannem Byzantii regem accerſebant.*

Vterq; enim ſub ſe concilium agitari, & religionis controverſiam, quæ cum Græcis interceſſerat, finiri volebat. Quum ab utroq; veniſſent triremes, rex quidem benignis verbis & placidè concilii Baſileenſis legationem dimittebat; dicens, ſe cum Romanis & Venetis, & cum reliquâ Italiâ iam antè colloquutum, qui omnes ſe Romam proficiſci iubeant. Aſſumens itaq; Byzantii ſacerdotes, & Græcorum ſapientiſſimos & doctiſſimos, navigabat in Italiam. Quoniam in rem accuratiùs inquirimus, audiamus etiam Sabellicum. *Fuerat*, ait, *id negotium per legatos motum, Martino adhuc ſedente. Tentavit Baſileenſe concilium Palæologum magnis ſollicitationibus pellectum ad ſe trahere, ut res Baſileæ incoata maioris eſſet ponderis: paratæq; fuerant naves in Narbonenſi Galliâ apud Maſſiliam, quæ eum ex Græciâ deportarent: ſed Eugenii auctoritatem maluit ille ſequi.*

Enneade 10, lib. 5.

Et ſanè è viciniore Italiâ præſentius auxilium ſperari poterat, quàm aliunde. Exſtat etiam epiſtola Georgii Trapezuntii, Romæ tunc degentis, quâ Imperatorem hortatur, ut poſthabitâ Germaniâ & Galliâ in Italiam veniat. Sed pergat Sabellicus, compendio rem enarrans. *Veneti, qui eius concordiæ erant cupidiſſimi, naves egregiè ſtructas dedere, quibus Palæologus eſt in Italiam advectus. Foſcarus princeps eum venientem honorificentiſſimè excepit. Ex Venetiis Imperator Ferrariam proceſſit, quò Pontifex ex Bononiâ ſe contulerat.* Ferrariæ fuerunt habitæ ſeſſiones XVI; Florentiæ, quò propter ingruentem peſtem tranſibatur, novem: in quibus omnibus nihil fere actum, niſi quòd de adjectione voculæ FILIOQVE ad ſymbolum, & de proceſſione Sancti ſpiritus operosè aut contentiosè diſputatum. Interea Græcos ſuprema urgebant pericula. Dum enim procul domo aberat Imperator, Amurates *miſſis copiis Conſtantinopolin oppugnare conſtituit; id quod omnes conſiliarii eius pro recto confirmabant &*

appro-

approbabant, uno Halimbaſſa excepto. Mittunt proceres in Italiam, qui Imperatori indicium faciant. *Interea ancipites cogitationes & fluctus curarum ingentes Conſtantinopoli, dum ſciremus,* ait Phranza, *quid conſilium Halimbaſſæ promoviſſet.* Sanè Georgius Scholarius populares ſuos ad ineundam unionem enixè & prolixè cohortatus (exſtant ſcripta & orationes inter Acta ſynodi) his utitur verbis: *Neq; Latinorum neq; Barbarorum quiſquam ignorat,* πρώτην αἰτίαν ἑνώσεως τὴν τῆς βοηθείας εἶναι ἐλπίδα, *primariam unionis cauſſam eſſe ſpem auxilii, quodq; nulla alia ſalutis via nobis ſuperſit. — Comprehendite animis veſtris quod præcipuum eſt, quanta ſit præſentis magnitudo periculi, in quo verſamur. Auditis enim Barbarum maximis copiis terrâ mariq; comparatis bellum contra noſtram urbem inſtruere, fortaſſe etiam antequam certus ad nos nuncius allatus ſit, illam obſidet, aut quamprimum obſidebit. Eam porrò ſcitis omnes, ſi non adſit adventitium ſubſidium,* ἄνευ τῆς ἔξωθεν συμμαχίας, *ne primum quidem impetum hoſtis laturam.*

XXCIIX. Hæc de ſynodo Florentinâ, quam qui Græcorum admitterent, Octavam vocabant, pleniùs & accuratiùs aliquanto innoteſcere certis de cauſſis voluimus. Poſt diuturnas itaque ſed irritas de aucto ſymbolo & proceſſione Sancti ſpiritus altercationes, tandem, quaſi ex abrupto, de pluribus, quàm de quibus diſputatum hactenus fuerat, convénit. In literis unionis ab Eugenio promulgatis declaratur conſenſus de proceſſione Spiritus à Patre, Filioque, & adjectione ultimæ hujus voculæ ad ſymbolum facta; item de Purgatorio, & animabus poſt purgationem Deum videntibus; denique de primatu Romani pontificis. Hæc tria ſunt capita, quibus unio, quamquam minimè durabilis, innixa. Has literas quum recitaſſet Antoninus,

qui

qui nonnullis habitis diſputationibus præſentem ſe fuiſſe teſtatur, ſubjicit: *Errant Græci in tribus communiter. Primò, quòd Spiritus ſanctus procederet à Patre, ſed non à Filio. Secundò, quòd non erit purgatorium poſt hanc vitam. Tertiò, quòd Eccleſia Orientalis & Conſtantinopolitana non eſſet ſub Eccleſiâ Romanâ, nec Patriarcha Conſtantinopolitanus eſſet inferior Romano pontifice. Horum quodlibet eſt hæreticum. In aliis ritibus ſuis, qui non important hæreſim (licet rationabiliores ſint ritus Eccleſiæ Occidentalis ſeu Romanæ) fuerunt permiſſi manere, ſicut quòd celebrent in fermentato; quòd baptizent in aliâ formâ quàm nos, videlicet, Baptizetur ſervus Dei N. in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, Amen. Item quòd ordinati in ſacris utantur matrimonio contracto ante ſuſceptionem ipſorum ordinum ſacrorum. Item quòd nutriant barbam. Item quia dent ſacramentum Euchariſtiæ ſub utraq; ſpecie omnibus, etiam parvulis, & multa alia.*

Summæ hiſtor. tit. 22, c. 11, § 1.

XXCIX. *Dum hæc gerebantur* (atteximus narrationem Actis inſertam) *Armeniorum patriarchæ legati, viri ſanè virtute plurimâ præditi, ad ſynodum ipſam venerunt, & ſummum pontificem venerati fuerunt, nec non Imperatorem ſalutaverunt, dicentes ſe ſuamq; eccleſiam cum catholicâ coniungi, ac ipſum ſynodi decretum piè ſervare velle: qui quidem benigniſſimè ſuſcepti vehementiſſimeq; laudati, ac magno honore affecti, unà cum Græcis Florentiâ diſceſſerunt.* Exſtat interim Actis immixta ſub Eugenii nomine Inſtructio Armeniorum, ſeptem ſacramenta ſecundum ritus Romanos & alia præſcribens. Data eſt anno CIↃ CCCC XXXIX, x Kal. Decemb. At Græci, qui ſuperiore anno, menſe Februario in Italiam venerant, hoc anno, menſe Iulio diſceſſerunt. Videtur igitur Eugenius iſtâ confectâ Inſtructione animo ſuo magis morem geſſiſſe, quàm Armeniis quidquam, quod obſervaturi ipſi eſſent, præ-

ſcripſiſ-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

ſcripſiſſe. Auctor *Compendioſæ ſeſsionum ſynodalium deſcriptionis*, quæ in ultimâ Binianâ editione legitur, annotat Græcos & Armenios Florentiâ diſceſſiſſe *anno Domini* CIↃ CCCC XXXIX, *circa diem menſis Iulii vigeſimum ſecundum vel tertium.* Per illam autem Eugenianam Inſtructionem in anguſtias conjectus, *Neceſſariò*, inquit, *colligitur Græcos & Armenos hucuſque Florentiæ permanſiſſe; vel, quod probabilius eſt, eamdem ſynodum poſt abitum Græcorum & Armenorum aliquot ſeſsionibus, quarum acta nulla exſtent, continuatam; vel ſaltem aliam quandam, ab hac œcumenicâ ſynodo diverſam, eodem anno* CIↃ CCCC XXXIX, *decimo Kal. Decemb. quo die ſcripta habetur prædicta Eugenii ſynodica epiſtola, celebratam fuiſſe.*

XC. Majori adhuc difficultati obnoxium eſt, quum Inſtructio iſta, uti in Tomis conciliorum legitur, non niſi octo capita contineat, quòd tamen in Summâ, quam Bartholomæus Carranza confecit, & Franciſcus Longus Coriolanus ſequitur, decem numerantur, & quidem ita, ut poſtrema duo, quæ in Tomis exſtant, omittantur, & tria alia planè diverſa (nam nonum hîc quoque deſideratur) ſubſtituantur. Neque enim in Breviariis vel Summis occurrere ſolet, quod ab amplis & vaſtis voluminibus (qualia ſunt editiones Surianæ; Veneta auſpiciis Sixti quincti, ut titulus habet, emiſſa; Vaticana; utraque Biniana: in quibus omnibus nihil tale appáret) abeſt. Septimum autem caput in Summâ Carranzæ (unde etiam Becanus accerſit, & non è Tomis) hoc eſt: *Vnum atque eumdem Deum, Veteris ac Novi teſtamenti, hoc eſt Legis & Prophetarum atque Evangelii profitemur auctorem, quoniam eodem ſpiritu inſpirante, utriuſque teſtamenti ſancti loquuti ſunt, quorum libros ſuſcipit & veneratur Eccleſia: qui titulis ſequentibus continentur.* Sequitur au- Manuali controv.

 tem

tem catalogus laxior, qualem etiam ab Auguſtino proponi pridem diximus. Neque quidquam obſtat, quin pari modo & ſenſu capiatur. Quamquam hæc ipſa, quæ attulimus, in magno dubio relinquunt, num talem Eugenius umquam propoſuerit. Si propoſuit, videri poſſit corrigere voluiſſe priſcam & communem Græcorum ſententiam. Quamquam ne id quidem neceſſarium foret affirmari. Ipſa verò Florentina ſynodus, ut ex dictis patuit, ne quidem Latinorum reſpectu generalis haberi potuit. Magna enim eorum pars Baſileæ congregata Eugenium damnabat. Neque ferè concilio ex occidentalibus alii, quàm meri Itali, ſubſcribunt. Conſtitutum quidem fuerat ſpacium temporis quadrimeſtre, intra quod è Baſileâ & ex aliis occidentis partibus invitati adeſſent: ſed & quum elapſo tempore *nec Baſileâ quiſquam, nec aliquis alius Italus*, nedum Gallus aut Germanus, *veniret*, dixit Eugenius: *Vbi ego & Imperator* Græcus (Latini, qui tunc Albertus ſecundus erat, defuncti Sigiſmundi gener, nulla habetur ratio) *ac Patriarcha ſumus, ibi Chriſtianorum omnium ſynodus eſſe creditur.* Sed credat Iudæus Apella, non ego. *Erant tunc duo œcumenica concilia*, ſcribit Iacobus Meyerus in Annalibus Flandricis, *Baſileenſe & Florentinum, quæ adeo nihil habebant concordiæ, ut utrumq; alterum ſchiſmaticum, diabolicum, ſynagogamq́; Satanæ nominaret.* Interim *Teutonici*, ut memorat Antoninus, *ſequeſtrantes ſe ab utroq; & Eugenio & Felice, conſtituerunt ſe neutrales.* Neutrum igitur, & proinde nullum agnoverunt Pontificem: nec tamen propterea credendum fuerit Eccleſiam Teutonicam interiiſſe. Sed quidquid ſit de pontificatu, vel de concilio, vel de ſententiâ Eugenii, ſi vel maximè voluit & definivit, libros, quos recenſet, omnes ſtrictè & propriè canoni-

Acta ante ſeſſion. I.

Libro 16.

Tit. 22, c. 11, § 18.

canonicos pariſque auctoritatis eſſe, Latinorum tamen præſtantiſſimi, tum qui circa ea tempora vixerunt, tum qui pòſt fuerunt, non majoris hanc ejus fecerunt definitionem, quàm Græci Decretum unionis. Nam Græci, ut Chalcocondylas ſcribit, *domum reverſi, non ampliùs his, quæ convenerant in Italiâ, ſtare voluerunt: verùm apprehendentes ſententiam diverſam, noluerunt ampliùs in religionis negocio adhærere Romanis.* Libro 6.

XCI. Sed de Latinis, quod diximus, nunc oſtendamus. Antoninus, quem divis Romanis adſcripſit Hadrianus ſextus, quum haberetur Florentiæ concilium, diſputationibus aliquando interfuit, ut de ſe ipſemet teſtatur; poſtea iſtius urbis creatus eſt archiepiſcopus. Noſtram rem tangit Summæ theologicæ parte III, tit. XIIX, cap. VI, parag. II. Verba, quibus opus eſt, ſubjicimus. *Hebræi ſecundum Hieronymum in prologo galeato librorum Veteris teſtamenti quatuor faciunt partes. Et primam appellant Legem: —ſecundam Prophetas: —tertiam Hagiographa: — quartam, quam tamen non ponunt ipſi Hebræi in canone Scripturarum ſanctarum, ſed appellant Apocrypha, faciunt de aliis quinq; libris, ſcilicet ſunt Sapientia, Eccleſiaſticus, Iudith, Tobias, & liber Machabæorum diſtinctus in duos libros. Vnde & de his quinq; libris dicit Hieronymus in prologo ſuper Iudith, quòd auctoritas eorum ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, minùs idonea iudicatur. — Et idem etiam dicit Thomas Secundâ ſecundæ* (in hunc Thomæ locum fateor me nondum incidiſſe) *& Nicolaus de Lirâ ſuper Tobiam, ſcilicet quòd iſti non ſunt tantæ auctoritatis, quòd ex dictis eorum poſſit efficaciter argumentari in his, quæ ſunt fidei, ſicut ex aliis libris Scripturæ ſacræ. Vnde fortè habent auctoritatem talem, qualem habent dicta ſanctorum doctorum approbata ab Eccleſiâ.* Hæc Antoninus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

XCII. Huic coætaneus Alfonſus Toſtatus, vir ſui ævi maximus. Quid ſtatuat, audivimus ſuprà num. LXIV. Sed ut certiùs de ſententiâ tanti viri conſtet, hîc eam uberiùs proponemus. Commentario quidem in Prologum galeatum de libro Sapientiæ in hunc mo-
Quæſt. 18. dum loquitur: *Nos tamen Eccleſiæ auctoritate inter libros authenticos illum ſuſcipimus, atq; in eccleſiâ ſuis temporibus legimus.* De Eccleſiaſtico: *Iſtum librum quamquam Iudæi numquam habuerint in canone Scripturarum, Eccleſia tamen ſuſcipit atq; legit.* De libro Iudith: *Hæc ſunt vera ſecundum Hebræos. Apud nos ſecus eſt. nam liber Iudith inter authenticos libros receptus eſt, quum approbaverit illum Eccleſia in ſynodo Nicænâ, & receperit in numero ſacrarum ſcripturarum, ut ait Hieronymus in prologo ſuper Iudith: alioquin enim Eccleſia non*
Quæſt. 19. *legeret illum in divinis miniſteriis.* De libro Tobiæ: *Quum dicitur hîc, quod non eſt Tobias in canone, intelligendum eſt ſecundum Hebræos, & tamen Eccleſia ſuſcepit eum in canone ſuo, quum legat eum in divinis miniſteriis.* Et paullò poſt: *Etiam libri Maccabæorum recipiuntur ab Eccleſiâ tamquam authentici.* Sic ibi quidem ille: ubi tamen manifeſtò patet, & ab ipſo ſæpiculè inculcatur, authenticum ei eſſe, quod in Eccleſiâ legatur & legi rectè poſſit.

XCII. Longè autem illuſtriùs tum ſuam tum Latinæ eccleſiæ ſententiam explicat vir eximius Præfatione in Matthæum, cujus quæſtione primâ ita legimus: *Computatio noſtra communis eſt, quòd computentur omnes libri, quotquot Eccleſia legit & ſuſcipit, cuiuscumq; ordinis vel canonis ſint, etiamſi apud Iudæos in apocryphorum numero deputentur.* Quæſtione ſecundâ: *Alii ſunt libri, qui licet ab Eccleſiâ teneantur, in canone tamen non ponuntur, quia non adhibet illis Eccleſia hanc fidem,* nempe quòd auctores eorum ſcripſerint dictante Spiritu ſancto, atq; adeo errare nequiverint:

verint: *nec iubet illos regulariter legi aut recipi, & non recipientes non iudicat inobœdientes aut infideles. Hoc autem eſt propter duo. Primò, quia Eccleſia non eſt certa de auctoribus eorum; imò neſcit, an Spiritu ſancto inſpirati ſcriptores eorum dictaverint eos. Secundò, quia Eccleſia non eſt certa circa tales libros, an ultra id, quod habuerunt à propriis auctoribus, hæretici aliquid miſcuerint vel ſubtraxerint. Tales autem libros Eccleſia recipit, permittens eos ſingulis fidelibus legere: ipſa quoq; in officiis ſuis illos legit propter multa devota, quæ in illis habentur: neminem tamen obligat ad neceſſariò credendum id, quod ibi habetur; ſicut eſt de libro Sapientiæ Salomonis, & de Eccleſiaſtico, & de libro Macchabæorum, & de Iudith, & de Tobia. Iſti enim licet à Chriſtianis recipiantur, & probatio ex eis ſumta ſit aliqualiter efficax, quia Eccleſia iſtos libros tenet; contra hæreticos tamen, aut Hebræos, ad probandum ea, quæ in dubium veniunt, non ſunt efficaces.* Quæſtione tertiâ: *Libri dicuntur apocryphi dupliciter. Vno modo, quia non conſtat de eorum ſcriptoribus, an Spiritu ſancto dictante ſcripſerint, & etiam non conſtat de omnibus, quæ in eis habentur, an vera ſint. Non eſt tamen in eis aliquid, quod manifeſtè falſum ſit, vel quod valde ſuſpectum ſit de falſitate. Alio modo dicuntur libri apocryphi, de quorum auctoribus non conſtat, an à Deo ſint inſpirati, & inſuper multa, quæ habentur in ipſis libris, vel ſunt manifeſtè falſa, vel de errore valde ſuſpecta. Accipiendo primo modo libros apocryphos, Scriptura non ponit illos in canone librorum ſuorum, ita ut debeat illis fides ex neceſſitate adhiberi: permittit tamen volentibus legere, quòd legant, quia non videtur inde ſequi aliquod inconveniens: ipſa quoq; Eccleſia illos legit. Accipiendo ſecundo modo apocryphos libros, non ſolùm Eccleſia non ponit illos in canone, imò nec aliquo modo ponit eos cum libris ſuis, nec legit, nec legentibus favet: licet non omnino prohibeat. Annunciat tamen illos libros eſſe ſuſpectos valde de falſo, ut caveant quando le-*

do le-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

do legerint, & videant quibus fidem adhibeant. Primo modo ſunt apocryphi libri quidam, qui ponuntur extra canonem veteris teſtamenti, computantur tamen inter libros Sacræ ſcripturæ, ſcilicet liber Sapientiæ, & Eccleſiaſticus, & Iudith, & Tobias, & libri Machabæorum: de auctoribus enim horum non conſtat Eccleſiæ, an Spiritu ſancto dictante ſcripſerint: non tamen reperit in eis aliquod falſum, aut valde ſuſpectum de falſitate, ſed potiùs in eis eſt doctrina copioſa, ſancta & devota: ideo Eccleſia legit illos, & computat inter libros ſuos. Sic dicit Hieronymus in prologo ſuper Iudith, quòd liber Iudith, qui eſt de apocryphis, ab Eccleſiâ recipitur, quia Synodus Nicæna legitur eum inter libros ſacræ Scripturæ computaſſe.

XCIV. Poſt Antoninum & Toſtatum eodem ſeculo vixit Dionyſius Carthuſianus, qui titulum Doctoris ecſtatici meruit, in univerſa Biblia commentatus, & mole editorum voluminum, quæ tamen deſcriptis aliorum ſententiis ſtipare ſolet, admirandus. Ille igitur Enarratione in Geneſin, art. quarto, veſtigiis Hieronymi inhæret, quum ſcribit: *Sicut in prologo ſuper libros Regum ſanctus ait Hieronymus, viginti duo ſunt libri Veteris teſtamenti. Hebræi enim dividunt ſcripturam Veteris teſtamenti in tria, hoc eſt, in Legem, in Prophetas, & in Hagiographa.* Cætera nihil opus eſt adſcribi.

XCV. Devenimus tandem ad ſeculum XVI. Sub initium ejus occurrit ille, qui in Biblia cum Poſtillâ Lirani junctiſque Gloſſis ordinariâ & interlineari Baſileæ anno CIↃ IↃVI edita præfatus eſt; cujus etiam ſu-
Num. 46. periùs facta fuit mentio. Præfationem, quam diximus, ita orditur: *Quoniam ſunt multi, qui ex eo, quòd non multam operam dant Sacræ ſcripturæ, exiſtimant omnes libros, qui in Bibliâ continentur, pari veneratione eſſe reverendos atq; adorandos, neſcientes diſtinguere inter libros canonicos & non-canonicos,*

nicos, quos Hebræi inter apocrypha computant; unde ſæpe coram doctis ridiculi videntur, & perturbantur ſcandalizanturq́;, quum audiunt aliquē non pari cum cæteris omnibus veneratione proſequi aliquid, quod in Bibliâ legatur: idcirco hîc diſtinximus & diſtinctè numeravimus, primò libros canonicos, & poſtea non canonicos: inter quos tantum diſtat, quantum inter certum & dubium. Nam canonici ſunt confecti Spiritu ſancto dictante: non-canonici autem ſive apocryphi, neſcitur quo tempore quibúſve auctoribus ſint editi. Quia tamen valde boni & utiles ſunt, nihilq́; in eis, quod canonicis obviet, invenitur; ideo Eccleſia eos legit & permittit, ut ad devotionem & ad morum informationem à fidelibus legantur. Eorum tamen auctoritas ad probandum ea, quæ veniunt in dubium aut in contentionem, & ad confirmandam eccleſiaſticorum dogmatum auctoritatem, non reputatur idonea; prout dicit beatus Hieronymus in prologis ſuper Iudith, & ſuper libros Salomonis. At libri canonici tantæ ſunt auctoritatis, quòd quicquid ibi continetur, verum tenet firmiter & indiſcuſſè. Deſcribit deinde nonnulla ex Lirano, antea nobis audita; ſequuntur etiam alia de voce HAGIOGRAPHA Hieronymo in vicem vocis APOCRYPHA *ſcriptoris vitio* inſertâ, pridem producta. Num. 89

XCVI. Sequitur Franciſcus (ita vocari voluit, ex quo Franciſcanæ familiæ nomen dedit, antea Gonzalus dictus) Ximenius Ciſnerius, è monacho archiepiſcopus Toletanus, regnorum Caſtellæ archicancellarius, & Cardinalis: cujus vitam & res geſtas octo libris deſcripſit Alvarus Gomecius. Hujus ſtudio & impenſis, quæ ad *ſummam quinquaginta millium, & ampliùs, aureorum* adſcenderunt, debentur inſignia & celebria Complutenſia Biblia. *Duravit*, ait Gomecius, *ab anno* Libro 8.
CIↃ IↃ II *annos continuos plus minùs quindecim de ſacris Bibliis edendis cura, ut penè cum Ximenij vitâ finem quoq́; editio ſuſce-*

ſuſceperit. Prodiit itaque poſt ejus obitum, qui in annum ſeculi XVII, VI Eid. Novembris incidit, ex auctoritate & conſenſu Leonis decimi pontificis, *motu proprio & ex certâ ſcientiâ opus comprobantis, & ut tale in lucem per doctorum & aliorum manus liberè de cætero venire poßit, concedentis.* Inſcripſerat verò Leoni ipſe Ximenius: præfatus autem lectorem inſtruit, quòd *Pentateuchus triplicem linguam habeat, Hebraicam videlicet, Chaldaicam & Græcam,* cum ſingularum interpretationibus Latinis; *Hagiographi & Prophetales duplicem, Hebræam & Græcam cum duabus correſpondentibus Latinis. At verò,* inquit, *libri extra canonem, quos Eccleſia potiùs ad ædificationem populi, quàm ad auctoritatem eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam recipit, Græcam tantùm habent ſcripturam, ſed cum duplici latinâ interpretatione, alterâ B. Hieronymi, alterâ interlineari de verbo ad verbum.*

XCVII. Cardinali Cardinalem jungamus. Thomas (ante monachatum Iacobus) de Vio Cajetanus commentarium ſuum in Eccleſiaſten his verbis claudit: *Sic finitur Eccleſiaſtes cum omnibus Salomonis & Sapientiæ libris. — Reliquos autem, qui vocantur libri ſapientiales, quoniam Hieronymus extra canonicos ad auctoritatem fidei ſupputat, omittendos duximus, ad Prophetarum oracula properantes.* Ita ſcripſit Romæ anno CIↃ IↃ XXXIV, die XXIII Iunii. Poſt exactum autem menſem, die X Auguſti, rebus humanis exceſſit, quum jam ad Prophetas ſe contuliſſet, ultra tertium Ieſaiæ caput non progreſſus; deſtinatus votis omnium, ſi oratori, qui eum laudavit, credimus, Pontificatui, paullò mox per obitum Clementis ſeptimi vacaturo.

XCIIX. Iodocus Clichtoveus ad Damaſceni librum IV, cap. XIIX iſta habet. *Non modò hi duo libri* Sapientia

pientia & Eccleſiaſticus *non numerati ſunt in canone ſacrorum librorum, ſed etiam Tobias, Iudith, & Maccabæorum à numero canonicorum voluminum veteris inſtrumenti ſunt excluſi, quemadmodum in prologo librorum Salomonis teſtatur Hieronymus.*

XCIX. Iohannes Driedo Theologus Lovanienſis libros quatuor de Eccleſiaſticis ſcripturis & dogmatibus Iohanni tertio Luſitaniæ regi dedicavit anno CIↃ IↃ XXXIII. Primo tractat de canone ſive catalogo librorum Sacræ ſcripturæ: cujus capite ſecundo proponit quaſdam, ut ipſe vocat, *difficultates*, ſolvitque capite quarto. Inter eas tertia, quòd Iſidorus videatur pugnare cum Hieronymo: *deinde cur in prologo galeato Hieronymus libros Iudith & Tobiæ inter apocrypha numeret, quos tamen in prologis ſuper Iudith & Tobiam definiat apud Hebræos inter hagiographa numerari, & nihilominus de canone ſacrarum literarum eſſe ſeparatos.* Solvit autem juxta ſententiam Magiſtri hiſtoriæ ſcholaſticæ, pridem expoſitam. *Quòd ſi non placeat*, inquit, *mendoſum eſſe codicem, dicemus duplicia eſſe apud Hebræos Hagiographa, ſicut & diximus duplicia eſſe apocrypha. Hagiographa, id eſt, ſanctorum ſcripta, quædam ſunt, quorum auctoritas idonea eſt ad corroborandum ea, quæ ſunt fidei. Huius generis ſunt Hagiographa in canone Bibliæ. Alia verò ſunt Hagiographa, id eſt, ſancta, vel ſanctorum ſcripta, quorum auctoritas ad aſſertiones fidei corroborandas non ſic eſt idonea, quamvis habeantur vera & ſancta, ſicut poſt canonem novi teſtamenti editum habentur Hieronymi, Auguſtini ſcripta, quæ vocantur Hagiographa. Et huius generis apud Hebræos ſunt hiſtoriæ Iudith, & Tobiæ, etiam Eccleſiaſticus, & Machabæorum primus: quos ſanè libros quamvis habeant & legant, non tamen inter canonicos libros connumerant, ſed inter Apocrypha, non quòd falſa ſint, ſed quòd tales ſint, quo-*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

rum occulta origo non claruit toti eorum Synagogæ. Tertium autem & quartum Eſdræ, ſecundum Machabæorum, trium puerorum hymnum, Suſannæ, ac Belis draconiſq; hiſtorias, (*fabulas* appellat Hieronymus) *aut non habent, aut prorſus reiiciunt & confictas tradunt. — Eccleſia tamen Chriſtiana propter auctoritatem veterum quorumdam ſanctorum, qui leguntur uſi fuiſſe teſtimoniis ex huiuſmodi hiſtoriis, eaſdem piâ fide legit, & non prorſus reiicit, non contemnit, tametſi non pari auctoritate recipiat illos cum ſcripturis canonicis.*

Prol. in Daniel.

C. Hactenus itaque diſcrimen inter libros canonicos propriè dictos & eccleſiaſticos, juxta ductum Prologi galeati, in eccleſiâ occidentis & à doctoribus Latinis accuratè obſervatum. Ex quo autem reformatio eccleſiæ dudum deſiderata per peculiarem numinis providentiam, occaſione Indulgentiarum juſſu vel permiſſu Leonis decimi nimis ſive imprudenter ſive impudenter deprædicatarum, in Germaniâ cœpit; & quòd eam Pontifex non admitteret, ſed diris proſequeretur, ſchiſma exortum eſt: ex eo à pleriſque judicatum fuit, vulneri medicinam rectiùs fieri non poſſe, quàm per generalem occidentalis eccleſiæ ſynodum. Qualem tamen Pontifices, niſi in Laterano aut ita celebretur, ut totam in ſuâ poteſtate habeant, ægerrimè admittunt. Leoni decimo ſuffectus eſt Hadrianus ſextus, Vltrajecto oriundus, Caroli quincti quondam præceptor, cujus loco Hiſpaniæ tunc præerat; è quâ Romam profectus inde ad comitia, quæ Norimbergæ celebrabantur, nuncium miſit Franciſcum Cheregatum, epiſcopum Fabrianenſem, per eum ingenuè confeſſus: *Scimus in hac ſanctâ ſede, aliquot iam annis, multa abominanda fuiſſe, abuſus in ſpiritualibus, exceſſus in mandatis, & omnia deniq; in perverſum mutata. Nec mirum, ſi ægritudo à*

Anno 1523.

capite

capite in membra, à ſummis pontificibus in alios inferiores prælatos deſcenderit. Omnes nos, id eſt, prælati & eccleſiaſtici, declinavimus, unuſquisq; in vias ſuas, nec fuit iam diu, qui faceret bonum, non fuit uſq; ad unum. Principes & proceres imperii reſpondent, *videri ſibi* (utar verbis Sleidani) *non aliam eſſe commodiorem viam hæc omnia ſanandi, quàm per pium liberumq; concilium, quod ipſe & Cæſar, præcipui orbis Chriſtiani magiſtratus, facilè poßint in aliquâ Germaniæ civitate cogere, Moguntiæ videlicet, vel Argentorati, vel Meti, vel Coloniæ: fore etiam ex utilitate reipublicæ, ſi primo quoq; tempore, & ad ſummum, intra annum eius fiat initium: ſed hac lege tamen & conditione, ut omnes pariter qui intererunt, cuiuſcunq; ſint ordinis, datâ fide per iuſiurandum promittant, quidquid ad gloriam Dei & ad ſalutarem reipublicæ conſtitutionem pertinere videbitur, ut id abſq; dißimulatione & liberè pronuncient.* Sed Hadrianus poſt paucos menſes obiit. Succeſſor Clemens ſeptimus, cujus paullò antè facta fuit mentio, neceſſitatem habendi concilii, etiamſi ab Imperatore Carolo quincto acriter urgeretur, quamdiu tamen vixit, declinavit. At qui Clementem ſequutus eſt Paulus tertius, quum declinare diutius non poſſet, id omni ſtudio egit, ut in Italiâ haberetur. Mantuam primò deſignavit; deinde Vicentiam, urbem ditionis Venetæ: ſed quum neutram alieno arbitrio domini earum temerè permitterent, ad hanc etiam, quamvis adeſſent Pontificii Legati, nemo accederet, res ſucceſſu caruit, Pontifice non admodum refragante. Tandem poſt varias *prorogationes* & *ſuſpenſiones* delectum eſt Tridentum, modicum in confinibus Germaniæ & Italiæ oppidum, capiendæ hominum multitudini haut adeo commodum. Bulla, quâ culpam ſynodi hactenus dilatæ Principi Mantuæ urbem ſuam non niſi ſub certis conditio-

Libro 4.

 nibus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

nibus permittenti, Turcarum irruptionibus, & diſſidiis belliſque Caroli Imperatoris & Franciſci regis Galliæ imputat, & concilium ad proximas Kalendas Novembris indicit, data eſt XI Kal. Iunii, anno CIↃ IↃ XLII. Cæterùm Germanis Proteſtantibus, quorum res potiſſimùm agebatur, alibi quàm in Germaniâ haberi concilium, quod planè liberum cupiebant eſſe, minimè probabatur: nec ferre poterant Pontificem, à quo fuiſſent ipſi multis præjudiciis, tamquam hæretici, pridem condemnati, & quem plurimorum criminum reum acturi eſſent, præcipuè verò accuſaturi, quòd principatum in univerſam eccleſiam ex jure divino & inſtituto Chriſti, multaque huic hypotheſi annexa, falsò & fraudulenter ſibi arroget, concilium moderari, & in propriâ cauſsâ judicem ſedere. Proteſtabantur itaque ſe tale concilium, à Pontifice indictum & gubernandum, pro libero & legitimo nec agnoſcere, nec umquam agnituros. Certè, ut eventus docuit, nihil in eo proponi potuit, niſi quod proponi vellent Legati, qui nomine Pontificis præſiderent; nihil decîdi vel definiri, niſi quod priùs Romæ pontifici probatum. Porrò ne diutiùs, quàm è re eſſet Pontificis, ſynodus coiret, poteſtas facta Legatis eam aliò transferendi, atque adeo abrumpendi. *Quo arcano*, ut notat Petrus Suavis, *omnem deliberationem Curiæ Romanæ ſtudiis adverſam facile erat interturbare.* *Concedimus vobis*, ait Paulus tertius Bullâ IIX Kal. Mart. anno CIↃ IↃ XLIV datâ, *plenam & liberam poteſtatem & facultatem, quandocumque vobis videbitur, concilium de civitate Tridentinâ ad quamcunque aliam commodiorem & opportuniorem ſeu tutiorem, de quâ vobis etiam videbitur, transferendi & mutandi, ac illud in ipsâ civitate Tridentinâ ſupprimendi & diſſolvendi.* Hinc itaque poſt habitas

Hiſt. lib. 2.

Ann. 1547. Martio.

ſeptem

ſeptem ſeſſiones levi de cauſsâ Bononiam translatum, & quamdiu vixit Paulus tertius, abruptum fuit. Titulo quidem uſa eſt congregatio illa hujuſmodi: *Sacroſancta œcumenica & generalis Tridentina ſynodus, in Spiritu ſancto legitimè congregata:* addendum fuiſſet, ſi Conſtantienſe & Baſileenſe concilia voluiſſent imitari, *univerſalem eccleſiam*, ſive *eccleſiam catholicam militantem repræſentans:* ſed ne quod concilio tribueretur, Pontifici decedere, atque adeo concilio ipſe ſubjici videretur, omiſſum fuit. Bullæ facultatum Legatis datarum inſertum erat, *de Concilii adſenſu omnia eſſe facienda:* ſed illi *per literas Pontifici ſignificarunt, clauſulam illam in agendo ipſos plus ſatis conſtringere, & minutiſsimum quemq; præſulem iis exæquare. — Itaq; re rationibusq; Romæ diligenter conſideratis, atq; emendato de Legatorum ſententiâ diplomate abſoluta iis conceſſa poteſtas.* Id autem ſollicitè injunctum, *ne unquam quacumq; de cauſsâ ad diſputationem de auctoritate Papæ veniatur.* Notavit Petrus Suavis in hiſtoriâ hujus concilii, libro ſecundo: quæ ex ephemeridibus & annotationibus eorum, qui interfuerant, confecta continet plurima obſervatu digna. Edita primùm fuit Italicè, & præfixum nomen *Pietro Soave Polano;* quod eſt per anagrammatiſmum *Paolo Soarpi Veneto.* Sed ad priora redeamus.

CI. Bulla quidem, quo indicitur concilium, data fuit, ut diximus, XI Kal. Iunii, anno CIƆ IƆ XLII. Sed bellum inter Imperatorem & Regem Galliæ, qui quinque locis in Cæſarianas ditiones, Turca quoque in ſubſidium advocato, impetum faciebat, recrudeſcens nova impedimenta objecit. Poſt biennium autem pax denuò apud Crepinium in Sueſſionibus inita: legeſq; pacis utrique, ut eccleſiæ ad antiquam puritatem &

 concor-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

concordiam reducendæ operam impenderent, injunxerunt. Quum itaque fruſtrationes prætextu velari diutiùs non poſſent, concilio Tridenti initium datum eſt anno CIↃ IↃ XLV, primaque ſeſſio celebrata die XIII Decembris, quâ declaratum fuit, *ſacrum Tridentinum & generale concilium incipere & inceptum eſſe*.

Secunda ſeſſio incidit in ſeptimum Ianuarii, anno ſequente. Hortatur & jubet *omnes & ſingulos Chriſti fideles Tridenti congregatos, ut velint ſe à malis & peccatis hactenus commiſſis emendare, ac de cætero in timore Domini ambulare, & deſideria carnis non perficere, orationibus inſtare &c. Epiſcopos verò & quoſcumque alios in ordine ſacerdotali conſtitutos, ut aſſiduè Dei laudibus incumbere, hoſtias, laudes & preces offerre, ſacrificium Miſſæ quolibet ſaltem die dominico peragere ſatagant: — ut ieiunent ſaltem ſingulis ſextis feriis in memoriam paſſionis Domini, & eleemoſynas pauperibus erogent: — ut in epiſcoporum menſis, quum in eo loco ſæpiùs ocioſi ſermones oriri ſoleant, divinarum ſcripturarum lectio admiſceatur.* Hæc & ſimilia *de modo vivendi & aliis in concilio ſervandis* præſcribit ſeſſio ſecunda.

Seſſione tertiâ, quæ quarto Februarii habita, recitatur ſymbolum Nicænum, uti hactenus à Latinis recitari ſolitum.

Seſſio quarta celebrata octavo Aprilis propiùs ad rem accedit. Subjiciam ipſiſſima ſynodi verba: *Synodus perſpiciens veritatem ſalutarem & morum diſciplinam contineri in libris ſcriptis, & ſine ſcripto Traditionibus, quæ ex ipſius Chriſti ore ab Apoſtolis acceptæ, aut ab ipſis Apoſtolis Spiritu ſancto dictante, quaſi per manus traditæ, ad nos uſque pervenerunt; orthodoxorum Patrum exempla ſequuta, omnes libros tam Veteris*

quam

quam Novi teſtamenti, (quum utriuſq; unus Deus ſit auctor) nec non Traditiones ipſas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tamquam vel oretenus à Chriſto, vel à Spiritu ſancto dictatas, & continuâ ſucceſsione in Eccleſiâ catholicâ conſervatas, pari pietatis affectu ac reverentiâ ſuſcipit ac veneratur. Sacrorum verò librorum indicem huic decreto aſſribendum cenſuit, ne cui dubitatio ſuboriri poſsit, quinam ſint, qui ab ipſa ſynodo ſuſcipiantur. Sunt verò infra ſcripti. Annectit videlicet catalogum laxiorem, qualem ab Innocentio & Auguſtino & ſynodo Carthaginienſi proponi pridem diximus. Adjicit tamen librum Baruchi, de quo apud illos altum ſilentium. Deinde ſubjicit: *Si quis autem libros ipſos integros cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſiâ catholicâ legi conſueverunt, & in veteri vulgatâ Latinâ editione habentur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, & Traditiones prædictas ſciens & prudens contemſerit, anathema ſit.*

CII. Tria hîc definit Tridentina ſynodus. Vnum eſt, *Traditiones non-ſcriptas unà cum libris canonicis pari pietatis affectu & reverentiâ eſſe ſuſcipiendas.* Si Traditiones intelliguntur, quæ vel ad ſalutem neceſſaria dogmata, vel ſacramenta à Chriſto inſtituta, quæ in nullis libris canonicis habeantur, proponant; nego ullas tales eſſe vel inveniri poſſe, quæ videlicet per univerſalem priſcæ eccleſiæ conſenſum, à primis uſque ad ſubſequentia ſecula certis teſtimoniis deducendum, dogmata vel ſacramenta, qualia diximus, proponant. Hujuſmodi enim traditione, ſive conſentientibus ætatum à primâ

uſque

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

uſque ad mediam vel infimam teſtimoniis, alia vel dogmata vel ſacramenta non confirmantur, quàm quæ in ipſis Scripturis continentur. Sin intelliguntur ceremoniæ, ritus & inſtituta ad decorum, ordinem & diſciplinam eccleſiaſticam facientia, ultrò concedimus, talia nonnulla extra canonicam ſcripturam per traditionem à majoribus ad nos derivata eſſe; ſed ſine iis cognitis vel ſervatis ſalutem conſequi neminem poſſe, nullus intelligens affirmaverit. Traditio igitur, quæ vel articulos & ſacramenta religionis noſtræ teſtimonio ſuo confirmat, vel ritus, ordinem & inſtituta priſca eccleſiaſtica ad nos tranſmittit, non rejicitur aut improbatur, ſed illa ſola, quæ iſta duo combinat & conjungit, nempe *neceſſarium eſſe ad ſalutem* & *in canonicis ſcripturis non inveniri*. Hæc autem alibi, ſi opus fuerit, accuratiùs tractanda hîc ſaltem obiter & in tranſcurſu monemus.

CIII. Alterum, quod à Tridentino concilio ſeſſione quartâ definitur, rem noſtram, de quâ hactenus egimus, nempe numerum ſive catalogum librorum canonicorum Veteris teſtamenti, concernit. Enumerarant ante complura ſecula eoſdem (Baruchi tamen libro, ut antè diximus, excepto) quos Tridentini enumerant, Innocentius, Auguſtinus & Patres Carthaginienſes. Quomodo intelligi & exponi debeant, ne ab universâ priſcâ tum Veteris tum Novi teſtamenti in oriente & occidente eccleſiâ diſſentire videantur, & pridem & paullò antè verbis eximii viri Alfonſi Toſtati
Num. 91. oſtendimus. Poſſet eadem ratione intelligi & exponi decretum Tridentinum, niſi anathemate horreret. *Si quis*, ajunt, *libros ipſos integros cum omnibus ſuis partibus, prout in eccleſiâ catholicâ legi conſueverunt, & in veteri vulgatâ latinâ*

latinâ editione habentur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, anathema ſit. Per quæ verba omnis commodè explicandi & conciliandi ratio, quin & mutua diſſidentium tolerantia perimitur. Quomodo veteres de nonnullis Scripturæ libris, ſalvâ fidei integritate & eccleſiarum concordiâ diverſum ſenſerint, Reſponſi maledicis Moguntinis oppoſiti parte primâ, num. LXXV oſtendimus. Qui verò concilium hoc Tridentinum admittit, ſub pœnâ anathematis & jacturâ æternæ ſalutis apocryphos illos libros Moſi & Prophetis æquare debet. Nec hoc ſolùm. Ei, qui diſcrimen aliquod & imparitatem agnoverit, non poterit dicere; Tolerabimus nos invicem & mutuâ Chriſtianâ caritate proſequemur, etiamſi in conſtituendo canonicorum librorum numero diſſentiamus: ſed neceſſe habet dicere; Si à meâ & concilii ſententiâ diverſus abis, & Tobiæ, Iudithæ, Maccabæorum libros eodem, quo Moſen & Prophetas, pietatis affectu ac reverentiâ non ſuſcipis & veneraris, tamquam anathema te abominor.

CIV. Qui verò ſunt, qui nos jubent horridè adeo ſentire, imò ſentire contra unanimem Eccleſiæ Veteris & Novæ, Orientalis & Occidentalis conſenſum? Si Acta inſpicio, eoſque qui ſuffragia tulerunt, numero, invenio præter Legatos Cardinales tres, alios adhuc duos; Archiepiſcopos novem, inter quos perſonati ſive titulares duo Olaus Magnus & Robertus Vuaucop, Venantius Sleidano, cujus de hiſce duobus ſine diœceſi & cenſu archiepiſcopis verba ſubjiciam. Quum Sueciæ rex Guſtavus reformationem moliretur, An. 1537.
Iohannes Magnus archiepiſcopus Vpſalenſis, qui mutationem illam improbaret, relictâ patriâ, Romam confugit, eoq; venit mediocri cum comitatu. Venetias profectus deinde, factus eſt eius

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

civitatis patriarchæ vicarius, & ut vulgò dicunt, ſuffraganeus. Eam verò conditionem poſtea pertæſus, Romam revertit, & in anguſtias redactus, quum divenditis equis familiam ferè totam dimiſiſſet, à Paulo pontifice collocatur in hoſpitali domo, quam vocant Sancti ſpiritus, in eaq; tenuis atq; pauper vitam finiit. Erat cum eo frater Olaus: huic pontifex archiepiſcopatum illum Gothicum, licet extra commercium eccleſiæ Romanæ poſitum, confert, & concilio intereſſe iubet, & ad victum quotidianum aureos dat menſtruos quindecim. Alter ille, Scotus, quum archiepiſcopatum Armacanenſem eſſe in Hiberniâ Pontifici demonſtraſſet, titulum eius fuit ab illo conſequutus. Erat autem cæcus, & tamen non ſolùm miſſificabat, verùm etiam per celeres equos currebat. Hos ergo duos pontifex in cœtu patrum eſſe voluit, oſtentationis cauſsâ tantùm, quaſi duo iſti populi tam longinqui, Gothi & Hiberni, poteſtatem ipſius agnoſcerent, quum illi revera, præter umbram & nudum titulum, nihil haberent. Præter Archiepiſcopos adfuerunt, ſi rectè numero, epiſcopi XLII; inter quos VVigornienſem unum Anglum, ipſum quoque ſine dubio perſonatum reperio, nullum Germanum, unum fortè & alterum Gallum, non multos Hiſpanos, cæteros omnes Italos; de quibus ſi non omnibus, pleriſque tamen accipiendum, quod annotat Petrus Suavis, *multos inopes Epiſcopos interfuiſſe concilio, ſpe ac pollicitationibus illectos, quibus proſpiciendum fuerit:* monentibus Pontificem Legatis, *totâ viâ errare, qui putent eos ita parcè ac tenuiter Tridenti, atq; Romæ ſuſtentari poſſe. Romæ enim quum nullâ auctoritate ſint, vitam humilem & aliis obnoxiam tolerare; in Concilio autem maiores ſibi animos ſumere, & creſcente exiſtimatione rem quoq; auctiorem exſpectare.* De hujus farinæ epiſcopis Alfonſus à Caſtro de hæreticorum punitione libro tertio, cap. V: *Etſi aliqui ſint Epiſcopi docti, multò tamen plures ſunt*

Libro 2.

adeo

adeo indocti, ut vix latinè ſciant loqui, & (quod multò peius eſt) eorum aliqui nec bene latinè legere noverunt. Cuius rei exempla ſunt in illâ præſertim provinciâ, quæ ſe Latinæ eloquutionis parentem gloriatur. Addo obſervationem Claudii Eſpenſæi Pariſienſis Theologi è Digreſſione primâ ad primum caput epiſtolæ ad Titum: *Factum eſt poſterioribus ſeculis, ut, quod meritò in concilio Baſilienſi Ludovicus Arelatenſis querebatur, in Conciliis id demùm fiat, & neceſſariò fiat, quod nationi placeat Italicæ, ut quæ ſola Epiſcoporum, qui & ipſi ſoli vocem illic deciſivam habent, numero nationes alias æquet aut ſuperet, ſicut ſcripſit libro primo de geſtis eius concilii Aeneas Sylvius nondum Pius. Hæc illa eſt Helena, quæ nuper Tridenti obtinuit.* Nunc ex Petro Suavi, quid Germani de ſeſſionis hujus quartæ decretis judicarint, audiamus. *Nonnullis audax inceptum videbatur, quinq; Cardinales & XLIIX epiſcopos* (ſi rectè numerum ineo, ternario auctior eſt) *auctoritatem canonicam libris antea incertis & apocryphis dare, & translationem, quæ à textu originario deflectit, authenticam facere. In his tamen præſulibus non temere reperiri aliquem præcellentis doctrinæ laude inſignem. Leguleios eſſe aliquot, in iuris profeſſione doctos, ſed religionis non admodum intelligentes, perpaucos Theologos, eoſq; eruditione infra vulgus Theologorum. Pleroſq; omnes Nobiles, aut Aulicos. Ex iis qui ſint aliquâ dignitate, aliquos eſſe titulares tantùm: ſed Epiſcopos magnam partem eſſe civitatum adeo minutarum, ut ſi quisque populum cui præeſt, referat, vix omnes milleſimam orbis Chriſtiani partem repræſentent. Sed è Germaniâ præſertim ne unum quidem adeſſe Epiſcopum, unicúmve Theologum.*

Poſt medium.

CV. Dicit quidem Becanus, uti etiam pridem monuimus, laxiorem catalogum Tridentinos accepiſſe *ab Eugenio Papa in concilio Florentino*; (quanto autem dubio tam ſynodus quàm conſtitutio illa Florentina

Manualis lib. 1, c. 1, quæſt. 1.

ſit

ſit obnoxia, jam antè oſtendimus) *Eugenium* ſaltu per mille propemodum annos facto *accepiſſe eum à Gelaſio Papa; Gelaſium ab Auguſtino; Auguſtinum à Patribus Carthaginienſibus; & hos ab Innocentio.* Quomodo intelligi illi debeant, & quomodo intellexerint, ſive ſaltem quo in precio Pontificias iſtas definitiones (ſi tales cenſeri oportere pertenditur) habuerint eximii quique Latinæ Eccleſiæ ultima uſque in tempora doctores, abundè eſt demonſtratum. Vnum ſaltem nunc quæro, num Tridentini vel ab Eugenio vel à Gelaſio aut quocumque priorum acceperint, ut priſco canoni inhærentes & agnoſcentes diſcrimen inter libros eccleſiaſticos & ſtrictè proprieque canonicos, anathemate feriant, id eſt, communione fidelium & regno cœlorum excludant? Minimè gentium. Imò verò diſcrimen non tantùm in orientali, ſed etiam in occidentali eccleſiâ ab optimis quibuſque ſcriptoribus conſtanter ſervatum & agnitum ſemper fuiſſe demonſtravimus. Novatoribus igitur, ut tum in ipſorum, tum lectoris gratiam in compendium, quæ prolixè antehac tractata ſunt, redigamus, hoc argumentum proponimus.

Quæ ſynodus anathemate damnavit ſententiam totius Eccleſiæ Veteris teſtamenti, item Vniverſalis Eccleſiæ Novi teſtamenti primorum quatuor ſeculorum, quin ſimpliciter univerſæ eccleſiæ, quæ tum in Oriente tum in Occidente ultra annos CIↃ IↃ fuit; ea ſynodus reproba eſt, & nullam fidem meretur.

Sed Tridentina ſynodus anathemate damnavit ſententiam totius Eccleſiæ Veteris teſtamenti:

eae.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

ea enim numquam alios in canone libros habuit, quam Hebraicè ſcriptos, & tribus ordinibus Legis, Prophetarum & Hagiographorum comprehenſos, uti oſtenſum eſt à numero IX uſque ad XXIV: item Vniverſalis eccleſiæ Novi teſtamenti primorum IV ſeculorum: demonſtratum eſt de Græcis Hebræo canoni inhærentibus à num. XXIV uſque ad XXXVII; de Latinis à num. XLIII uſque ad XLIX: quin ſimpliciter univerſæ Eccleſiæ, quæ tum in Oriente tum in Occidente ultra annos CIↃ IↃ fuit: vide numeros inter XXXVI & XLIII intermedios; & deinceps à num. XLIX uſque ad centeſimum.

Ergo Tridentina ſynodus reproba eſt, & nullam fidem meretur.

Major ex ſe nota eſt. Minor dudum demonſtrata. Dicit videlicet ſynodus: *Qui omnes enumeratos libros cum omnibus ſuis partibus, ut in vulgatâ Latinâ editione habentur, pari pietatis affectu ac reverentiâ pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, anathema ſit.* At Eccleſia Veteris teſtamenti; Eccleſia Novi teſtamenti quatuor primorum ſeculorum tum in oriente tum in occidente; item quæ primitivam utrobique poſterioribus ſeculis excepit, omnes iſtos libros pari pietatis affectu ac reverentiâ pro ſacris & canonicis non ſuſcepit, uti evidenter patuit. Ergo univerſa ante & poſt natum Chriſtum eccleſia juxta Tridentinos anathema. Si quis autem quærat, quid homines illos moverit, ut tantum ſibi ſumerent, ſeque unanimi veterum majorumque ſuorum conſenſui objicerent? reſpondebimus, nobis de alieni facti rationibus non planè conſtare: ſuſpicari tamen, quòd animadverterint, genuinis & ſinceris dogmatibus ſequiore æ-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

vo nupera & nova bene multa acceſſiſſe: voluiſſe itaq; principia, è quibus deduci oporteret, quàm fieri poſſet, latiſſimè extendi, ut ſaltem alicunde ſive probatio ſive prætextus aliquis derivaretur. Tale itaq; principium advenientes, dum rem aggrediuntur, dederunt, & quum in limine eſſent, à januâ aberrarunt.

CVI. Vlteriùs argumentor. Qui probat & confirmat ſynodum, quæ ſententiam univerſalis ante & poſt natum Chriſtum eccleſiæ anathemati ſubjecit, is etiam ipſe nullam fidem meretur, & auctoritate excidit. At hoc Romani Pontifices noſtrâ & ſuperiore ætate fecerunt & faciunt. Ergo.

CVII. Tertium Tridentinæ quartæ ſeſſionis decretum eſt, ut libri, *prout in veteri vulgatâ Latinâ editione habentur, pro ſacris & canonicis ſuſcipiantur*. Quod diſertiùs mox explicat hiſce verbis: *Statuit & declarat, ut hæc ipſa vetus & vulgata editio, quæ longo tot ſeculorum uſu in Eccleſiâ ipsâ probata eſt, in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, aut expoſitionibus pro authenticâ habeatur, & quòd eam nemo rejicere quovis prætextu audeat vel præſumat.* Aliter ſenſit tota antiquitas: quin ipſa rerum indoles non permittit, ut fontibus aut textui originario æquetur aliqua translatio: ut autem præferatur, prorſus eſt abſurdum; niſi fortè oſtendi poſſit, rariſſima fuiſſe vel eſſe primarii textus exempla, nec alia quàm per inſignem librariorum ſive incuriam ſive fraudem corrupta: integrum verò & ſincerum unum fortè incidiſſe in manus egregii fidique interpretis, eoque itidem ſuppreſſo aut amiſſo ſupereſſe ab hoc profectam verſionem. Si detur caſus,

quem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

quem vix in ullo vel infimæ claſſis auctore datum *iri* puto, conceſſero verſionem ibi præferendam fonti. De ſacris autem Scripturæ libris ſimile quid affirmari, pugnaverit cum providentiâ divinâ, quæ quemadmodum, ne ad capeſſendam viam ſalutis certi & authentici indices ſive duces deeſſent, hos ipſos humano generi voluit impertire, ita quoque eâdem fini conſervare: pugnaverit cum ſingulari & prope incredibili diligentiâ Iudæorum, quod Vetus teſtamentum attinet, de quâ aliquid dictum num. XVII. Quin ipſe Bellarminus validis quinque argumentis pugnat contra eos, *qui contendunt Iudæos in odium Chriſtianæ fidei ſtudioſè depravaſſe & corrupiſſe multa loca Scripturarum.* Quæ verò ad corruptelas adſtruendas proferuntur, diſſolvit clariſſimus collega D. Horneius Tractatu de Scripturis, diſputatione VII, quæſtione IV. De libris Novi corruptis, niſi fortè quòd alicubi hallucinatione exſcribentium (quos nemo, ſive fontes ſive verſiones deſcribant, ἀναμαρτήτους conſtituit) peccatum fuit, nulla eſt ſuſpicio vel querela. Teſtatur Hieronymus, *multarum gentium linguis Scripturam antè translatam,* ſive pridem & ante ſuam ætatem. Teſtatur Theodoretus θεραπευτικῆς libro quincto *Hebraicos libros non modò in Græcum idioma converſos eſſe, ſed in Romanam quoque linguam, Aegyptiam, Perſicam, Indicam, Armenicamque & Scythicam, atque adeo Sauromaticam, ſemelque,* ait, *ut dicam, in linguas omnes, quibus ad hanc diem nationes utuntur.* Quum diverſæ & adeo multiplices eſſent verſiones, quem tamquam originarium & authenticum textum transtulerunt aut reſpexerunt interpretes, niſi Hebræum Veteris & Græcum Novi teſtamenti? aut quem alium reſpicere etiam hodie poſſint *gentes, quas per diverſitatem linguarum cunctarum Deus in unitate fidei congregavit?*

Libro 2 de Verbo Dei, cap. 2.

Præf. in Evang. ad Damaſum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

gavit? Conveniunt videlicet & conjunguntur, quod Scripturam omnibus communem attinet, per fontes, tamquam per vinculum ſive per principium itidem omnibus commune, & non per aliquam verſionem. Si ſecus ſe res habeat, inferiore & deteriore loco & conditione fuerit Scriptura θεόπνευστος, quàm mendaciſſimum & nugaciſſimum Alcoranum. Nam accuratâ Muhammedanorum induſtriâ in fonte Arabico id ſartum tectum conſervari nemo dubitat: & ſi Perſa vel Indus vel Tartarus translationem expetat, non aliunde quàm ex Arabico verti velit, nec fidam credet, niſi Arabico textui reſpondeat.

CIIX. Cæterùm poſt Tridentinam ſynodum cœperunt ſcribere Ieſuitæ, quemadmodum ex iis, quæ adjicimus, lector poterit cognoſcere. Alfonſus Salmeron prolegomeno in Evangelicam hiſtoriã quarto conatur oſtendere, *lectionem Hebræam non eſſe ſine plerisq; vitiis*, & proinde præferri oportere verſionem Latinam. Iohannes Pineda præfatione in Iobum, cap. II: *Nihil ſacræ auctoritatis hactenus eſt, niſi quod in Latino codice vulgato habemus.* Gregorius Valentia tomo III, diſp. I, quæſt. I, puncto VII, parag. XLIII: *Græci & Hebraici codices, ſicubi à noſtrâ editione diſſident, per noſtram corrigendi & emendandi ſunt: nam hanc Eccleſia peculiari definitione per omnia probavit, non illos.* Iacobus Gretſerus Defenſionis Bellarmini libro II, cap. XI: *Fontes, tamquam turbidè fluentes, depurgandi & expurgandi ſunt ad Latinam vulgatam editionẽ.* Martinus Delrio Proloquii in Pharum Sapientiæ cap. III, regulâ III: *Latinam vulgatam nunc ſolam pro authenticâ habet ex decreto concilii Tridentini Eccleſia catholica.* Et regulâ VII: *In quibus Hebræa conveniunt cum Latinæ vulgatæ dictis, ſunt certæ & infallibilis veritatis; in quibus diſſident,*

ſunt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

ſunt corrigenda ex Latino, non contra. Idem obtinet in Græco contextu Novi teſtamenti. Iohannes Euſebius Nieremberger de origine Sacræ Scripturæ libro VI, cap. XXIII: *Latinus textus non eſt corrigendus per Hebraicum, ſed Hebraicus per Latinum.* Secundum hos itaque novatores, Tridentinæ ſynodi adſeclas, Hebræus Veteris & Græcus Novi teſtamenti textus non eſt authenticus, ſed ſolus vulgatus Latinus. Hunc autem authenticum, qualis antea non fuerat, primùm fecit ſanctio Tridentina. Ante eam ſi Hebræus & Græcus authenticus fuit, è gradu, quem ab omni ævo hucuſq; tenuerat, à Tridentinis deturbatus eſt, & ex authentico factus non-authenticus; ratione planè contrariâ ei, quâ libros apocryphos in canonicos tranſmutarunt. Sin authenticus non fuit, ante coactam Tridentinam ſynodum per decurſum tot ſeculorum Eccleſia Chriſtiana catholica authentico Scripturæ textu caruit, & abſq; illius operâ eſſet, adhuc careret. Vtrumque ex æquo abſurdum.

CIX. Longè aliter priſci Latini Patres, quin etiam recentiorum doctorum, qui proximè concilium anteceſſerunt, præſtantiſſimi. Nunc, quoniam rem plenè & accuratè non tractamus, ſed ſaltem, quia cum ſeſſione quartâ Tridentinâ res nobis eſt, leviter tangimus, adductis paucorum teſtimoniis contenti erimus. Hieronymus ad Lucinium, epiſtolâ XXIIX: *Vt veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinanda eſt, ita novorum Græci ſermonis normam deſiderat.* Rurſus ad Suniam & Fretelam, epiſtolâ CXXXV: *Sicut in Novo teſtamento, ſi quando apud Latinos quæſtio exoritur, & eſt inter exemplaria varietas, recurrimus ad fontem Græci ſermonis, quo Novum ſcriptum eſt inſtrumentum: ita in Veteri teſtamento, ſi quando inter Græcos Latinoſq; diverſitas eſt, ad Hebraicam recurrimus veritatem; ut quidquid de fonte proficiſcitur, hoc quæramus in*

rivulis. Auguſtinus de doctrinâ Chriſtianâ libro II, cap. XI: *Latinæ linguæ homines duabus aliis ad Scripturarum divinarum cognitionem opus habent, Hebrææ ſcilicet & Græcâ: ut ad exemplaria præcedentia recurratur, ſi quam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita varietas.* Et XV de civitate Dei, cap. XIII: *Quum diverſum aliquid in codicibus invenitur, ei linguæ potiùs credatur, unde eſt in aliam per interpretes facta translatio.* Ad quæ verba Ludovicus Vives: *Hoc ipſum Hieronymus clamat; hoc ipſa docet ratio; & nullus eſt ſaniore iudicio qui repugnet: ſed fruſtra conſenſus bonorum ingeniorum hoc cenſet, nam rigidus ſtupor velut moles opponitur.* Duobus antiquis jungamus duos ex infimâ ætate Cardinales, Tridentinam ſynodum proximè antegreſſos, quorum etiam teſtimoniis ſuperiùs uſi fuimus. Cardinalis Ximenius præfatione in Biblia Complutenſia ad Leonem decimum: *Vbicumq; Latinorum codicum varietas eſt, aut depravatæ lectionis ſuſpicio (id quod librariorum imperitiâ ſimul & negligentiâ frequentiſſimè accidere videmus) ad primam Scripturæ originem recurrendum eſt, ſicut beatus Hieronymus & Auguſtinus ac cæteri eccleſiaſtici tractatores admonent; ita ut librorum Veteris teſtamenti ſinceritas ex Hebraicâ veritate, Novi autem ex Græcis exemplaribus examinetur.* Cardinalis Cajetanus præfatione in quinque Moſaicos libros: *Intendo iuxta Hebraicam veritatem textum exponere, ubi diverſa occurrerit ſententia in vulgatâ editione & in Hebraico textu. Non enim interpretis Græci aut Latini, ſed ipſius tantùm Hebræi textus auctoritas eſt, quam complecti cogimur, & complectimur fideles omnes.* Hæc iſti duo magni nominis Cardinales, quorum ſententiæ præcedentium omnium ſeculorum conſenſui innixæ poſt elapſos paucos annos anathema impegerunt Cardinales & Epiſcopi ſynodi Tridentinæ: ad cujus ſeſſionem quartam hæc quoque in occaſione obiter annotata ſunto: nam ex

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

inſtituto de canone Scripturæ, & Veteris quidem teſtamenti nos hic agere dudum profeſſi ſumus.

CX. Si quis autem eorum, qui Tridentinam ſynodum amplectuntur, hiſce noſtris ſe velit opponere, reſpiciat ad ſyllogiſmum numero CV. propoſitum, & ſi quid in eo vel ejus probatione deſideret, paucis indicet: nam ſi quid uberiore confirmatione indiget, id porrò confirmabitur. Vt uno verbo dicam, *reſpondeat in formâ*. Ita enim ambages declinabuntur, & brevi ſed rectâ & regiâ viâ ad verum à falſo dignoſcendum ibitur. Ad rem nihil faciunt mendacia, convicia, calumniæ, quibus frenos laxant Moguntini: ſine quibus tractari poſſunt quæſtiones controverſæ in qualibet aliâ diſciplinâ; & cur non in Theologicâ? unde vel maximè deberent abeſſe, & veritas abſq; detrimento caritatis veſtigari. Propemodum autem apud me Moguntinorum περιττώματα & λοιδορίαι effecerunt, ut quod de Novo artifice pridem dixi, de ipſis quoque dicerem, nempe *cum eis mihi poſthac nihil negocii fore, etiamſi Acheronta moverint, & ex imo fundo convicia hauſerint, tantamq́ue eorum molem, quantam montium gigantes, quum Pelion Oſſæ imponerent, congeſſerint*. Ne tamen veritati deſim, quum jam Reſponſi mei ipſis oppoſiti diſtracta ſint exempla, faciam id recudi, & ubi objiciunt, quod ſententiam meam videri queat impugnare, interſeram & refellam. Ita operæ fieri poterit compendium, & objectionibus, quæ ad rem fecerint, diſcuſſis convicia auctoribus ſuis (ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ) relinqui. Animadverto autem qui ad Rhenum incolunt, calumniis mihi ſtruendis certare. Num è ſuperiore ripâ ad inferiorem ſecundo fluvio, an adverſo ab inferiore ad ſuperiorem ultro citroque devehantur, in medio relinquo. Videntur, ut dixi, & quantum ab aliis accepi (nam ut ipſe

Matth. XII. v. 34.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

φλυαρίας omnes evolverem à me impetrare nondũ potui) conſpirare. Damnant videlicet utriq; ſtudium concordiæ eccleſiaſticæ, & qualemcumq; ejus promovendæ conatum. Econtra ſtatuit hæc Iulia, & ego in eâ, non eſſe planè deſerendum aut omittendum: facere inprimis ad Dei gloriam; ad reparandam Eccleſiæ Dei, miſeris modis dilaceratæ, unionem; ad populorum ſalutem tum cœleſtem, tum terrenam: neq; enim dum Eccleſia in partes mutuis odiis exaſperatas ſcinditur, tranquilla vel beata poteſt eſſe Reſpublica. Hac fini diſcernenda eſſe neceſſaria à non-neceſſariis: de neceſſariis per certas & evidentes probationes, (quoniam in communibus quibuſdam principiis, & quidem præcipuis, convenimus) eaſq; in formâ, ut loquimur, inſtitutas, quas non poſſit non capere, niſi qui mentem ejurarit, tranſigendum eſſe. Poſtulavimus itaq; paullò antè, ut qui noſtris ſe velit objicere, ad principalem, quem propoſuimus, ſyllogiſmum reſpiciat. Si reſponſio non exorbitabit aut extra oleas vagabitur, brevi videbitur quò rem evadere oporteat.

CXI. Præterea viget & inculcatur in academiâ Iuliâ ſtudium antiquæ & Ariſtotelicæ philoſophiæ, exploſis novis & nuperis diſciplinarum ſolidæq; eruditionis corruptelis; commendatur etiam proximo poſt Scripturam loco ſtudium eccleſiaſticæ antiquitatis, utpote ad hodiernas controverſias ſive minuẽdas ſive decidendas magnopere neceſſarium. Hinc, qui ad Rhenũ ſunt, dirum carmen occentant, nempe *plurimum de atheiſmo ſub ſpecie eruditionis priſcæ inſtillari incautioribus*. Exiſtimo tamen inferiores accolas hîc non concinere, & paullò mitiores eſſe, quàm ut ſtudia ſive priſcæ philoſophiæ ſive antiquarum Eccleſiæ rerum atheiſmi accuſent. Multò autem minùs atheiſmo affinem pronunciabunt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

abunt doctrinam, quæ inculcat, renatis & fidelibus, ut in ſtatu gratiæ maneant, & fine fidei ſuæ, qui eſt ſalus animarum, tandem potiantur, incumbere neceſſitatem abſtinendi ab operibus carnis, & ſanctimoniæ, ſine quâ nemo Dominum videbit, ſectandæ. Neq; dicent *prævaricationem* eſſe, ſi juvenes seriò moneantur, ut exemplum Ioſephi imitentur, & continentiæ operentur, *ne libidines non modò proſperitatem, quam in hiſce terris ſperare poterant, ſed omnem propitii numinis favorem & ipſam æternã ſalutem iis eripiant.* Qui diis gentium Libero & Veneri ſacramentum dixerunt, prævaricabuntur equidem, ſi ad iſtum modum docuerint: nos verò minimè, qui diabolo & ejus operibus dudum renunciavimus. Nolimus igitur enaſci portenta opinionum, & doceri Chriſtianos, non eſſe eis ad ſalutem neceſſarium ſervandis divinis præceptis operam, quantam per Sancti ſpiritus gratiam poſſint, dare; aut juxta horum præſcriptum boni aliquid vel cogitare, vel dicere, vel facere; Deum diligere, timere & colere; abſtinere ab idololatriâ & Dei nomine ſive incantationib⁹ ſive perjuriis profanando; ab homicidiis, veneficiis, ſcortationibus, adulteriis, rapinis & ſimilibus flagitiis: de quibus videlicet Apoſtolus, *Prædico vobis, prout etiam prædixi, eos qui talia agunt, regni Dei non fore heredes.* Nolimus hæc & paria Sancti ſpiritus effata enervari & corrumpi, atq; adeo *ſceleratis & ſubiici neſciis, impiis & peccatoribus, nefariis & profanis, patricidis & matricidis, homicidis, ſcortatoribus, cinædis, maſculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, convitiatoribus*, metum amittendæ æternæ ſalutis & certo certiùs ſubeundæ damnationis, quo ſolo per Evangelii quidem miniſteriũ frenari & coërceri poterunt, eximi. Nolimus ſubſtitui peregrinam & fanaticam doctrinam *de ſubſtantiâ hominis fidelis unitâ cum ſubſtantiâ totius ſanctiſſimæ Trinitatis*, deque

Gal. V, 21.
1 Cor. VI, 9.
1 Tim. 1, 9.

termino huius unionis non ſolâ divinâ, ſed humanâ quoq; Chriſti naturâ; cui etiam fide extra ſacramentum iungamur quoad ſubſtantiæ noſtræ peculiarem quamdam approximationem: cujus *unionis duratio & continuitas appelletur Perſeverantia in fide & bonis operibus.* Nolimus hujuſmodi commentorum πέρατα ſpargi, ſed magis medio Rheno, vel Albi, vel ſi quis alius ad ſeptentrionem magnus & profundus fluvius, ne umquam caput efferant, ſubmergi. Qui ſanè, quanti quanti ſunt, reſtinguere tamen non poterunt *ignem æternum, qui paratus eſt diabolo,* calumniarum parenti & flagitiorum auctori, *& angelis* aſſeclisq; *eius.* Deus, cujus *regnum eſt iuſtitia & pax & gaudium per Spiritum ſanctum,* diſciſſæ Eccleſiæ concordiam & afflictæ reip. tranquillitatem clementer indulgeat, Satanamq; conterat ſub pedibus noſtris.

ADDENDA.

Paginâ H 3, facie priore, lineâ 6. -- dicuntur. Haut malè Brito, auctor expoſitionis Prologorum Biblicorum, quæ Lirani Poſtillæ immiſcetur, ad prologum in Ioſuam: Hagiographorum *nomen, commune eſt omnibus Sacræ ſcripturæ libris; & quia hi novem non habuerunt eminentiam præ cæteris, ſecundum quam agnominarentur, ideo communi nomine contenti ſunt.*

Ibidem, lin. 28. -- *Moſen & Prophetas:* Matthæi XI, 13; *Omnes Prophetæ & Lex uſq; ad Iohannem prophetarunt:* XXII, 40; *Ab iſtis duobus præceptis,* diligendi videlicet Deum, & proximum, *tota Lex & Prophetæ pendent.*

Facie poſteriore, lineâ 8. Gamaliel à Sadducæis interrogatus, unde probare poſſet Deum ſanctum & benedictum reſuſcitaturum eſſe mortuos, reſpondit, *Ex Lege, ex Prophetis, & ex Hagiographis.* Ita enim legitur in Gemarâ Talmudicâ codice Sanhedrin, ſub initium capituli Chelec: שאלו צדוקין את רבן גמליאל מנין
Pag. 90. שהקב״ה מחיה מתים אמר להם מן התורה ומן הנביאי׳ ומן

הכתובים. Epiphanius teſtatur quòd à Nazaræis, quemadmodum à Iudæis, habeantur & legantur πᾶς ὁ νόμος, καὶ οἱ προφῆται, καὶ τὰ γραφεῖα λεγόμενα. Hæreſi 29

Pag. I 2, lineâ 12.--coarctati. Et hinc Epiphanio vocatur τὸ Δωδεκαπρόφητον; & Epiphaniũ ſequuto Damaſceno. Hæreſi 8. lib. 4, c. 18.

Pag. I 4, numero XX.---Danielem. Nugatur autem Iacobus de Valentiâ, epiſcopus Chriſtopolitanus, quũ ſcribit magiſtros Hebræorum temporibus Conſtantini *in Babylone Aegypti congregatos poſuiſſe Davidem & Danielem inter Hagiographa, ut auferrent eis dignitatem prophetiæ, eò quòd clariùs loquuntur de Chriſto, & de tempore adventus eius:* imò additis punctis vocalibus *falſificaſſe & pervertiſſe Scripturas à vero ſenſu & ſignificatione.* Prol. in Pſal. tract. 2, art. 8. Tract. 6.

Pag. K 1, numero XXIV, lineâ 11. ---orbes. Nam quamvis multæ barbaræ gentes (verba ſunt ſancti Hilarii) *Dei cognitionem ſecundum Apoſtolorum prædicationem, & manentium hodie illic eccleſiarum fidem adeptæ ſint; tamen ſpecialiter evangelica doctrina in Romani imperii ſede conſiſtit.* Prologo in Pſalmos.

Pag. M 3, lineâ 5. Sanctus Ambroſius nonnulla ex Quarto Eſdræ producturus Scripturæ ea imputat. *Animarum*, inquit, *ſuperiora eſſe habitacula, Scripturæ teſtimoniis valde probatur. Siquidem & in Eſdræ libris legimus: Quia quum venerit iudicii dies, reddet terra defunctorum corpora, & pulvis reddet eas, quæ in tumulis requieſcunt, reliquias mortuorum. Et habitacula, inquit, reddent animas, quæ his commendatæ ſunt, & revelabitur altiſſimus ſuper ſedem iudicii.* Rurſus: *Deniq; & Scriptura habitacula illa animarum promtuaria nuncupavit: quæ occurrens querelæ humanæ, eò quòd iuſti qui præceſſerunt videantur uſq; ad iudicii diem, per plurimum ſcilicet temporis, debitâ ſibi remuneratione fraudari, mirabiliter ait coronæ eſſe ſimilem illum iudicii diem, in quo ſicut non noviſſimorum tarditas, ſic nec priorum velocitas. Coronæ enim dies exſpectatur ab omnibus, ut intra eum diem & victi erubeſcant, &*

victo-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

victores palmam adipiſcantur victoriæ. Illud quoq́, non reliquit occultum, quòd ſuperiores videantur, qui antè generati ſunt, infirmiores qui poſtea. Comparavit enim utero mulieris partus huius ſeculi: quoniam fortiores ſunt qui in virtute iuventutis nati ſunt, infirmiores qui tempore ſenectutis. Hæc leguntur apud Ambroſium libro de Bono mortis, cap. x: quę autem allegantur, occurrunt libro quarto Eſdræ, priora quidē cap. VII, v. 32 & 33: poſteriora verò c. v, v. 37, 42, 52, 53.

Pag. N 3, ad finem numeri XLVI. Cum illo autem convenit & conſentit Leander de S. Martino Benedictinus, qui in noviſſimas, quæ noſtris diebus Duaci & Antverpiæ prodierunt, Bibliorum cum iſtis, quas diximus, Gloſſis & Poſtillâ Lirani editiones præfatus eſt, & Prologis Hieronymi ſuas expoſitiones, extruſis veteribus, quæ Guidonis Franciſcani nomen præferunt, adjecit. Scribit enim ad Prologum galeatum; *Quod dicit* Hieronymus *aliquoties, hos libros ab Hebræis inter hagiographas ſcripturas collocari; exiſtimo loca illa eſſe corrupta, & vocem HAGIOGRAPHA pro apocryphis poni.* Non igitur eſt, quod dicat Ioſephus Scaliger; *Pugnantia ſcribit doctus ille Scripturæ interpres.* Miror autem Scaligerum hîc ſe torſiſſe, eique de mendo non ſuboluiſſe. Animadv. Euſeb. n. 1487.

Paginâ X 2, facie poſt. lineâ 18. --- demonſtravimus. Quum itaque canonem, qualis in priſcâ & priore eccleſiâ obtinuerat, immutarint, imò rejecerint & damnarint, atq; adeo eccleſiaſticos libros canonicis pares haberi ſub anathemate definierint; lubet denuò quærere num hac ipsâ in re teſtificationem priſcæ & prioris eccleſiæ ſequuti ſint, an novis revelationibus colluſtrati fuerint? Teſtificatio, cujus tamen ſolius interventu, ſi quid hîc controverſum, decîdi oportet, contraria eſt: revelationes novæ, veritatibus præſertim ab univerſâ eccleſiâ ſemper agnitis oppoſitæ, nullæ dantur.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)

203.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 203 4° (1,-391)